

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK
OKRESU NOVÝ JIČÍN **SVAZEK 18**

K POBYTŮM KLEMENTA GOTTWALDA V NAŠEM KRAJI A OKRESE

(K nedolžitým osmdesátinám prvního dělnického prezidenta)

Jan Honák

Náš první dělnický prezident a dlouholetý vůdce KSC s. Klement Gottwald pobýval během svého pohnutého života několikrát v našem kraji a také v řadě míst našeho okresu. Ihned po vyučení truhlářem u svého strýce Krušiny ve Vídni odchází na podzim z. 1914 na Moravu. Pracoval od října 1914 u mistra Franze Bayera v Lipňku a od ledna do dubna 1915 pak v Hranicích u truhláře Tomáše Škřivánka. Odtud pak nastoupil vojenskou službu do Štýru k dělostřelcům. Jako devatenáctiletý chlapec prožil válku nejdříve na východní frontě, kde byl raněn, v závěru války bojoval na italské frontě. Po krvavé bitvě na Piavě v létě 1918 dostal dovolenou a k armádě se již nevrátil.)

Po vzniku čsl. republiky byl K. Gottwald ihned znovu povolán do nové se tvořící armády a sloužil v ní až do roku 1920. Vojenskou službu konal v mnoha místech našeho kraje. Mezi posádkami je kromě Ostravy a Hradce u Opavy uváděn také Příbor.) Délku pobytu s. Gottwalda v Příboře zatím nesnáme, stejně tak nevíme o jeho účasti na akcích příborské jednotky, která prováděla likvidaci míst odporu v některých městech našeho okresu s převahou německého obyvatelstva, která se hlásila k tzv. Sudetenlandu.

Další pobyt s. Gottwalda v našem kraji spadá do let 1924—1926, kdy jako redaktor slovenských proletářských novin přichází z Vrútek do Ostravy. Jeho hlavní práce ho odvádí více na Slovensko, ale přesto již tehdy v něm poznávají mnohá harnická místa na Ostravsku důsledného bojovníka za bolševizaci strany. O pobytu s. Gottwalda v našem okrese z těchto let písemné zprávy nemáme. Z výpovědí pamětníků, zvláště z Kopřivnicka, se dovidáme, že v těchto letech s. Gottwald do Kopřivnice častěji dojížděl, zvláště po smrti s. kopřivnickou rodačkou M. Holubovou. Od roku 1926, po III. sjezdu KSC, již již Klement Gottwald trvale v Praze. Po V. sjezdu, zvláště v letech hospodářské krize a v době nástupu KSC do boje s fašismem, rozjížděl s. Gottwald, tehdy již generální tajemník strany, často do našeho kraje i okresu. Nejvíce jeho návštěvy je zaznamenáno v letech 1930—1933. V této době neznal chvíli oddechu, nešetřil pro věc pracujících a strany své zdraví. Mnoho je z této doby o pobytu Klementa Gottwalda v našem kraji a okrese zaznamenáno v policejních relacích a soudních spisech, mnoha cenného je ve vzpomínkách bývalých spolupracovníků i řadových členů strany. Dovidáme se z nich o obsahu Gottwaldových projevů, o zásazích policie, honičkách na funkcionáře strany, soudních výrociích a vyměněných trestech, o náladách dělnictva i o strachu úředů a buržoazie z vystoupení tehdy mladého vůdce čsl. komunistů.

V letech hospodářské krize vystoupil s. Gottwald nejen v Karvině, Orlově, Vítkovicích a v dalších místech velkých třídenních bojů, ale i v některých průmyslových místech našeho okresu. Nejspolehlivější zprávy jsou o stranicích a veřejných schůzích z roku 1933. Sérii svých vystoupení v našem okrese zahájil gen. tajemník strany dne 13. ledna 1933 v Bílovci.) kde promluvil o proletářském východisku z krize. V neděli 15. ledna 1933 vystoupil dopoledne na schůzi v Dělnickém domě v Odrách, odpoledne téhož dne na veřejné schůzi v Butovicích.) V Odrách byla tehdy vyspěle dělnická třída, ale ve stranicích organizací doznávaly ještě trockistické náklady. Trockistické

Na první straně obálky:

Karel Vašut:

Památník družby a vítězství v N. Jičíně

Památník byl slavnostně odhalen

4. listopadu 1976

Na čtvrté straně obálky:

Nahole Dům kultury ROH v N. Jičíně

Dale Sportovní hala a krytý bazén

v Novém Jičíně

Foto: Otakar Zelenka

kov frakci vedl s. Eiselt. Na schůzi bylo přítomno přes 100 účastníků a před Gottwaldovým projevem vzpomněl tajemník KSC z Bilovce, s. Karl Luft, památky zavražděných německých proletářských vůdců R. Luxemburgové a K. Liebknechta. Připomenul rovněž výročí úmrtí V. I. Lenina. V hlavním referátu promluvil s. Klement Gottwald o příčinách krize, odhalil prádnou úlohu vůdců soc. demokratické strany a poukázal na Sovětský svaz, kde krize a nezaměstnanost neexistují. Po projevu s. Gottwalda došlo jen k polemice s přítomnými soc. demokraty. Očekávaný střet s Eiseltovou skupinou se neuskutečnil, protože Eiselt se na schůzi nedostavil.

Veřejnou schůzi v Butovicích navštívilo asi 300 lidí. I zde byla předmětem vystoupení s. Gottwalda neutěšená hospodářská situace a podvodná činnost předků socialistické demokracie v 1. pol. parlamentu.

Do Nového Jižna zavítal Klement Gottwald 11. února 1933.¹⁾ Promluvil na schůzi u Nového slunce k 320 posluchačům. Schůzi svolal tehdejší mluvčí komunistů na novojičínské radnici Pavel Odpadlík. Byl jí přítomen také zástupce okresního hejtmanství Hromádka, z jehož hlášení se dovídáme o obsahu schůze. Před s. Gottwaldem vystoupil nejdříve Pavel Odpadlík a tajemník KSC z Bilovce Karl Luft. S. Gottwald vzpomněl v úvodu Hitlerova nástupu k moci v Německu a neblahé činnosti vůdce českých fašistů R. Oajdy. Poukázal na demagogii fašistů, kteří lákají do svých řad dělníky, i na zlobnou politiku sociálních demokratů, kteří posluhují kapitálu. Ostře odsoudil přijetí dalších pěti set čteníků do státních služeb a nespravedlnost státu, který na jedné straně daruje Anglobance na daních 700 miliard a pro dělníky má jen žebračky. Svůj projev promluvil s. Gottwald nejdříve česky, pak německy. V diskuzi pak byli kritizováni za svůj obžobný postoj k Sovětskému svazu předáci novojičínských německých sociálních demokratů a protestovalo se proti propuštění pěti set dělníků z Böhmovy továrny na klobouky.

Pamětníci třídních zápasů kritických let vzpomínali, že s. Gottwald pobýval v třídních letech zastěji na Odersku. Bylo to v době, kdy byl zbaven poslanecké imunity a ukrýval se před policií. Proletářský vankov byl pro něho spolehlivějším úkrytem.

O vzpomínky pamětníků se rovněž opírá zpráva o pobytu s. Gottwalda ve Frenštátě p. R. v době po Mnichovu. Připravoval zde stranickou organizaci pro přechod do ilegality.²⁾

Po osvobození navštívil Klement Gottwald Ostravsko mnohokrát. V roce 1945 měl řadu projevů v Ostravě, Bohumíně, Orlově, Frýdštejně, Darkově, Karvině, Těšíně a Třinci. V průvodní kompi v roce 1946 promluvil ve Frenštátě p. R., a to 14. května. To byl zřejmě poslední pobyt K. Gottwalda v našem okrese. Funkce předsedy vlády a později prezidenta mu již nedovolovaly jezdit často mimo hlavní město. Ostravsko a s ním i občané našeho okresu na jeho působení nezapomněli. V mnoha městech kraje a okresu se stal čestným občanem. V Novém Jižně se tak stala 23. listopadu 1948. Jeho jménem byly v městech a obcích nazvány ulice a náměstí, v Odrách bylo postaveno sousedí Gottwald-Stalin, v dalších městech okresu se postavení pomníku prvnímu dělnickému prezidentovi plánuje.

Památky a pobytu Klementa Gottwalda v našem okrese nejsou jisté tímto článkem vycerpány. Další studium v archívech, stejně tak i výpovědi dalších pamětníků mohou informace přesnět, případně rozšířit. Stone-li se tak, bude to kus záslužné práce na úseku dějin dělnického hnutí a KSC našeho okresu.

Poznámky:

¹⁾ Jaroslav Maséjka: Gottwald — 1970

²⁾ Tamtéž

³⁾ Klement Gottwald ve vzpomínkách a dokumentech — k nedožitému 75. narozeninám vydalo nakl. Blok — Brno

⁴⁾ K. Kocíček: Vlastivědný sborník, sv. 6—7 — str. 2

⁵⁾ Tamtéž

⁶⁾ M. Bolší: Kulturní místopis Novojičínska — heslo Frenštát p. R.

PŘÍBORŠTÍ MALÍŘI 17. A 18. STOLETÍ

Bohumír Indra

Na rozlehlém panství hlučinském, náležejícím olomouckému biskupství, do něhož byly postupně začleněny další, dříve samostatné statky s městy Moravskou Ostravou, Místkem, Brúšperkem a Frenštátem, bylo poč. 17. století nejvýznamnějším tržním centrem města Příbor. Leželo v bezprostřední blízkosti správního centra panství, hradu Hukvald, jehož hejtmán a úředníci se trojnásobně již zapojovali a usazovali s rodinami v pohodlných městských domech a dvorech v Příboře nebo na drobných lenních statcích v jeho okolí. Hrad byl pevným štábním Příborských v době válečných nebezpečí, no něž se měštané uchýlovali se svým majetkem při vpádu nepřátelských vojsk a pomáhali při jeho obraně. Po celou dobu třicetileté války stáli Příborskí jako katolíci a biskupští poddaní na straně císařské, přepádrovali švédské útržlivci oddily a také hlučinské posádky a Valochy hlučinského panství zapadla vozové konvoje vsetinských Valochů, stojících na straně švédské, zasaobilí švédské posádky v Olomouci a na Fulneku potráviny. Proto také bylo město Příbor r. 1643 za trest švédským vojskem zcela vypáleno. Hospodářský význam města, které bylo v druhé pol. 16. a počátkem 17. století vedle Nového Jižna největším vývozcem kvalitního příborského sukna, po zkáze města zcela poklesl. Přes přízeň a snahy olomouckých biskupů i císaře o opětovné povzneseí města po skončení třicetileté války se Příborskí dlouho nemohli vřchopit k dřívější prosperitě. Až koncem 17. století, po odvrazení tureckého nebezpečí a vypuzení Turků ze Slovenska, se hospodářská situace města zlepšila a Příbor nabýval opět na významu velkého výrobce a vývozece proslulého kvalitního sukna, jež poč. 18. století vyvážel nejen do Uher a Polska, ale i do Štýrska.

Také význam města jako kulturního centra severovýchodní Moravy byl posílen zřízením piaristické koleje a vyšších škol v Příboře, založených r. 1693 olomouckým biskupem. Piaristické gymnázium poskytovalo vyšší vzdělání úlechtické mládeži celé severovýchodní Moravy a Slezska, propagandisticky řízené v katolickém duchu. Velký význam však mělo pro vzdělání synů měřanů měst celé oblasti i sousedních luterských oblastí Slezska. Odchovanci piaristického gymnázia obsazovali místa úřednické vrchnostenské správy jednoúlných panství, míst a syndiků, radních a purkmistrů ve správě měst, pokud neudělili na vysokéškolská studia. Stali se horlivými zastánci a prosazovateli katolické víry a podporovateli snah piaristického řádu.

Opětná výstavba města po jeho vypálení Švédý, pokračující v druhé pol. 17. století velmi pomalu, nebyla vhodnou půdou pro umělecké snahy a tužby. Za nepřátelských vpádů a tažení vojsk krajem byly všechny kostely na hlučinském panství vypoupeny, vypáleny nebo značně pobořeny. Oprava pobořených domů, opětne postavení spálených chalup na vesnicích, obnova zemědělské a řemeslné výroby ve městech a na venkově si vyzýdaly po skončení dlouholetých válek velkého úsilí zchudlých obyvatel celého panství po mnoho let. Na naléhání vrchnosti — olomouckého biskupa — byly vlůde při obnově vesnic prováděny i naléhavé opravy pobořených kostelů, aby bylo zajištěno pravidelné konání bohoslužeb a podaný lid přiveden opět do náboženské pokory a poslušnosti. Od sedmdesátých let bylo postupně již příkazováno i k obnově vnitřního zařízení kostelů, polkazených dřevěných gotických a renesančních oltářů, jejichž opravu prováděli měšťanskí řezbáři a sochaři a potlačováni a barevnou polychromií měřanští malíři. Pro nové polizované hlavní oltáře

a nově fundované boční altáře v kostelích ve městech i na venkově byly polizovány závěsné altární obrazy. Jež zhotovovali místní měšťanští malíři, usedlí v Těšíně, Mor. Ostravě, Novém Jičíně a ve Fulneku. V Příboře nebyl v té době usedlý žádný měšťanský malíř. Možnost dobrého uplatnění a výdělků přilákala do Příboře prvního měšťanského malíře k osazení až v 70. letech 17. století.

Malíř **Adam Delong**, který se usadil v Příboře po třicetileté válce jako první měšťanský malíř, pocházel z Těšína. Byl synem těšínského měřana a tkalce Tomáše Delonga, který si koupil předměstský grunt v Těšíně r. 1635.¹⁾ Umění malířskému se nepochybně vyučil v těšínské malířské dílně rodiny Reisu. Jako tovaryš pracoval pak u Jiříka Milockého, měšťanského malíře v Moravské Ostravě, odchovance novojičínského malíře Melchiora Kacha, a posléze v Těšíně.²⁾ Po smrti svého otce se Delong 7. září 1659 oženil s Evou, dcerou měřana a kováře v Moravské Ostravě Blažeje Biely. Protože neměl v Těšíně vyhládku na uplatnění vedle starší již známé malířské dílny Reisu a práci a výdělek nacházel hlavně při výzdobě válkou zpustolených venkovských kostelů severovýchodní Moravy, zejména na rozlehlém panství Hukvaldském, kde kromě Moravské Ostravy nebylo domácích malířů a větší konkurence, koupil si 1. září 1665 v Příboře předměstský grunt za 150 zlatých od Jana Vitpy.³⁾ Hotově zaplatil jen závdanek 23 zl., jak bylo tehdy obvyklé, zbytek kupní sumy měl splácet v ročních splátkách po 4 zlatých. Vitpa mu přidal ke gruntu i domovní příslušenství, měděný hrnc v peci, polici a lišty a 6 záhonů na zeleninu ve vysušeném rybníku. Delong se musel zavázat dvěma rukojmími, věženými příbořskými měšťany Filipem Bialkem a zlatníkem Janem Ginterem, že s gruntu nezaběhne a zůstane na něm nejméně 3 roky. Kdyby nevydržel nebo zběhl, měl zaplatit on nebo jeho rukojmí pokutu 10 kop grošů českých. Delong zůstal síce v Příboře s rodinou na chalupě, roční peníze však v dalších letech neplatil a dluh uhradil až r. 1669. Také roční peníze za léta 1669 a 1670 zaplatil podle záznamu gruntní knihy až počátkem r. 1671. Zřejmě zápasil stále s nedostatkem peněz. Výdělkové poměry malířů venkovských měst, odkázaných na zakázky finančně slabých okolních městeček a venkovských far, zruinovaných třicetiletou válkou a placením kontribuce na vojáky proti tureckému nebezpečí, nebyly valné a Delong byl často bez peněz. Protože nemohl ani splácet roční částky za dům, prodal hned po zaplacení dlužných částek za minulá léta svůj domek v Příboře 11. ledna 1671 za 150 zlatých Petru Zábłatskému. Hotově složený závdanek 25 zlatých přijal, došli roční splátky vycházely však potom dřívejším držitelům gruntu, kteří měli přednostní právo. S gruntem odešel Delong Zábłatskému opět domovní příslušenství, kotlík v peci, polici, lišty a stůl. Z Příboře se však neodstěhoval, ale ubytoval se s rodinou v podnámno. Soudím tak z toho, že v dalších letech vystupuje on i manželka několikrát v příbořských matrikách jako kmatři při křtech dětí příbořských měšťanů, aniž je uvedeno, že by bydlili jinde.⁴⁾ Poslední jeho kmatrovský zápis v matrice z r. 1681 je také poslední zprávou, kterou o Delongovi máme. Někdy potom v letech 1681—1687 zemřel, nikoliv však v Příboře. Jeho žena a vdova Eva, která bydlela s rodinou v Příboře, prodala totiž 23. května 1687 po smrti manželově celý tvz. nápad svůj i svých dětí na chalupě v Příboře, které měla na ní s manželem zaplacené, za hotově přijaté 4 zloté, vyplacené jí Zábłatským.⁵⁾ Zřejmě potřebovala rychle peníze, když se odhodlala k tak nevhodnému prodeji, místo aby vyčkala, až na ní přijde řada a v ročních splátkách jí bude zaplacená celá suma. Náhlý prodej peněz posiluje pravděpodobnost, že Delong zemřel někdy krátce předtím na počátku r. 1687. O dalších osudech Delongovy vdavy a jejich dětí nevíme.⁶⁾

Delong byl nepochybně dobrý malíř závěsných obrazů kostelních v pozdně renesančním stylu. O jeho pracích víme zatím jen málo. Z roku 1665 pochází malířská výzdoba oltáře kostela sv. Petra a Pavla v Lichnově u Frenštátu p. R., podnes dochovaného, který vytvořil spolu s opavským stolařem a řezbářem Loren-

Delongův altární obraz v Příboře z r. 1669
Foto Josef Solnický, Slezské muzeum v Opavě 1976

cem Linkem. Oba se na oltáři podepsali, Delong ještě jako malíř v Těšíně.⁷⁾ Moravský topograf Gregor Walny otiskl z kostelního inventáře farního kostela v Příboře z r. 1804 zprávu, že malíř Adam Delong (píše jej rovněž mylně de Long) namaloval v letech 1640 a 1669 pro farní kostel v Příboře altární obrazy sv. Josefa (Ježíš, Mario, Josef) a obraz sv. Máří Magdalény, za něj dostal 105 tolarů.⁸⁾ Leto-

počet 1640 prvního obrazu je rozhodně myšlný a je nutno jej definitivně škrtnout. Neznáme sice přesně rok Delongova úmrtí a jeho věk, abychom mohli vypočítat rok jeho narození, v r. 1640 byl však nepochybně ještě v jináckém věku. Podle původního zápisu příborského faráře Jana Henrika Maraného z Svobonic, který sům vepsal 12. srpna 1670 do pamětní farní knihy, dal r. 1669 namalovat pro oltář kaple sv. Josefa, který byl stále bez obrazu, oltářní obraz malířem Adamem de Longem za 105 zlatých, jež zaplatil z kostelních peněz. Téhož roku byl malován podle pořizovače zápisu i druhý oltář sv. Matky Magdaleny v téže kapli.¹²⁾ Obě díla vznikla tedy r. 1669 a je nepochybné, že i druhou malbu provedl Delong, i když to zápis přímo neříká. V opačném případě by farář v zápisu učinil aspoň zmínku o druhém malíři, i kdyby jej nejmenoval.¹³⁾

Po smrti Delongové pracoval v Příboře prokazatelně v letech 1692—1718 měšťanský malíř František Karel Knur (1662—1718), jehož rodák, na sklonku života dlouholetý primátor města. Mladí neměl právě radostné. Jeho otec, příborský měšťan Jakub Knur, byl obchodníkem s vínem. Náhodnějším odběrem víny na kontrakt z Hradce u Opavy se tak zadlužil, že opustil ženu i malého syna a přelil náčkan do světa. Jeho žena Eufrosie, již patřil měšťanský dům v Příboře, takže ji nemohl být zabaven, těžce ahaněle živožij pro sebe a osamělého syna a dluhy manželovy nesplácela. Syn Františka dala na učení malířství do Nového Jičína k malíři Fridrichu Kochovi, odkud si pak také dovezl ženu Barbaru, dceru novojičimského rektora školy Andree. Když se r. 1690 vrátil do Příboře a začal pracovat jako malíř kostelních obrazů a portrétů, nemohl plevnit od matky otcovský dům, aniž by také neplevnil povinnost zaplatit otcovy dluhy. Jeho matka prosila proto hejtmana hlučinského panství Maximiliana Harasovského, aby jí povolil odevdat dům synovi, který by mohl lépe dotát všem povinnostem držitele měšťanského domu a splácel také otcovy dluhy. Harasovský dal však dům zadatnout na 1500 kop u uslovil prodat jej v dražbě, aby dluhy Knurovské mohly být co nejdříve zaplacené. Nikdo však nechtěl dům za tu cenu koupit. Nakonec jej koupil František Knur, syn odtěhlého Jakuba a zavázal se k zaplacení otcových dluhů. Ale teprve 17. března 1698 byl mu dům zapsán do městských knih, když stálil napřed hotové závdanek 400 kop a zavázal se platit roční domovní splátky 18 kop.¹⁴⁾ Od té doby držel Knurovský dům František Knur malíř, osazený pak důsledně tak i v městských knihách na rozlišení od dvou jiných měšťanů téhož jména. Knur splácel v několika letech otcovy dluhy, koupil postupně všechny pohledávky dřívějších držitelů na domě a stal se zdomácnělým a váženým měšťanem příborským. Jeho matka Eufrosie, která žila u syna, zemřela 6. listopadu 1712 ve věku 78 let a byla pochována ve farním kostele. Knur měl praktické zložená i kromě domu získal brzy na předměstí i dvořisko Barklovské, které koupil r. 1709 od tří vratislavských měšťanů, kteří zabovený dvůr prodali Knurovi za 100 zlatých rýnských hotové zaplacených, aby získali aspoň část peněz, které jim zemřelý měšťan Pavel Barkla dlužil.¹⁵⁾ Kromě malířství pracoval pak i polní hospodářství. Jako člen městské rady projevil smysl pro pořádek, kterým příborský magistrát prave nevyvíkal komplikovaným vedením městských knih. Navštívil r. 1712 nový způsob vedení zápisů kupů a prodejů domů a pozemků a daroval městu k tomu účelu velkou foliantovou knihu, jejíž titulní list vlastnoručně nadepsal: *Matrica inscriptionis* za úřadu primátorského pana Jana Blechy a slavných předních purkmistrův... atd. otevíráje podepsaný měšťanem vzhledem k potřebnosti velké touz knihu k zapisování domů městských slavnému magistrátu pro budoucí památku. 1712 z. 9. Franciscus Carolus Knur.¹⁶⁾ Jako majetný měšťan širokého rozlehu a zkušenosti byl po řadu let členem městské rady a od r. 1714 do konce života r. 1718 primátorem města.

Z manželství s Barbarou Andreovou se mu narodilo v Příboře 10 dětí, z nichž však většina zemřela již v útlém věku. Když malíř Knur dne 7. října 1718 v Příboře zemřel ve věku 56 let, byl slavnostně pochován jako primátor města ve farním kos-

tele.¹⁷⁾ Měšťanský dům s právem šenkovním v ceně 1100 zlatých, který ležel na náměstí na rohu od obecního pivovaru, k němuž patřila jedna roka, ujalov vdova Barbara Knurova spolu se 4 říjciemi dětmi, synem Josefem, který byl tehdy již knězem řádu piaristů v Příboře, dcerami Alžbětou a Dorotou a synem Davidem, tehdy novicem řádu piaristů v Příboře.¹⁸⁾ Poněvadž dluhy obou synů připadly podle řádových slibů piaristům, byl dům zapsán vdově. Rovněž jí a dcerám připadlo dvořisko Barklovské, které však prodaly hned r. 1719 za 250 zlatých, hotové přijatých. Šenkovní dům Knurovský prodala později vdova Barbara Knurova r. 1727 za 1300 zlatých Elišvi Hahnkeřerovi, německému přistěhovalci z biskupského města Budišova n. B., monšelfovi nejmladší dceři Barbory.¹⁹⁾ Vdova bydlela na výminku u dcery dva roky, ale 21. prosince 1729 zemřela ve věku 60 let.

O malířském díle Františka Karla Knura máme zatím rovněž jen zcela zprávy, jež nejsou spolehlivou základnou pro posouzení jeho malířských kvalit. Jako jiní měšťanští malíři své doby prováděl veškeré řemeslné malířské práce od zřízení věžních bání, oltářů, kazatelů, malby božích hrobů až po malbu portrétů a zvěstných kostelních obrazů. Více zpráv o jeho pracích se najde po prostudování knih příjmů a vydání kostelních, účetních rejstříků a pamětních knih farních celého okolí. Tak například podle zápisu pamětní knihy fary ve Štramberku zlati r. 1709 měsíc ohoř sv. Barbory ve farním kostele štramberském a za práci mu bylo zapláceno 48 zlatých.²⁰⁾ Pracoval zřejmě i pro kostel v Rychalticích, jehož farář Jan Laník je v příborských matrikách zapsán v letech 1693—1704 vždy jako kněz při knězu Knurovských děti, a nepochybně i pro další kostely hlučinského panství. Knur prováděl také malbu portrétů obrazů příborských měšťanů, úřednické honorece, venkovské šlechty apod. V příborském muzeu je dochováno několik portrétů příborských měšťanů z poč. 18. stol., z nichž jeden, představující primátora Knura, pochází zřejmě z radnice. Umělecky nepřevyšují tyto obrazy úroveň úroveň tehdejších malířských dílen venkovských měst, dokládají však skutečný průměr portrétů malby nižších společenských vrstev a malířů malých měst, kteří nepracovali pro umění, ale pro obživu. Většina portrétů malých měšťanů, honorece městské i venkovské se uchovávala v rodinách jen do třetí generace. Nové generace neměly již citový vztah k neznámým jim předkům, nahrazovaly staré obrazy novými a staré ničili. Pouze v rodinných galeriích venkovské šlechty, pokud neprodala své staré a udržela si rodové sídlo po několika generacích, uchovávaly se portréty zemřelých předků a příbuzných další dobu a dostaly se pak odtud jako díla neznámých malířů do muzeí apod. Jejich utrčení bude tím abstraktnější, že zpravidla není spolehlivě zapsána ani proveniencie ani způsob, jakým muzeum obraz získalo.

Knur jako ostatní příborští měšťané 17. a 18. století byl zanicený katolíkem. Založení piaristické koleje ve městě, stýk s představenými a učenými členy koleje, ostraktní slavnosti řádu piaristického gymnasia a pobožnosti, řádem organizované, jeho aktivní účast na nich i malířské spolupráce měly rozhodující vliv na jeho myšlení, životní názory a cíle. Není divu, že tomuto vlivu podlehl i oba jeho synové, odchovaní piaristického gymnasia příborského, kteří ještě za života otcova stáliž řádové koleje a stali se členy příborské řádové koleje. O starším z obou synů Josefovi, který přijal řádové jméno Bonaventura, mnoho nevíme, mladší syn David, který přijal jméno Heliador a Sc. Joane Evangelista, byl po více let rektorem koleje piaristů ve Strážnici a později také v Příboře. Sám řídil stavbu nové koleje ve Strážnici a v Příboře přestavbu řádového kostela sv. Valentina. Bývá označován za vynikajícího stavitele-architekta. Podle nekrologie příborské koleje zemřel Heliador Knur v Příboře jako senior koleje a děkan provincie ve věku 77 let dne 21. prosince r. 1777 a byl pochován v novém kostele sv. Valentina, který vystavil.²¹⁾

Hlavním úkolem nové zřízené koleje a gymnasia v Příboře, jejichž založení bylo umožněno fundací olomouckého biskupa Karla z Liechtenštejna r. 1693 a dorem po-

Pohled na město Příbor z r. 1728
Kresba Karla Ludvíka Chrámkem

země městem na stavbu koleje proti pustému kostelíku sv. Valentina, byla výchova nové mládeže v plně katolickém duchu z řad drobné šlechty a měšťanstva na severovýchodní Moravě, na samém okraji alpné luterských oblastí těšínského Slezska a Valašska. Stavba rozlehlé koleje o 2 podlažích s 2 bočními křídly, s hlavní frontou ke kostelu sv. Valentina, převzatého řádem, započata r. 1694 trvala několik let, protože stavební materiály a zemesníci byli po brzké smrti fundátora zajišťování správu hruvaldského panství dosti šknové.¹³⁾ Na její vnitřní vyzdobě po r. 1700 a úpravách kostela sv. Valentina pro účely koleje byla dána příležitost k uměleckému uplatnění příbořským malířům, zejména při pozdějším rozšíření a přestavbě kostela sv. Valentina. Jak pionistické koleje o řádový kostel sv. Valentina v té době (před přestavbou) vypadaly, podává nám dosud neznámý pohled na město Příbor z r. 1728, nakreslený městským syndikem příbořským Karlem Ludvíkem Chrámkem. Převýšený situační plán a jeho okolí pořídil na žádost magistrátu pro brněnského historika Dismae Josefa Ignáce rytíře Hofera, který připravoval se sňatkem moravských stavů k vydání mapy Moravy.¹⁴⁾ Plán města zachycuje nám schematicky, avšak věrně podobu celého města, jednotlivých jeho domů, zejména stavební vzhled jeho kostelů a význačnej-

ších objektů, a v blízkém okolí město pole s božími mukami a městským popravštěm, i tehdejší stavební podobu hradu Širamberka a pevnosti Hukvald. Kolorovaná perokresba města Příbora a jeho okolí, zhotovená syndikem Chrámkem, je dokladem kreslířské dovednosti tehdejších městských písařů. Chrámek je také autorem popisu historie města, zaslánoho rok předtím Holerovi pro jeho připravovanou knihu.

Další měšťanský malíř, uselý v Příboře, Ondřej František Schaffer je znám ospaň jménem jako malíř, u něhož se vyučil malířství později známý vídeňský akademický malíř církevních obrazů Felix Ivo Leicher, pocházející z blízkého Bilavce. Schaffer objevil malířský talent Leichera, záka příbořského gymnasia a přijal jej za scholara. Stručnou zmluku o Schafferovi uvedl v životopise Leicherové již Ceroni a po něm Wurzbach ve svém biografickém slovníku, kterou pak převzal a doplnil E. Jelonek a M. Remel.¹⁵⁾ Podle Ceroniho byl Schaffer žákem malíře Branda a Kupeckého. Původ informací Ceroniho, upřesněných Wurzbachem již křestními jmény obou malířů, bude nutno ověřit, nejde-li o záměnu s jinými malíři. Wurzbach sám zaměnil malíře Branda otce a syna, na možnost záměny malíře Jana Kupeckého s jiným malířem stejného příjmení ukázal již Remel.¹⁶⁾

V Příboře pracoval malíř Ondřej František Schaffer již r. 1731 a možná i dříve. V r. 1734 byl již ženat s Barbarou. Přišel do města jako malířský tovaryš na vandru snad již r. 1722 a usadil se tu trvale.¹⁷⁾ Bylo to krátce po smrti malíře Kneuro a Schaffer pracoval patrně nejdluže v malířské dílně vdovy Knurovy. Práce bylo dostatek ve městě, kde piaristé zařizovali svou kolej, vybavovali řádový kostel i při nové barokní vyzdobě venkovských kostelů a zámečků drobné šlechty. Už v r. 1734 koupil si Schaffer dům Rotkuglovský ve městě v ulici za 350 zlatých, který pak ročně spícel a držel až do své smrti. Kupem domu se stal plnoprávným měšťanem, byl volen za člena městské rady a od r. 1742 byl starším purkmistrem města. Z manželství měl jedinou dceru Annu Alžbětu, jejíž narození není však zapsáno v příbořských matrikách. Zemřel poměrně mlád 29. března 1749 v Příboře ve věku 50 let.¹⁸⁾ Měšťanský dům připadl vdově Anně Barboře, která jej pak držela bez zápisu v městských knihách s dcerou Annou Alžbětou. Ta se vdala po smrti otce již 11. června 1750 v Příboře za vojenského chirurga Josefa Franze Rembolda, pocházejícího z rakouského městečka Weyeru, zůstala však u matky v Příboře. Rembold byl jako vojenský lékař stále mimo Příbor. Z manželství se jim narodily v Příboře dvě děti, r. 1751 syn Josef a r. 1755 dcera Anna.¹⁹⁾ Poněvadž manželovy příspěvky na živobytí byly malé, vdava Schafferova a její dcera, manželka Remboldova se půjkami peněz stále více zadlužovaly a nemohly dostat městským a císařským platebním povinnostem. Ještě dům byl proto licitován, nenášel se však žádný kupec. Nakonec učinily obě ženy dohodu s měšťanem Ignácem Lulajem a prodaly mu dům za 500 zlatých hotově jim vyplacených s výminkou, že budou moct zůstat v domě a bydlet v harním patře, užívát harní byt se síňkou, menší půdu nad dolní světničkou a jeden přední sklep u schodů. Lulaj na to přistoupil, výmínek měl však platit jen do smrti Schafferovy vdovy.²⁰⁾ Po smrti Barbory Schafferové 22. června 1760, která zemřela ve věku 76 let, musela dcera s dětmi vyklidit byt a odešla nepochybně po manželém, protože v příbořských materiálech se již nevykytuje.

O Schafferově malířské činnosti a tvorbě víme málo. Ze ztraceného vjúčního listu Felixe Ivo Leichera, jehož doslovný text otiskl ještě E. Jelonek²¹⁾ víme, že se učil od 22. června 1745 do 22. června 1749 po 4 roky malířství u Schaffra. Vjúční list vystavil mu však po náhle smrti Schafferové 29. března 1749 jménem mistrovým na žádost vdovy Anny Barbory Schafferové novojičinský měšťanský malíř Eliáš František Herbert, který dříve znal mistra z učně, jeho práci a schopnosti, což dověděl podpisem na vjúčním listě také přítel Schaffrov, příbořský měšťan Eliáš Schwaeder. Leicher měl při vyučení 22 let, do učení vstoupil i Schafferovi tedy již jako osmnáctiletý jinoch.²²⁾ Po vyučení pobýl patrně v Příboře a vedl na žádost Schafferovy vdovy

malířskou dílnu mistrova, ale již r. 1751 odešel do Vídně, kde byl 3. října zapsán na akademii umění.

Schaffer vytvořil o zanechal na Příborsku a v kostelích statků olomouckého biskupství jistě dosti obrazů, které by prokázaly jeho malířské schopnosti a ověřily pověst láka slavných mistrů, zatím však nebyl žádný z dochovaných obrazů bezpečně určen jako jeho dílo. Mnoho obrazů starších malířů bylo ovšem v 18. a 19. stol. nahrazeno obrazy novými. Schaffer pracoval často jako příležitostný malíř v piaristické koleji v Příboře, stejně jako jeho předchůdce Kaur. Bohužel v dochovaných knihách vydání piaristické koleje a řádového kostela sv. Valentína není jméno malíře ani jiných řemeslníků a umělců uváděno, ačkoliv v nich nacházíme mnoho položek, dokazujících četné jejich menší práce. V kronice koleje a knize příjmů a vydání kostela sv. Valentína jsou v letech 1724—1749 často zapsány částky peněz za malování božího hrobu, za malování figur, zhotovených sochařem aj., vztahující se zřejmě na Schaffra.²⁷⁾ Srovnáme-li zápisy v kronice kostela sv. Valentína s doplňujícími zápisy knihy vydání, zjistíme, že 1731 dne 13. února dokončil „pictor extraneus“ (tedy cizí malíř, příslý do Příbora) velký obraz „historie Josef“ pro rektora koleje, který daroval piaristům baron Rudolf Podstatský z Lešné, jenž zaplatil malíři za obraz 60 zlatých. Tj. zaplatil téměř malíři za 3 obrazy malované pro chodbu 70 zlatých. V roce 1734 byla koleji zapláceno 22 zlatých za obraz Lanika, sám k němu a jiné malby (nepochybně bývalého foráře v Rychalticích, patrně dobrodince koleje) a 3 zlaté za obraz P. Marie do refektáře, r. 1738 opatřil nový obraz markrabě Badenského a jeho manželky, r. 1739 posláčen oltář sv. Jana Nepomuckého, zřízený r. 1734 z darů věřících a opatřen obrazem aj.²⁸⁾ Jaký podíl měl na těchto pracích malíř Schaffer, nevíme. Je však pozoruhodné, že když r. 1733 byl v kostele sv. Kříže v Příboře, patřícím k městské fari, postaven nový oltář sv. Jakuba apoštola frýdeckým sochařem Motýškem Weissmanem za 55 zlatých říjnských, byl tento oltář i s druhým oltářem P. Marie r. 1735 zlozen a malován barvami malířem Floriánem ze Záraru (jeho příjmení je v zápise vynecháno), jemuž byla od obou oltářů zapláceno 140 zlatých říjnských.²⁹⁾ Patrně je to jen jeden z dokladů vztahů městského foráře a děkana k piaristům a jejich kostelu sv. Valentína, který nebyl nikdy přátelský, jehož důsledkem bylo, že příborský děkan sadal práci cizím malířům, nikoliv Schaffrovi, který maloval pro piaristy.

Malířská dílna Schaffrova pracovala v Příboře pod vedením vdovy Barbary Schaffrové až do její smrti r. 1760. Podle knihy vydání kostela sv. Valentína darovala 12. ledna 1758 „pictorissa Freibergensis“ (patrně vdova Schaffrová) 2 stříbrné líčce kostelu. Za malbu figur k božímu hrobu byly ploceny podle knihy vydání menší peněžní částky malíři r. 1750, 1753, 1754.³⁰⁾ Není pochyb o tom, že Schaffer vyučil malířskému umění více školníků než jen Leichera v letech 1745—1749. Jedním z nich byl patrně malíř a potlacovač **Karel Preiš**, který pracoval později jako samostatný měřičský malíř v Příboře a r. 1774 se zde jako vdovec znovu oženil. Bydlel tehdy na Dolním předměstí čp. 126.³¹⁾ Na běžné malířské práce pro venkovské kostely vystačil, malba velkých oltářních obrazů byla však v té době zadávána vesměs již známým a proslulým akademickým malířům.³²⁾ Právě v 60. letech bylo za rektora Heliodora Knura r. 1758 započata s úplnou přestavbou a rozšířením kostela sv. Valentína, započaté dílo bylo však přerušeno válečnými událostmi bojů o Slezsko. Pokračováno bylo v nich opět až po uzavření míru r. 1763, kdy byla provedena i nová vnitřní výzdoba kostela. Proloužená chrámová loď byla zaklenuta a opatřena sloupky, byl postaven hudební kůr, r. 1764 bylo stavěno nové presbyterium s kryptou. **Šochař Jan Schubert** zhotovil toho roku katedrálci a štukové sochy k 7 oltářům. V příštím roce byl kostel vyhlášen kamennými deskami, k varhanám byl zhotoven nový ozdobný korpus a položeny nové kostelní lavice.³³⁾ Počátkem 80. let pokračovaly práce na vnitřní výzdobě. R. 1774 staveb mramorový oltář řežbě mramoru **Ignác Adamec**,

Votivní obraz v presbytáři farního kostela v Příboře z r. 1772 od Antonína Volného
Foto Josef Solníčský, Slezské muzeum v Opavě, 1976

r. 1776 byl dokončen hlavní oltář sv. Valentína a oltáře Jana Nepomuckého a P. Marie byly nákladně posláčeny. Pro dva altáře byly altářní obrazy r. 1777 podle knihy kostelních příjmů a vydání namalovány zdarma a doprovůny, aniž známe jméno malíře, resp. dárce. Pouze r. 1774 je ve vydáních kostela zapsáno, že byl donesen obraz Umírajícího sv. Josefa z Vídně a zapláceno za něj 76 zlatých 25 krejcarů. Ještě r. 1780 pracoval na výzdobě 4 oltářů sochař Václav Těšínský z Hukvald. Kostel měl tihliny, které spravoval a vyrovnával podle dochované smlouvy **Josef Albertin**, usedlý cinař v Paskově, který kostel také vybilil. Později byly i staré varhany nahrazeny novými, jež postavili varhanáři **Staudingerové** z Andělské Hory.³⁴⁾

Je možné, že některý z oltářních obrazů kostela sv. Valentína v té době maloval také kroměřížský malíř **Antonín Volný**, ze všech příborských malířů nejznámější, který v uvedenou dobu v Příboře pracoval. Dva rozměrné jeho obrazy všeobecně známé jsou dosud zavěšeny v presbytáři farního kostela příborského po obou stranách hlavního altáře. Údaje o příborském původu tohoto malíře vnesl do literatury

moravský topograf Gregor Walný, který pocházel z Pílbora, znal více pílbořských rodin Valných a poněvadž se věděl, že oba velké obrazy ve farním kostele maloval v Pílbě malíř Valný, usoudil, že to byl malíř, který se v Pílbě narodil a obrazy maloval někdy kol. r. 1750. Už tento údaj je mylný a také křestní jméno malíře Valného uvádí mylně jednou pouze zočátením písmenem G, později písmenem N, což dokazuje, že si údaje neověřoval. Z Valného čerpal údaje i další práce, které krátce G. rozvedly již na křestní jméno Georg resp. Gregor Walný.³⁷⁾ Těchto nesrovnalostí kolem malíře Valného a zpráv o něm si povšíli jiní pílbořští rodák, též kd dr. Malic Remel, který se malířem Walným dvakrát zabýval, protože jej rovněž považoval za pílbořského rodáka.³⁸⁾ Ve farní kronice pílbořské našel záznam, že oba obrazy maloval malíř Antonín Valný a správně usoudil, že ve všech případech jde o jednoho a téhož malíře. Omlouvá nepřesnosti topografa Valného možností, že zočátení písmena A, mohlo být v tisku lehcce zaměněno za G. nebo N. Nové údaje pro identifikaci malíře Antonína Valného však Remel nepřinesl.

Pílbořská matrika obsahuje soudobý záznam faráře, že obraz sv. Isidora namalovaný na plátně v presbytáři farního kostela maloval r. 1772 kroměřížský malíř Antonín Valný, který maloval téhož roku i druhý obraz čtyř zázraků při velkém ohněm a r. 1773 dvě freskové malby na stěně presbytáře, umístěné proti sobě, a to sv. Petra a Pavla, patronů proti krupobílí, a druhý sv. Ambrože a sv. Nectusia, patrona medaúl a druhého patrona proti myšim a škodlivému hmystu. Podle farní kroniky maloval Antonín Valný také ohární obraz sv. Barbory na jejím oltáři.³⁹⁾ Tyto údaje potvrzuje také úmrtí matrika pílbořská, podle níž zemřel v Pílbě 16. března 1776 malíř Antonín Valný ve věku 49 let a byl pochován u sv. Václava. Bydlil tehdy na náměstí v domě čp. 11.⁴⁰⁾ V pamětní knize je označen výslovně jako malíř kroměřížský, aniž pisatel připsal zmínku „rodilý pílbořský“, aby naznačil jeho pílbořský původ, jak bylo tehdy obvyklé. Podle údaje o věku 49 let při úmrtí můžeme se narodit r. 1727, v pílbořských matrikách není však zapsána v tomto ani v letech před a po tomto roce narosení žáného Antonína Valného.⁴¹⁾

V matrikách kroměřížských najdeme napopak o něm mnoho údajů. Podle nich byl malíř Antonín Valný uselý v Kroměříži již r. 1760, kdy se tam oženil ve 33 letech jako svobodný s Josefou, dcerou kroměřížského měšťana Tomáše Felka. Z manželství se jim narodilo v Kroměříži 3 děti, z nich nejstarší Josef, narozený r. 1761 však zemřel již přibližně roku. R. 1763 se mu narodil druhý syn František Cyril, r. 1767 další syn Cyril Vilibald a později ještě dvě dcery, r. 1770 Beata a r. 1772 dcera Antonína.⁴²⁾ Po celou tu dobu byl Valný obyvatelem města Kroměříže a žil s rodinou v nájemním bytě, r. 1772 v domě na náměstí čp. 24. V Pílbě zemřel neočekávaně při práci, kterou tam kanál r. 1776 pro farní kostel. Byl skutečně rodákem kroměřížským, synem kroměřížského malíře Josefa Valného, který r. 1723 žádal městskou radu kroměřížskou, aby mohl vykonávat ve městě svou profesi. To mu bylo povoleno až r. 1727 když se tam usadil a vykonával měšťanskou přisluhu. Poněvadž Kroměříž i Pílbor bylo biskupské město se stejnou vrchností, je možné, že tento kroměřížský malíř Josef Valný, o němž zatím nic více nevíme, přišel do Kroměříže z Pílbora. V Kroměříži se 8. října 1726 oženil s Barbarou, dcerou Václava Chytila z Rikovic a 15. ledna 1729 se jim narodil syn Antonín Valný, později kroměřížský malíř, autor pílbořských obrazů.⁴³⁾

Vdova malíře Antonína Valného, zemřelého r. 1776 v Pílbě, Josefa Valná zůstala v Kroměříži a zemřela tam r. 1805 ve věku kol. 60 let. Také obě její dcery Beata a Antonie se provdaly v Kroměříži.⁴⁴⁾ O osudu synů Františka a Cyrila nic nevíme, v Kroměříži se však dále nevyskytují, patrně odešli jinam. Žádný z nich se však nevěnoval malířství. Koncem století se nice objevuje malíř František Valný, který byl r. 1792 přijat za měřana v Opavě, oženil se tam a usadil, ten však pocházel z Fulneka, jak je výslovně uvedeno při složení měšťanské přisluhy v Opavě.⁴⁵⁾

Antonín Valný byl kol. r. 1750 žákem brněnského malíře Jana Jiřího Etgense (1691—1757), který je znám hlavně jako freskař a méně jako malíř zděných obrazů. Podle svědectví současníka, malíře Ignáce Chambrzeze,⁴⁶⁾ byl Antonín Valný velmi dobrý malíř a umělec, který byl schopen provést v biskupském zámku kroměřížském lepší malířské dílo než malíř František Adolph de Freenthal, jehož povolal do Kroměříže biskup Hamilton k výzdobě stropu velkého jednálního sálu třemi rozdílnými plátny. Podceňování schopnosti domácího kroměřížského malíře Valného biskupem vysvětluje nepochybně výstřední mínění, že šlo o místního malíře, biskupského poddaného, který podle biskupových předstev nemohl konkurovat pověstí vídeňského malíře a jeho uměleckým schopnostem.

Oba rozměrné obrazy Antonína Valného, podnes dochované v presbytáři farního kostela v Pílbě (sv. Isidora a sv. Vendelína) jsou velmi dobrá díla živého koloritu, vynikají přesnou kresbou, postavy jsou výrazné a mají prozřená držení těla, modřící se ženy jsou věrně zobrazeny v krajích zdejšího poddaného lidu. Také okolní příroda je dobře zobrazena. Také Gregor Walný, autor církevní topografie Moravy, který znal oba obrazy jako rodák pílbořský, líká o jejich autoru rovněž, že to byl vynikající malíř, ve své době však nedoceněný. Jiné obrazy Valného autoricky bezpečně určené zatím neznáme, očkoli mu jsou některé připsávány.⁴⁷⁾

Druhá polovina 18. století nepřála již umělecké práci měšťanských malířů, uselých v menších venkovských městech. Vídu pronikla již známost a účinnost nádherné freskové výzdoby kostelních kleneb a velkých oltářních obrazů, umělecky provedených, komponovaných akademickými malíři vídeňskými, brněnskými i olomouckými, kteří lehcce vytlačovali konkurenci řemeslných měšťanských malířů, napodobujících podle předloh často neuměle obrazy o styl jiných umělců zvučných jmen. Pouze skrovná výzdoba venkovských kostelů, kaplí a portýrů měšťanů, kteří dávali přednost lemmu provedení před uměleckou hodnotou, škýaly poslední možnosti výtvarného uplatnění kromě štafirování oltářů a tehdy módní malby pokojů. Pro nedostatek objednávek a potřeby natěračské práce pílbořů ve městech malířů, jejich práce se blížila práci dnešních malířů natěračů. Po josefinských reformách a zrušení mnoha klášterů ubýlo objednávek umělecké výzdoby od klášterů i olomouckého arcibiskupa. Mnoha umělecky hodnotných obrazů ze zrušených klášterů a kostelů i kapli se dostalo tehdy do soukromých rukou, jen část obrazů a zařízení byla přidělena ze zrušených kostelů do nově zřizovaných venkovských říšských kostelů. Kromě městských malířů portýrů se objevují ve městech školenci malířů nových směrů, přírodních žánrů, miniaturních podobizen aj. Jedním z nich byl i Jan Sebastian, který údajně působil v Pílbě v letech 1781—1792, syn známého prostějovského malíře — freskaře Františka Antonína Sebastianiho. Byl velmi dobrým malířem květin. Doklady o jeho působení v Pílbě, tradované literaturou, jsem však v prameném materiálu nenašel. Doloženo je, že se roku 1792 přistěhoval do Nového Jičina, přijal tam měšťanské právo, zemřel tam však již po dvou letech.⁴⁸⁾

Do řady pílbořských malířů období pozdního baroka nepatří již pílbořský rodák Josef Ulrich, absolvent vídeňské akademie umění z druhé čtvrtiny 19. století, tvořící již zcela v novém módním pojetí. Jeho životní neúspěchy akademického malíře a nemožnost uměleckého uplatnění jsou dokladem zcela nových tvůrčích i životních podmínek, na nichž ztroskotávala většina umělců venkovských měst, kteří neměli možnost prosadit se většími pracemi a byli proto nuceni hledat jiné zdroje obživy.⁴⁹⁾

Poznámky:

1) Delongové byli uselí v Těšíně již v 16. století. Psaní jména de Long, de Lang aj. vzniklé nedorozuměním, je mylné. V originálních materiálech městských knih o matrik je psáno vždy Delong.

- 7) V pol. 17. stol. pracovali v Těšíně malíři Jan Reis, Václav a Adam Reissow. Jiřík Miláčků měl malířskou dílnu v Moravské Ostravě v letech 1626–1656.
- 8) Grunt, kniha města Příbora G fol. 413 b–414 b, Státní archiv Opava.
- 9) Eva Maláňka byla krasotou při křtu 3. 9. 1678, Adam malé 5. 7. 1680 a 25. 2. 1681 je zapsán plným jménem Adam Delong malér (Matrika křtů Příbora I fol. 7, 19, 22).
- 10) Grunt, kniha Příbora G, fol. 417.
- 11) System Delongovým nebo blízkým jeho příbuzným byl patrně malíř a štukatér Franc Delong, který r. 1741 zlatil a provedl mramorování kazatelny v kostele v Mikulčicku u Bytomsku u Homín Slezsku (W. Krause: Grundriß eines Leukons bildender Künstler Oberschlesiens I, 176).
- 12) Popis obcí a nápisů, zříštěného r. 1923 podává „Průzkum umělecko-historických památek v okresech biloveckém a železnobrodském a frentštickém“, Slezský sborník roč. 1954, str. 252. Jméno tebežbe Lorence Linkého bylo však při průzkumu mylně čteno. Linez. Jde o opavského stolce a tebežbe známého z tebežbových výzdobí i jiných kostelů, který se narodil v Opavě r. 1634 a zemřel tam r. 1699.
- 13) G. Wolny, Markgrafschaft Mähren I, 172 a tje Kirchliche Topographie, Oimützer Erdrißes II, 59, a po něm Thieme-Becker sv. XXIII, 352, K. Toman II, 45, M. Baláš, Kulturní mistopis Novojičínska (1907), 198 o).
- 14) Registra důchodů a sřvků kasteleních, farních, školních, špitálních v městě Příbole, založená r. 1614, str. 5 (Archiv města Příbora).
- 15) V letech 1685–1720 v městských knihách příborských se objevující měřan Tomáš Ignatí Mohler nebyl povádivin malíř.
- 16) Kniha kupů městských domů Příbora E, 880.
- 17) Kniha předemstských kupů Příbora Z, 549.
- 18) Je to městská kniha gruntů XV z let 1714–1821.
- 19) Matrika zeměleších Příbora II 1690–1733.
- 20) Syn Josef (pariasta Bonaventura Kaur) se narodil 7. 3. 1694, syn David (pariasta Heliodor Kaur) 28. 2. 1700 v Příbole.
- 21) Gumtovni kniha Příbora XV, 453.
- 22) Podle zápisu fariše Kalivody v pamětní knize fary štramberské ze 17. stol., dal oba oltáře pořídit farář Ant. Lichnovský, Menší stolař „pictor Priboricensis Franciscus Kaur“, druhý zlatil už r. 1704 lředčoký malíř.
- 23) Res memoriales koleje piaristů v Příbole II 1716–1803, str. 1207. Byl pochován pod křemem na evangelijní straně blize jižních dveří.
- 24) Volného Topografie, kniha Neumannova ani články Remešovy v Krasovsku nepřinášejí žádné podrobnější zprávy o postupu stavby koleje a kostela sv. Valentina a jejich výzdobě, ačkoli kromě kroniky koleje jsou dochovány knihy přijímá a vydání a zčásti i aktivní materiál. Z nich se dovidíme, že r. 1695 byl akordován biskupem kroměříšským komeník Tomáš Hubený 100 zlatými rýnskými na vysekání velkého kamene v lese Koznicově pro velký portál nové koleje, práce se však pozdržely a kameník byl zaplacen z důchodů kulovoldských až r. 1707. Hlavní portál vytesal pak r. 1710 podle kontraktu a odevzdalové rýsu pro hlavní bránu nové koleje kroměříšský kameník Melchior Noel za 80 zlatých. Nad portál měl posadit nové kamenný znak fundátora koleje biskupa Liechtenštejna, starý znak měl přeseidit nad bránu nového řekoláře, k němuž měl vytesat rovněž nový portál z kamene za 30 zl. Kámen si měl sám zvolit a dát nalámat. Současné byla provedena i vnější výzdoba kostelka sv. Valentina, jehož střešní pozutiv opravil r. 1710 podle dochovaného kontraktu za 70 zlatých polský varhanář Lorenz Smarzewský. V knize vydání kostela sv. Valentina můžeme sledovat postupně vybavení kostela obrazy, hudebními nástroji (r. 1738 byly např. kupovány nové housle od houslaře z Val. Meziříčí aj.). Piaristé v Příbole, sločky 86, 95, Státní archiv Opava.
- 25) Diamas Hofer, pisal menšího práva zemských desek markrabství moravského v Bné si vyzádal zaslání pohledu na město Příbor od příborského magistrátu pro polčení mědirytní, její měla být obrazovým doprovodem atistické historie města, kterou si stejné jako od jiných měst vyzádal již r. 1727. Popis historie města, pozřezný rovněž synámem Chrámem se dochovával v pohledem na město a borevnou kněhou městského znaku v t. Sbírce Mitrovského v Archivu města Brna, v odd. Hofnerův č. 25. Text historie města Příbora, podepsaný celou městskou radou, nepřinášá nové zprávy. Vidím si blavné historie a popisu kostelů a jejich tehdejšího stavu. Hlavní věsti kostel P. Marie (na obraze označený č. 1), založený údajně r. 1178, choval dvatvořný obraz Matky boží, přenesený sem z Práhy r. 1592. Kromě hlavního oltáře měl ještě 7 bočních oltářů a byla při něm 2 bratrstva Panny Marie

- a Ukřilovaného Krista v kapli za velkým oltářem. Druhý kostel sv. Klře (čís. 3), vystavený ze dřeva r. 1516 (př. r. 1611) s povoláním biskupa Otrchtického stěžen, r. 1646 však zase postaven z kamene nákladem vdovy Margarety Krausové a bylo při něm tehdy rovněž ustaveno bratrstvo sv. Růžence. Třetí kostel sv. Valentina (čís. 6), postavený r. 1596 nákladem Doroty Brelkové a jejího syna Valentina, pořil tehdy již pátým piarum scholarem a byl při něm vystaven klášter. Čtvrtý kostel sv. Marka Evangelisty, postavený r. 1616 nákladem příborské obce, měl 1 oltář. Pátý kostel sv. Františka Serafinského (čís. 4), byl postaven r. 1713 nákladem býv. piarimára města Jana Dobše. Kromě těchto jsou na celkovém pohledu na město a okolí jmenovitě označeny ještě budova děkanství, radnice, velká barvna, lázně, předemstský dvůr, předemstský Venešník, hrad Štramberk, pevnost Kulovoldy aj. Upeřnějí zde na sřvkole koleje piaristů a kostelka sv. Valentina a jejich okolí. Po hled zasluhuje podrobnější rozboru a popisu na jiném místě.
- 26) J. P. Cerroni, Skizze einer Geschichte der bildenden Künste in Mähren, sv. III (1807), str. 147 (Státní archiv Brno ř.p. G 12), Wurzbach, Biographisches Lexikon sv. 14, 322. E. Jelonek: Felix Iv Leicher, Kuhländchen 7/1926, str. 17 a d., M. Reméš: Malíři z Krasovska, Krasovsko 9/1948–49, str. 115.
- 27) Cerroni mohl mít r. 1806 zprávy ještě od přátel Leicherových († 1812). Wurzbach odkazuje v životopise Leicherové mylně na nejstaršího syna Branda, který se narodil r. 1723 a r. 1740 se stal teprve žákem vídeňské akademie. Jde tu zřejmě o záměnu s jeho otcem Kristiánem, který se narodil 1695 a v letech 1720 až 1750 pobýval ve Vídni. Také jeho odvoz na Jana Kůpeckého je problematický. Reméš I, c. upozorňuje i jméno malíře Kůpeckého, který žil v letech 1720–1730 v Budísově na Trebičsku za služeb hraběte Paara.
- 28) Matrika křestní Příbora I, 181, 207, 213. V oddaci matrice Příbora II, 336 je zapsán 24. ledna 1722 státek mládence Ondřeje Franca Safflaze z krát, města Gerolca a děvečkou počestolou po nebažtiku Henryku Svabertu z Lisivce. Její jméno není, bohužel, zapsáno. Svědky byli urozený pan Horavský a Franc Saulta. Želženi jména Schaffer na Satár není v matrice piaristické ani neobyčejného, přesto nemůžeme zatím bez dalšího ověření vztahovat zapsaný na státek malíře Ondřeje Franca Safflaze. Pro léta do r. 1731 nenahodím jsem zatím dalších dokladů a jeho pobytu v Příbole. To ovšem neznamená, že by nemohl být v té době ve městě resp. pracovat mimo Příbor. Okolnost, že tříadvacetiletému Jančichovi byl svědkem při sňatku rytíř Horavský a Franc Sault, v Příbole nesezděl, nesvědčovaly by tomu, že Schaffer nebo nevěsta pracovali v Horavského nebo byli v nějakém bližším vztahu k němu. Krát, městem Gerolcem je snad mině lužický Zhořelec, také místo původu nevěsty Lučvice bylo nepochybě ve Slezsku nebo v Německu. Pověstivá vdova malíře Safflaze Barbara zemřela ve věku 76 let, mělo by (pokud nebyla druhou ženou Scafflovou) v době sňatku 36 let. Nejmenovaná nevěsta je však r. 1722 nazývána výslovně děvečkou, mladší děvečkou.
- 29) Svazek úmrtních matik města Příbora z let 1734–1757 se nedochoval. Jelonek a Reméš jej patrně měli ještě v ruce. Datum Scafflovova úmrtí mohli ovšem znát i z výčinného listu Leicherova, kde bylo vepsáno do iniciály. Podle opisů úmrtní matiky příborské, chovaných v archivu olom. konstatuje zápis zeň 1749 29, 3. provizur Franciscus Schaffer, 50 onorum, sepultus est ad paroch. eccles. Priboricensium.
- 30) Státek Scafflový dcery je zapsán v matrice sňatků III, 431. Vnk Scafflový Josef Rembold se narodil 10. 9. 1751, vnučka Anna 27. 5. 1753, Matřica II, 25, 93.
- 31) Purkrechtův kniha na grunty v ulicích B, 9, a 10, desky, založená r. 1721, str. 113–118.
- 32) Věštný list, dnes ztracený, ozdobně na pergamentu psaný, byl dorován spolu s 2 obrázky Leicherovými jeho příbuzným z Bilovce městskému muzeu opavskému, kde byl ulážen pod příř. č. 2978. Text listiny doslovně očíkl Jelonek v článku o malíři Leicherovi v časopise Das Kuhländchen VII/1926, str. 27 ad.
- 33) Životopis Leicherův podal po Cerroniim I, c. III, 147 nepodrobněji E. Jelonek I, c. Soupis Leicherových obrazů, který pořídil, je však málo doplněn dalšími zjištěnými obrazy. Otec Leicherův, současně i mistr František Josef Leicher (1691 až 1757), zemřel jako purkmistr města a rektor bratrstva sv. Jana v Bilovci, matka Marie Teresie zemřela r. 1762 ve věku 63 let. Sourazecní malíře Felixe Iv, sestry a bratři a jejich potomci žili v Bilovci do 20. stol. Jejich stěhy s vídeňským bratrem, který častěji pobýval u nich v Bilovci, nebyly dosud blize osvětleny.
- 34) Tak r. 1724 bylo zapláceno malíř 2 zl., r. 1730 a 1734 za zlození a boží hrob 14 zl. i za malování hor, r. 1736 za 10 zlozeníých reliéfovů 5 zl., 1743 za malbu k hrobu 2 hor a 3 figur 2 zl., 1744 za malbu 2 antipendí k 2 oltářům 36 kr., 1746 pláceno „zedejímá malíř“ od božího hrobu 5 zl., 1747 od malování 1 figury

- utípení Krista 1 zl. 45 kr., 1747 maloval sochu Zmrtvýchvstání z 1 zl. 5 kr., 1749 za malování 10 zastavení utípení Krista 2 zl. 12 kr. atd. Liber introitus et exitus religiosum ecclesiae S. Valentini 1717—1749, Fioristi v Příboře, Státní archiv Opava.
- 36) Res memoriales II 1716—1803, str. 1016, 1018-19, Taměti.
- 37) Registra děchůvd farního kostela z r. 1614, fol. 146.
- 38) Liber introitus et exitus ec. 1749—1756.
- 39) V oddaci matrice je zapsán jako incula pictor. Je snad totožný s Kasparem Preisem z Příboře, který maloval r. 1778 obrazy pro kaple kostela v Lešné u Val. Meziříčí (Matrika Lešné II, 4), R. 1788 v Příboře zemřel Kaspar Preis (26 let) nejm. je by totožný s molírem obrazů v Lešné, jmenovaným r. 1778.
- 40) R. 1759 opatřil piaristi malovaný obraz biskupa Trojena s námem za 5 zl. 30 kr. Při licitaci nabytí ku bytovému rážím po zemřelém příbořském děkanu koupil rektor koleje 3 obrazy, z nichž každý byl oceněn 6 zlatými, Res memoriales II, 1012, 1024.
- 41) Diaľbu kostela zhotovil kamenický mistr z Val. Meziříčí Martin Glosler r. 1768. O sochaři Janu Schubertovi a jeho práci v kostele v Příboře viz článek podepsaného „Sochař Jan Schubert v Pískovně na Osoblažku v letech 1778—1792“, v ČSM — B roč. 9/1962, str. 52—54. Na vnitřní výzdobě kostela pracoval také stolař a řezbář Josef Freysinger z Příboře, nový tabernákl zhotovil jménem neuvadený stolař-řezbář z Místku, pracoval zde také kameník z Hukvald a z Val. Meziříčí, zlatník z Nového Jičína ač. Veselý činové nádoby, svícny aj. byly zhotoveny a koupeny z Horního Slavoje v Čechách. Res memoriales II, 1023, 1025.
- 42) Annales eccl. S. Valentini, str. 1032. Piaristická složka 96. Podle dochované smlouvy s piaristy z r. 1798 zavadil se varšavě u Andělské Hole Josef Staudinger postavit v kostele sv. Valentina nové varhany i se vši řezbářskou prací podle předloženého rýsu za 800 zlatých. Práci provedl pak s otcem syn Sebastian Staudinger. Akta složka 96.
- 43) G. Walny, MM I, 182, KT — OI, III, 28, G. Wurzbach: Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich, sv. LVIII, 79. Thiene — Becker: Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler sv. XXXVI, 232, F. Pokorný: Příbořský okres Vlastivědy moravské, str. 111 nazývá malíře Rehelem Wolným a soudí, že byl molírem brněnským. Pod tím jménem, avšak jako rodák příbořského jej uvádí také M. Balšíř: Kulturní mistopis Novojičína (1967), 189.
- 44) M. Remeš v ČVSMO roč. XLV/1932, str. 265 a v Křavovsku VI/1937, str. 74 otiskuje fotografii obrazu David s hlavou Goliozovou u mojezu svého zemřelého otce, který získal koupí domu čp. 108 v Příboře, údajně jako obraz Wolného. V Křavovsku roč. XI, 115 však připouští, že obraz by mohl být i od příbořského malíře Schaffra, a němž dříve nevěděl, nebo od Leicha. Odkazuje tu na fotografii jiného obrazu příbořského piaristy, a němž soudí, že pochází rovněž od některého z příbořských molířů.
- 45) Matrika města Příboře III 1750—1783, fol. 415.
- 46) Matrika umění města Příboře IV 1758—1783, fol. 93.
- 47) V matrikách křesťanských měst Příboře není v letech 1725—1726, 1728—1729 zapsáno pokřtěné zřejmě dítě pliměni Volný. V r. 1727 byli křtěni 10. 2. Matiš, syn Mikuláše Volného a P. S. Jan, syn Jana Volného.
- 48) Byl oddán 24. června 1760 v Kroměříži kroměřížským děkanem, Svědkem mu byl známý sochař František Hrnle, s nímž zřejmě tehdy pracoval v biskupském zámku. Píveš syn Josef se narodil 6. 3. 1761, zemřel však v příštim roce. Druhý syn František de Paula Cyrillus se narodil 4. 4. 1763, třetí syn Cyrillus Vilibald 6. 7. 1767. Dcera Beata se narodila 10. 1. 1770 a Antonie 7. 9. 1772.
- 49) L. Páleníček: Významné umění na Kroměřížsku a Zdounecku (1940), str. 92 podle vtipků Peřinkových z protokolů kroměřížského magistrátu. Matriky šňatků Kroměříže tom IV, str. 12, matriky knih tom V, str. 60, Státní archiv Brno. Pro úplnost upozorňuji, aniž bych chtěl narušovat jakékoli příbuzenské vztahy, že už v letech 1679—1695 je doložen molíř Jan Volný, uselý ve Frýdku, který maloval např. r. 1683 dva obrazy pro nový altář kostela v Sedlišti, r. 1688 obrazy pro koutřebně, stlali kříž na zvonici kostela a r. 1684 pozlatil dve smlouvy altář P. Marie v Sedlišti za 35 zl. Žil patně ještě r. 1708, kdy pro tři kostely maloval a zlatil nový relikviář. Jiní molíři Jiří František a Volný, radem z Rotibole, které se otevřeli r. 1660 s dcerou vlašskomelzičského měšťana Ondřeje Nitsche, pocházejícího z Nového Jičína a r. 1661 tam křtil dceru, pracoval tehdy ve Val. Meziříčí. Později se však usadil jako molíř v Lipniku nad Bečvou, kde je doložen v letech 1666 až 1668 a snad i později.

- 49) Vdova Josefa zemřela 25. 6. 1805 v Kroměříži v domě čp. 163. Dcera Beata se provdala r. 1803, Anna r. 1809.
- 50) Podle fidejusské matrice byl synem Matěje Volného ve Fulneku a narodil se 6. září 1752. Zemřel v Opavě r. 1813 v nuzných poměrech ve věku 62 let. Jeho synem byl molíř Johannes Volný, který se narodil 23. 7. 1792 v Opavě, r. 1821 byl přijat za měřana v Opavě, oženil se tu a měl několik dětí. Zemřel však již r. 1841 v Opavě ve věku 44 let. Pracoval jako kreslící map a molíř, Janu od něho dochované některé mapy vrchnostenských pozemků velkostátní na Opavsku, které kreslil r. 1810. Později pracoval jako molíř pokojů. R. 1839 renovoval např. nástěnné malby krajiny zámku v Holfaldkovicích aj.
- 51) Ignác Chabrez: Nachlass eines mahriachen Künstlers zur Belehrung seiner Söhne ec. Schillen der hist. stat. Section, svazek IX/1856, str. 367 a d.
- 52) G. Wolný, KT I, c. III, 29. Viz též pozn. 38.
- 53) Podle Tomáše I, c. II, 401 a M. Balšíře I, c. 198 maloval i zpodobné obrazy, z nichž dva uvádějí ve farním kostele v Libbati, postaveném r. 1776, a to Křesť Bohojivů a sv. Jakuba staršího, obo asi z r. 1777. Poblý Jana Sebastianiho v Novém Jičíně, a němž se Balšíř nezmínuje, je bezpečně doložen. Podle knihy měšťanů složil Sebastian 13. srpna 1792 měšťanskou písnihu a byl přijat za měřana. Ale již 31. ledna 1794 zemřel v Novém Jičíně, jak je zaznamenáno v úmrtí matrice, ve věku pouhých 38 let na chřelku krve. Bydlel tehdy ve městě v podnájmu v domě čp. 18. Narodil se v Prostějově 15. června 1757 a býval častokrátě zaměstnán se svým proslulým otcem, proslulým freškovcem a molírem zpodobných obrazů F. A. Sebastianiho. UJ Cerný I, c. I, 34 zaměnil otec Františka se synem Janem.
- 54) Josef Ulrich se narodil v Příboře 7. února 1815. Jeho dílo a život nastílní podle státní literatury již M. Remeš I, c. Jeho otec byl měřanem a sládkem v Příboře, matka Rozálie byla rozená Foltínová. Videaškou akademií umění absolvoval s podporou několika přátel, zvláště molíře Petra Fendicha. Po návratu domů našel se dostát místo učitele kreslení na nižší reálce v Novém Jičíně, ale dostal je jiny. Protože z malířství by se při silné konkurenci neuvžil, přišel z nauce místo denního písaře u novojičinského okresního soudu a přitom maloval generové akvarelé obrázky, méně olejové zvěsné obrazy. G. Wolný, který ho znal a měl zájem mu pomoci, píše o něm r. 1859, že by zasloužil podpory hojnými objednávkami, aby se mohl věnovat výhradně malířskému umění. Vzájemně nepomohla a Ulrich mohl při nuzném životě tvořit jen příležitostně. V muzeu v Novém Jičíně je uloženo mnoho akvarelů mista Křavovska, které nebyly dosud ani reprodukovány. Pokoušel se také o malbu na skle a vydal řadu pohledů na město Příboř, Štramberk, Hukvaldy, Celadnou, jež za čast Wolného byly dosti rozlišené. Z jeho obrazů olejových pro město Příboř pozoruhodný historický obraz z r. 1845 sv. Josefa s Ježíškem na rukou, lemovaný doložá 7 pohledy na město Příboř z doby jeho bojů se Svědy a jeho vypálení r. 1643, z pohledem na město r. 1843. Ve farním kostele je od něho také obraz Učedníci v Emauzích, maloval také obraz pro kostel ve Štramberku. Vysilující práce písařská, nedostačující na životy a práce malířské v době valně přivádily brzké onemocnění tuberkulózou, již podlehli 22. července 1867.

Malíři, sochaři a umělci: Temeslánci, uvedení v článku:

Adamec Ignác, řezbář mramoru	Herbert Eliáš František, molíř v Novém Jičíně a U. Hradě
Adolf František de Freenthal, molíř v Kroměříži	Hrnle František, sochař v Kroměříži
Albertini Jan, cinař v Paskově	Hubený Tomáš, kameník v Kroměříži
DeWong Adam, molíř v Těšíně a Příboře	Ginter Jan, zlatník v Příboře
Dyřang František, molíř a šňatkové v Bytomi	Glosler Martin, kameník ve Val. Meziříčí
Ergens Jan Jiří, molíř v Brně	Knur František Karel, molíř v Příboře
Florián N., molíř ve Zďoře	Knur Heliodor, piarista — architekt ve Stráznici a v Příboře
Chabrez Ignác, molíř a architekt v Těšíně, Krakově a Lvově	Leicher Felix Ivo, molíř v Příboře a ve Vídni
Chrámeck Karel Ludvík, kreslil a písař	Linke Lorenz, stolař a řezbář v Opavě

Milocký Jiří, malíř v Mor. Ostravě
 Noel Matyáš, kameník v Kroměříži
 Preis Karel, malíř v Příboře
 Preisinger Josef, stolář a tezdob v Příboře
 Reiss J., Adam a Václav, malíři v Těšíně
 Sebastini Jan, malíř v N. Jičíně
 Sebastini František Antonín, malíř v Příboře
 Schöffer Ondřej František, malíř v Příboře
 Schubert Jan, sochař ve Frýdku, Příboře, Lipníku n. B.
 Smarčovský Lorenz, varhanář

Staudinger Josef a Sebastian, varhanář v Andělské Hoře
 Těšínský Václav, sochař z Hukvald
 Ulrich Josef, malíř v Příboře a Novém Jičíně
 Valný Antonín, malíř v Kroměříži a v Příboře
 Valný František, malíř v Opavě
 Valný Jan, malíř ve Frýdku
 Valný Jan, malíř v Opavě
 Valný Jiří František, malíř ve Val. Meziříčí a v Lipníku n. B.
 Valný Josef, malíř v Kroměříži
 Weissman Matyáš, sochař ve Frýdku

100 LET UČITELSKÉHO ÚSTAVU V PŘÍBOŘE

Ladislav Poláček

Před sto lety byl zřízen učitelský ústav v Příboře. Po zániku piaristické koleje v roce 1875 zakoupila a převzala svaalennou budovu město Příbor, aby jí zaslouhou vlasteneckého starosty Františka Peřiny nabídla pro nové se zřizující učitelský ústav. Výnosem z 2. srpna 1872 byla povolena otevření druhého českého učitelského ústavu v Příboře na Moravě. Tím bylo moravské Litomyšl, jak nazval město Příbor Zdeněk Nejedlý, dáno do vinku, aby nadále zůstalo významným vzdělávacím a kulturním centrem severovýchodní Moravy a významným střediskem národního života. Nelze pomínout ani důležitý význam hospodářský, který zajišťoval značný příliv peněz pro celkem chudé obyvatelstvo města pobytam profesorů, studentů a učitelů, kteří každoročně přicházeli ke zkouškám učitelské způsobilosti. Opavský týdeník z 21. 8. 1873 v článku „Z Příbora“ k tomuto významnému rozhodnutí napsal: „Co bylo už odedávna zbožným plánem našich rolníků v zákoutí severovýchodní Moravy, stalo se konečně skutkem. Neúnovným usilováním našich poslanců na sněmu moravském poštětilo se získati pro Moravu nový učitelský ústav český a zdejším měšťanostav p. Peřinovi a jeho usilovnému namáhání děkujeme, že ústav tento pro zdejší kraj veledůležitý, skoro životní otázkou, do Příbora položen jest.“ Dále se autor rozepisuje o výhodnosti umístění do bývalé piaristické budovy, o výhodnosti místnosti jako tříd k jiným oborům a o dalších výhodách. Pozoruhodným způsobem jsou v článku odůvodňovány výhody pro studenty, kde se říká: „Čekatelům pak poskytnete se mnoho výhod, jmenovitě jest živobytí v Příboře v poměru k městům větším laciné, byty levné, morální

zkáze položeny hned od počátku meze, poněvadž v malém městě vždy dozor možný, vzduch zdravý, krajina rozkošná, obroubena od východu a jihu beskydskými horami, bohatými jak v botanickém, tak geologickém atd. ohledu, plná památek historických a báječných (pamatný Radhošť, hora Kotouč s jeskyněmi věpocovými, zřícenina Hukvald, Sostýna, Šarabberka). Záleží tedy jen na nás, by mnoho čekatelův se přihlásilo na ústav, který by vzkvétal, s plíného srdce si přijeme. Budeť on zajisté, řekl bych učitelskou zřobou, odkud posílali se budou nadějní učitelové nejen do škol severovýchodní Moravy, nýbrž i do škol slezských a že tím odpomozeno bude ospoř poněkud nedostatku českých učitelů ve Slezsku, teži na bilédní. Vzhůru tedy mladici slezští, mladici ze severovýchodní Moravy, kteří chcete věnovat život svůj čestnému povolání učitelskému, vzhůru do Příbora!”

Podle zprávy, přednesené poslancem Demlem v zemském sněmu moravském 19. 12. 1873, chybělo na Moravě dle statistických údajů 1635 učitelů. Tento nedostatek měl být odstraněn zřízením druhého českého učitelského ústavu v Příboře (první byl v Brně). Ukázalo se, že hned od počátku byl o učitelské studium velký zájem. K zápisu a prvním zkouškám se ve dnech 13. a 14. září 1875 přihlásilo 215 zájemců, po provedených zkouškách bylo přijato do prvního až třetího ročníku 175 studentů (2 prvé ročníky, 2. a 3. po jednom). Podle kronikářských záznamů bylo 90 studentů z jiných učitelských ústavů, 75 ze středních škol, 5 z měst. škol, 1 ze škol hospodářských, 1 z průmyslových, 1 ze škol obecních, 2 ze škol, která připravovala kandidáty pro učitelské ústavy. Většinu byli české národnosti, 168 z Moravy, 1 z Čech, 4 ze Slezska, 2 ze Slovenska. Většina studentů pocházela z nižších sociálních vrstev a jejich věk se pohyboval v rozmezí 16 až 31 let.

První školní rok na učitelském ústavu v Příboře začal 1. října 1875, slavnostní otevření ústavu dne 3. října a hned 4. října příštího dne bylo zahájeno vyučováním slavnostním shromážděním v hudební síni učitelského ústavu. Co o těchto událostech zaznamenaly Učitelské listy č. 42 z 20. 11. 1875 v článku „Od hory Kotouče“: „Bylo to 3. října 1875 odpoledne, když depudace občanů a zdejších ústavů školních byly vjely do nedaleké Studénky, aby tam požádaly vládní komisaře, pana mistodržitelského radu Winterhallera a pana zemského školodzorce Dr. Nováka. Zatím se odšlo město rauchem svátečním, ozdobilo domy své prapory pestrými a velké davy lidstva procházely se náměstím, vítajíce srdečně mllé hosty, kteří za střeby z hmodlůží přijeli do města. Sotva se setmělo, zaskvěla se v oknech světa tisícová a plamenem svíc ozářeny veškeré prostory městské. Byl-li již dojem tento velkolepým, byl dojem následující unášejícím, když pojednou z dolního konce přicházela z hradbu v čele oboravský průvod pochodňový. Průvod tento byl velkolepý, neboť zúčastnil se při něm čekatelové učitelští počtem 180 (přesně 175), měšťští hasiči a spolek vyloučků. Přisedle na náměstí, postavili se účastníci před tři vládní komisaři, aby je uvítali. Veškerý prostor byl lidmi přeplněn. Když byla hudba několik kousků zahrála, zapělí čekatelé hymnu národní...“

Všechny články v této době uveřejněné ukazují velkou radost občanů v této oblasti z českých škol pro vzdělávání učitelů v této době tak významné. Znamenití profesori dali se s nadšením do radostné práce. Za doby existence učitelského ústavu vychovali mnoho významných a vynikajících pokračovatelů učitelů, z nichž mnozí zvlášť velmi úspěšně nesli pochodějí pokroku a revolučních myšlenek do vědomí mladé generace, kterou vychovávali. V našem kraji jsou dobře známa jména Josefa Kaluse, Frant. Horečty, Čenka Kramolise a jiných absolventů učitelského ústavu v Příboře, kteří výrazně překročili svůj učitelský rámec a hluboce zakorenili ve vědomí zdejšího lidu. Ze učitelů, absolventů zdejšího učitelského ústavu byli nositeli pokroku a revolučních myšlenek, můžeme doložit několika dalšími příklady.

Zřízení samostatného československého státu bylo provázáno nesmírným naděním všeho lidu v místě a okolí. Tuto informaci donesli do Příbora ranní listy dne

29. 10. 1918. Radostné nadšení zavládlo na škole. Ředitel svolal žactvo do hudební síně, aby mu sdělili, „že po tříletých útrapách, po nesčetných obětech je český národ zpět svoboděn, že splnily se tužby všech věrných Čechů, kteří s bratry Slováci tvoří nyní samostatný stát.“

Studenti své nadšení nad osvobozenou vlastí projevíli tím, „že za zpěru vlasteneckých písní procházeli s červenobílými praporem ve vzrámě polohků městem a před školními budovami (učitelským ústavem a gymnáziem) zaspívali Kde domov můj.“

Večer se zúčastnili chování i učitelé slovnostního průvodu, který uspořádali občané města bohatě osvětleného... „Tím ukončen byl tento nikdy nezapomenutelný den“ (se záznamu Jana Filipského v Pamětníku). Tak zahájil práci učitelský ústav v Příboře v novém státě Čechů a Slováků.

Revoluční myšlenky pronikají po roce 1918 do vědomí studentů, zejména prostřednictvím těch, kteří se vrátili z bojů první světové války. Se svými pokrokovými názory se snaží proniknout do vnitřní práce školy a oprostit ji od přežívajícího rakouského byrokratismu. To se nelíbilo některým profesorům, kteří se dosud nezabývali starostí a přelítáním. Napětí mezi studenty a učiteli vzrůstalo. Vystupila na jevišti r. 1919. Studenti připravili samostatný hudební a pěvecký koncert. Profesorský sbor neschválil a chtěl některá čísla pořadu vypustit, odvolávají se na kázelský řád č. k. z r. 1903, dosud platný, avšak liberálně vykládaný. Studentská samospráva však neschválila a tento spor vyústil studentskou stávkou dne 3. dubna 1919 na protest proti „nesnesitelnému chování“ profesorského sboru. Rezoluce, připravená studentskou samosprávou a doručená jejím předsedou Josefem Jurečkem, byla ředitelem odmítnuta, avšak byla nucena profesorskému sboru. Nadřízené orgány, předem o situaci informované, přinutily studenty, kteří byli členy výboru samosprávy, aby se profesorskému sboru omluvili. Zato však měli velmi tvrdé maturity. Hodně studentů u nich neuspělo, několik dělalo opravné zkoušky. Tehdejší předseda samosprávy si odnášel na maturitním vysvědčení sniženou známku z chování. Tento absolvent Josef Jureček byl však vynikajícím pokrokovým učitelem; v roce 1942 byl umučen fašisty v Osvětimi jako 62. absolvent učitelského ústavu v Příboře (J. Valíček a V. Sosín).

Český učitel se nikdy s fašistickou okupací neshlítil a se svými pokrokovými myšlenkami stál pevně za svým lidem, mnoho učitelů aktivně pracovalo v protifašistickém odboji. Na výstavě 100 let učitelského ústavu v Příboře (červenec–srpen 1975) jsou uvedena jména 61 umučených učitelů, kteří budou všem budoucím učitelským generacím navždy velkým příkladem revolučního boje proti fašismu. Mezi umučenými byl nejstarším učitel Josef Patíek, říd. učitel v. v. v. Rožnově (umučen ve věku 62 let), nejmladším učitelský praktikant Josef Poláček, nar. 26. 2. 1918 v Hájově, byl zatčen přímo ve škole v Rychalticích dne 23. 4. 1941. Krátce po návratu z koncentračního tábora umírá na TBC plic o stěv v 25 letech dne 23. 4. 1943.

Nósi vřet by nebyl úplný, kdybychom nezapomněli na Jaroslava Loma, který padl za vlast v bojích u Sokolova B. 3. 1943. Pamětní deska, odhalená na rodném domě v Příboře dne 6. 5. 1975, bude navždy připomínat hrdinu učitele.

Zvlášť výraznou postavou mezi absolventy učitelského ústavu v Příboře byl Julius Volák-Charáz. Narodil se 20. 6. 1888 v chudé rodině v Hustopečích n. Bečvou. Byl velmi nadaným hochem s mimořádným zájmem o hudbu a literaturu (maturoval r. 1908). Už od studentských let používal krycího jména podle hrdiny Zeyerova románu Charáze, které mu zůstalo trvale jako pseudonym. Působil na školách ve Vranovicích, Oslavovicích a po první světové válce v Kostelci na Hané. Když byl po vypuknutí první světové války povolán na frontu, přeběhl při nejbližší příležitosti s celou setninou do ruského zajetí. Za dlouhého pobytu na Sibiři v Novonikolajevsku se pilně učil ruský, vyučoval hře na klavír. Po dvou letech se vrátil do Kyjeva, kde se organizoval český spolkový život, kterého se aktivně zúčastnil. Stal se dirigentem or-

chestrálního sdružení spolku Komenský. Jeho politické přesvědčení ho zavedlo do řad rudoarmejců, s nimiž se zúčastnil tožení proti Němcům na Ukrajině. Na jaře r. 1918 přijali J. Volák-Charáz do své strany bolševici. V Moskvě redigoval „Přikopku svobody“, účastnil se vydávání prvních českých komunistických brožur, založilo první českou komunistickou školu v Moskvě. Mezinárodní výbor zahraničních zájezdů při komitétu jej zvolil svým sekretérem.

V roce 1920, po příchodu s. Smerala do Moskvy, bylo rozhodnuto o odjezdu československých bolševiků do vlasti, kde je čekají nové úkoly. Přes Bulharsko a Rakousko se také vrátil J. Charáz. V Praze se setkal se svou manželkou a čtyřměsíční dceruškou, které se vrátily přes Polsko (sovětské orgány v poslední chvíli zjistily, že J. Charáz měl být v Polsku zatčen a zastřelen). Od roku 1921 působil na obecné a měšťanské škole v Kostelci na Hané, kde se věnoval bohatě politické a osvětové činnosti. Byl předsedou osvětové komise, předsedou pedagogického odboru učitel-ského spolku prostějovského, v Kostelci a Prostějově řídil pěvecké sbory, hrál na klavír, dirigoval orchestr, pro který sám aranžoval obtížné skladby našich klasiků, zejména B. Smetany. V Prostějovském proletickém navázil se smíšeným sborem Žetné skladby (Wolkrova „litní píseň, Branislavou „Jarní prosbu“, které pak s „Pohřebem pochodem ruských revolucionářů“ zapíval sbor pod jeho vedením k 1. výročí úmrtí J. Wolkra).

Po nuceném odchodu ze školy v Kostelci na Hané působil v Brně jako šéfredaktor Rovnosti, která byla tehdy zemským orgánem KSC na Moravě. Jeho čtené články ve „Středu lidu“, v Nejedlého „Varu“, v „Komunistické revui“, „Rudém právu“, ale především v „Rovnosti“ jsou dokladem jeho správné linie, kterou zastával v období prvních oportunistických žhůlů do strany na Prostějovsku a Brněnsku. Jako člen KV KSC pak UV KSC a učitel ústřední politické školy v Liberci stal se oporou zdravého jádra ve straně. V roce 1928 byl delegován ze KSC na 6. kongres KI do Moskvy. Tam dne 24. 8. 1929 zemřel na srdeční mrtvici a byl pochován na místě nejzdravějším — u Kremelské zdi. Jméno III. internacionály se s ním rozloučil Bela Kún, za čst. delegaci Antonín Zápotocký. Pamětní deska na domě č. 15 v Kostelci na Hané bude na věčné časy připomínat učitele J. Volka, revolucionáře Charáze, jež zůstane tvrdým vzorem učitelským generacím jako absolvent učitelského ústavu v Příboře.

Některé uvedené příklady nám mohou být dokladem svédmosti a pokrokové práce učitelů na učitelském ústavu v Příboře, kteří položili základy budoucích pokrokových osobností učitelů. Ti pak vysokou vyzvedli prorok pokrokové revoluce. Je nesporné, že revoluční a pokrokové myšlenky byly též podmíněny třídním a sociálním původem studentů, kteří pocházeli většinou z chudých rodin chalupníků, dělníků, rolníků, drobných řemeslníků a živnostníků. Další okolnosti, které měly vliv na myšlení studentů, bylo sepětí s prostředím, z něhož často denně docházeli nebo dojížděli do blízkého učitelského ústavu, byli denními problémy těžkého života lidu a mohli studovat jen proto, že škola byla v místě. Mohu doložit příkladem malé obce Hájova, vzdálené od Příboře 3 km, mající asi 420 obyvatel. Za dobu existence učitelského ústavu v Příboře vystudovalo z ní 13 učitelů (12 chlapců, 1 děvče). Tito studenti pocházeli z rodin dělníků, drobných chalupníků a mohli vystudovat jen proto, že studijní náklady při denním docházení do školy byly minimální a pro rodiny únosné. Rovněž lze doložit mnoha příklady, že studenti pocházeli ve značném počtu ze zdejšího prostředí. Např. z jednoroztrátního učebního kursu ve Frenštátě p. R. vystudovalo na učitel-ském ústavu v Příboře v letech 1919/20 až 1929/30 celkem 45 chlapců a 21 dívek. Jsou to jen náhodně vybrané příklady, které ukazují na sociální a krajový původ velké části studentů, který měl nesporně velký vliv na jejich myšlení a sepětí s lidem, z něhož sami vyšli. Pro dokreslení sociálního původu studentů může nám posloužit přehled o sociálním složení studentů ve škol. roce 1885/86; ze 147 studentů všech čtyř ročníků pocházelo z řemeslnických rodin 45 (31 %), z úřednických rodin 4

(3,5 %), z rolnických rodin 61 (41 %), z učitelských rodin 30 (20 %), z dělnických rodin 2 (1,5 %), ostatní 5 (3 %). Svou slávu Jiří učitelství ustav v Příboře až do roku 1938. Za dobu jeho existence vykonalo zkoušku učitelské dospělosti a odešlo do praxe 3591 učitelů. Z uvedeného počtu bylo 546 žen v interním i externím studiu. Foštické okupace Příbora a jeho zařazení do Sudet přerušila slibný rozvoj školy, která byla ihned zrušena a ke škodě města nebyla po osvobození její působnost obnovena. Po válce prodává učitelské vzdělání prudký vývoj, prochází častými organizačními změnami, než se dospělo k vytvoření pedagogických fakult, jež se staly první součástí univerzít. Od roku 1964 jsou na nich vzdělávání i učitelé základních škol.

S pohnutím dopisoval ředitel Josef Váňa kroniku o zániku ústavu v Kroměříži 13. listopadu 1938, kde zapsal „Škoda, že odcházím z ústavu za tak zlých dob.“ Co bude dál? To nám mohou napovědět slova Tyklova: „... Tam svět se hne, kam se napne síla.“ Pak rozvádí myšlenky o lásce a boji, jež tvoří vzájemnou harmonii, tvoří život.

Dnes každý z nás, lidí socialistické epochy, dobře ví, že nové a pokrokové se rodí po tvrdém ideologickém boji, že cesta k lepšímu je dlouhá, složitá, že žádá lidské zaplacení pro myšlenky socialistické budoucnosti, lidí přesvědčené o prohibiční revoluci přeměně světa. Proto jsme aktivně napomáhali všemu pokrokovému při válečném běsnění o očekávaném vstoupení míru. S radostí jsme sledovali vítězný postup Rudé armády, jejíž síla a morální kvality sovětského lidu byly ve Velké vlastenceké válce provědny, potvrdily pevnost a odolnost socialistického zřízení. Proto nové revoluční myšlenky měly veliký ohlas ve světě a vedly k rozšíření myšlenek socialismu a komunismu. U nás tato síla, určující pohyb vpřed, vedla k vytvoření socialistického státu, stali jsme se součástí světové socialistické soustavy.

Cest proto všem učitelům, kteří jakkoliv na straně pokroku a socialismu pomáhali budovat tento nový svět a svcu každodenní práci dále dotvářejí socialistické osobnosti naší epochy, které budou schopny dále úspěšně rozvíjet společnost ve jménu pokroku a míru.

Přehled literatury:

1. Autor neuveden: Od hory Kotsauze. (O slavnostním otevření ÚU, v Příboře). (Učitelé listy, roč. IX, 1875, č. 42, z 20. 11. 1875, str. 649.)
2. Autor uveden zkratkově „ER“: Revolucionář Julius Válek-Choráz. (Učitelé listy, roč. IX, 1875, č. 47 z 26. 9. 1929.)
3. Kolektiv autorů: Památník na oslavu šedesátého výročí učitel. ústavu v Příboře (1875—1935).
4. Maršák, B.-Dufek, J.: Julius Choráz. (Krojské nakladatelství v Brně 1963.)
5. Poláček, L.: Učitelství ústav v Příboře a škol. zák. z roku 1869. (Vlastivědný sborník okresu N. Jičín, č. 13, 1973.)
6. Sevela, A.: Památník popravených a zahynulých absolventů učitelského ústavu v Příboře 1938—1945. (Okresní archiv Nový Jičín.)
7. Valíček, J.-Sasin, V.: Nebylo v kránci (studentská stávka). (Dokumenty z výstavy 100 let učitel. ústavu v Příboře, červenec, srpen 1975.)
8. Valíček, J.: Revolta příbořských „ingustů“. (Nová svoboda, 1. července 1969.)

SOUROZENCI A POTOMCI FRANTIŠKA PALACKÉHO

František Hanzelka

U příležitosti 170. výročí narození Františka Palackého byla v našem časopise věnována pozornost Palackého předkům. Nyní, kdy si připomínáme sté výročí jeho úmrtí, obrátíme pozornost na osudy jeho sourozenců a jejich rodin i na jeho přímé potomky.

Nejstarším synem hadslavského rektora Jiřího Palackého a bratrem Františkovým byl Jiří, narozený 23. 8. 1791 ještě na č. 72, zesnulý 15. 2. 1868. Dne 27. 1. 1813 se oženil s Rozínou, dcerou Ondřeje Adama, výměnkáře z č. 46,7) která se narodila 6. 11. 1792 a zemřela 6. 10. 1867 rovněž v Hadslavicích. Jiří se vyučil krejčí; pak vypomáhal otci v obchodování, ale po neúspěšném roku 1823 obchodoval každý sám, Jiří jedl pak do Vídně vlastním potahem, přiváděval si firmankou, vozil z lesa dřeva a obdělával lidem, kteří nevládnili potahy, pole. Dálko se mu obstojně; v obci byl vážen, neměl otcovy přehliosti. Dbal i o své vzdělání a prosil Františka o zaslání obou dílů Preslova Rostlinná, že je rád zaplatí. Podal mu také 12. 9. 1836 do Prahy podrobnou zprávu o otcově pohřbu, v níž mluví o velké účasti, ale také o nevhodném chování zuberských veřejných činitelů.8) Od otce koupil r. 1830 dům č. 108.

Pokud se podařilo zjistit, narodilo se manželům Jiřímu a Rozíně Palackým v letech 1813—1838 celkem 11 dětí, ale při tehdy obvyklé velké dětské úmrtnosti dosáhli dospělého věku jen 4:

1. Anno, nar. 10. 12. 1818, která se provdala 12. 10. 1841 za Ondřeje Adama z č. 57, jenž byl v letech 1854—1856 majitelem domu č. 108,9)
2. Jiří, nar. 6. 8. 1825, který pak byl učitelem v Mikulovce a měl syna Jana a dceru Františku. Další data se nepodařilo zjistit.
3. Jan, nar. 18. 1. 1829, který zemřel v Hadslavicích 23. 5. 1885 jako výměnkář na č. 106,9) předtím bydlel na č. 108, které převzal po otci r. 1847. Byl stolářem, ale špatně hospodářil a propadl alkoholu, takže domek přišel nejprve r. 1854 do rukou jeho švagra Ondřeje Adama (viz výše), 1856 jej získal Jan Quitta, 1859 starosta Adolf Pilečko. Při své poslední návštěvě v Hadslavicích r. 1873 našel Fr. Palacký svůj rodný domek v bídném stavu. Jan zde totiž stále bydlel jako výměnkář. Proto Otakar Pražák, starosta Spolku pro zachování rodného domku F. Palackého v Hadslavicích v Praze, vykoupil od Jana výměnkářské právo za 750 zlatých. Vlastnické právo bylo pak věčeno 3. 4. 1880 tomuto spolku a na základě darovací smlouvy bylo r. 1888 převedeno na Občanskou záložnu v Karlíně.9) V červnu 1948 bylo zde otevřeno muzeum Fr. Palackého.

Jan Palacký se oženil 1. 2. 1855 s Annou, dcerou Josefa Merendy. Dvě děti z tohoto manželství zemřely malíčké, čtyři dospěly. Z nich Ondřej (nar. 25. 12. 1861, zemřel 26. 12. 1956 v nemocnici v N. Jičíně) žil v Krásné nad Bečvou, byl stolářem a byl třikrát ženat. Potomky měl pouze z prvého manželství s Josefou Gotzingerovou, a to v l. 1886—1907 celkem 8 dětí, z nichž dvě zesnuly v dětském věku, tři byly bezdětné; potomci jeho dcery Františky (nar. 1886), synů Jana (1893) a Miloše (1907) žijí ve Valašském Meziříčí. — Ondřejův bratr Jan (20. 11. 1864—4. 1. 1944) se odstěhoval do Nového Jičína, kde se oženil 20. 9. 1890 s Rosou Aloisí Zírbarovou (1868—1935). Jeho rodina se poněkud a byla odsumata do dnešní Německé spolkové republiky. (Děti Jan, nar. 1893, Markéta, nar. 1895, prov. Hammerlerová, Alma,

nar. 1898, provd. Schwabová, Filtz, nar. 1901 a Rozina, nar. 1904, které všechny byly ženaté resp. vdané, měly děti a vnuky). — Sestry Jana a Ondřej Zuzana (nar. 1. 8. 1873, provd. za Fr. Merendu) a Marie (nar. 21. 1. 1869, provd. za Ondřeje Palackého zemřela 19. 3. 1938) žily v Hodslavicích podobně jako jejich děti a většina vnuků a pravnuků; z těchto žijí nyní někteří i v Praze a Havlíčkově Brodě.

4. Nejmladší syn Jiřího Palackého František (nar. 24. 8. 1838) byl tratistrem. Zeměl r. 1886 v Hradci Králové, jeho manželka Barbora rozená Skalická se nar. 1845 v Náhoně u Hradce Králové a zemřela 1891 v Hodslavicích. Ze čtyř synů, kteří spatřili světlo světa ve městě v Novém Bydžově, dva (narozeni 1873 a 1875) umřeli v dětském věku. Třetí syn František (18. 10. 1869—1952, chot. Anna, roz. Kožáková) byl stavitel pian a zemřel v Hradci Králové, podobně jako jeho stejnojmenný syn a nástupce v povolání (zemřel 1954). Potomci obou těchto Františků Palackých po přelici žijí v Hradci Králové. Čtvrtý syn Josef (nar. 21. 8. 1871), byl rovněž stavelem pian a pak technickým ředitelem známé továrny hudebních nástrojů Petraf. Z dětí z obou manželství zůstala na živu jen MUDr. Anna ovdovělá Picková v Hradci Králové (nar. 1910).¹⁷⁾

Je dost obtížné sledovat tak rozvětvený rod v mužské linii, ale mnohem obtížnější je sledovat linii ženskou pro časté změny jmen. A tak se nepodařilo mnoho zjistit o dvou sestřích Františka Palackého. Anna (nar. 6. 3. 1796) se provdala 20. 8. 1817 za vojáka Josefa Riedla z č. 13,¹⁸⁾ s nímž měla 5 dětí. Zemřela r. 1856.

Marianna (nar. 29. 3. 1802)¹⁹⁾ se provdala 6. 9. 1820 za Josefa Hromádku, katolika.²⁰⁾ Měla 8 dětí, z nichž některé zemřely v dětském věku. Rodina Jiřího dosti nutné, jak se dovídáme z dopisů Jiřího Palackého synu Františkovi. Kolik týdnů nepoklí chléb, žili jen o zemdách, ale i o ty bývala nouze. Dcera se chodívala najíst k otci. Později se jejich poměry zlepšily, poněvadž r. 1826 posílala Marianna bratru Ondřeji 1 zl., neboť tipně na studium nauky. Po smrti matčiny měly obě dcery spory s matkou, ale k otci si zachovaly dobrý poměr a o hodce v Zubří byly u něj obě na návštěvě.²¹⁾ Marianna zemřela paměrně mladá 20. 11. 1848. Manželka přešla o necelý rok. Potomci žijí dusad.

Další bratr Otec národa Ondřej se narodil 22. 6. 1807. Otec jej do té doby na studiu a František se zavázal, že jej bude podle svých možností v učení podporovat. Studoval nejprve na lyceu v Bratislavě, ale r. 1821 přešel do Sopronu, kde bylo levněji. František ho vskutku podporoval finančně, např. r. 1822 mu poslal 22 zl., levně zájem o jeho studiu i životní prostředí a doporučil mu cvičení ve hře na klavír, frantštině a latině. Do Hodslavic na prázdniny chodíval „Andres“ pěšky; urazil tu vzdálenost za 8 dní. Avšak r. 1824 mu otec i bratr vytýkali, aby víc dbal na čistotu částečně a nepsal domů latinsky nebo německy. R. 1825 se Ondřej vrátil do Bratislavy, ale 1826 odešel do Prahy, kde mu František vymohl denně tři hodiny písalské práce pro muzejní časopisy za odměnu. Ondřej se měl věnovat medicíně, ale r. 1827 onemocněl a studiu zanechal vůbec.

Ondřej byl pak vychovatelem v nějaké šlechtické rodině, patrně ve Vídni, byl politicky persekvován a když dosáhl penze, odešel k svému nejmladšímu bratru Janovi do Zubří. Tam vedl samotářský život, ale skoro denně chodíval do Raňova přečíst si v kavárně noviny. Ke konci života žil u své neteře Anny (dcery Janovy) Otahálové v č. 296 „na Petrohradě“, kde zemřel svobodný 9. 6. 1871. Pochován byl v Raňově a František Palacký navštívil r. 1873 jeho hrob.²²⁾ Ondřej byl dobrý člověk, nadaný pilně, poctivý, ovládal několik řečí, i orientální, ale byl málo energický a vtrnulý. Proto nedostudoval, zemřel jako podivín ve valašských horách a nesplnil naději, které v něj skládali otec i bratr.

Nejmladším bratrem našeho dějepisce byl Jan, nar. 3. 3. 1812. Od mládí vypomáhal otci ve škole, kde měl být jeho nástupcem, a jezdil s ním za obchodem až do Vídně, kde se sešli s Františkem. Pro nedostatek prostředků jej otec nemohl dát na studiu, přestože byl velmi nadaný. Po koupi zuberského fojtství se odstěhoval

s otcem do Zubří a podle záveti otcevy je roku 1836 s velkým závojem zdědil. Roku 1837 se oženil s Barborem, dcerou Jiřího Divína ze Zubří, nar. 17. 8. 1818, která mu přinesla věnem 300 rýnských a stala se spolunajmatelkou fojtství.²³⁾ Zenich se po shásku stal katolíkem. Avšak Jan byl nucen zuberské fojtství pro produčtí roku 1849 odprodát a žil až do své smrti 13. 4. 1874 v chlapu v Zubří, kterou si koupil ze zbytku peněz po prodeji fojtství a kde jej František 1873 navštívil. Měl dceru Annu, nar. 1860, která se provdala za J. Otáhalu v Zubří, a čtyři syny. Nejstarší František (nar. 1848) měl dcery Motyldu a Anđelu; druhý syn Jan (1852—1900) měl dcery Vlastu provdanou Chládkovou (1883—1956) a Annu (1887—1924) provdanou Zelenkovou; třetí syn Eduard nar. 1855 byl strojívedcem ve Vídni; více se o něm nepodařilo zjistit. Čtvrtý syn Josef (9. 4. 1858—29. 12. 1910) byl strojním zednělákem na bývalém císařském velkostatku v Butišhradě u Klodna, kde se oženil r. 1890 s Annou Helebrantovou (1871—1903). Měl s ní pět dětí, a to Jaroslava (1891—1917), Josefa (nar. 1894), Miladu provd. Zárubovou (nar. 1895) a Annu (1900—1917); nyní žijí pouze potomci jeho nejmladšího syna Františka (nar. 29. 10. 1898), bývalého úředníka ministerstva financí, který byl jako důchodce v Praze v Palackého ulici v domě, kde žili Palacký a Rieger. Oženil se r. 1928 s Jiřinou Linkovou (1909—1945). Z jeho dětí je PhDr. František Palacký (nar. 1929) odborným asistentem pedagogické fakulty Karlovy univerzity v Praze, kde žije i s rodinou, druhý syn Jiří (nar. 1944) je geofyzikem tamtéž, dcera Jiřina (1932—1992) zemřela svobodná. Podruhé se František Palacký oženil r. 1953 s Margaretou Hallerovou (nar. 1900). Tento sňatek je zajímavý tím, že se po 126 letech sešli opět rody Měchurů a Palackých; paní Margaretu je totiž vnučkou Leopolda, bratra Terezie Měchurové, manželky našeho historika.²⁴⁾

Nejmladší sestra dějepisce Fr. Palackého Rozina, nar. 21. 10. 1814, se provdala 14. 11. 1832 za Jiřího, syna Jana Turka z Hodslavic č. 126; roku 1835 koupili manželé č. 90. Jiří Turka byl povazníkem a jezdil až do Peřl. R. 1873 při poslední návštěvě Fr. Palackého v Hodslavicích byla v obci jedině ze sourozenců na živu. Byla velmi podobná bratrovi, jak je patrné i z přelisku fotografie, kde je zachycena v hodslavském kroji před rodinným domkem Palackého.²⁵⁾ Zemřela vešestí věkem 4. 2. 1890, 6 let po svém choti.²⁶⁾ Manželé měli tři dcery a čtyři syny. Nejmladší dva synové, Josef a Ondřej, zemřeli svobodní, potomci třeťia, Jiřina, hospodařící dodnes na č. 90 nebo žijí jinde v obci i ve Valašském Meziříčí v Bratislavě, dočasně žijí i Brně a jeden z nich dokonce učiteloval v Bialé v Polsku. Čtvrtý syn František byl poštovním úředníkem v N. Jičíně; jeho syn Josef Turek (1873—1964) měl totéž povolání tamtéž a jeho student spolupracoval s profesorem K. J. Mořkou při průzkumu jeskyně Šipky u Stramberka.²⁷⁾ Všechny tři dcery Roziny Turkové-Palacké se provdaly v Hodslavicích; potomci nejstarší dcery Roziny, provd. Křížanová z č. 17 vymřeli po meči u přelici, potomci nejmladší dcery Anny, provd. Býmové na č. 24 žijí v Hodslavicích a okolí dodnes. Prostřední dcera Marie se provdala za komeňka Františka Palackého z Hodslavic č. 30. Její potomci žijí z části v Hodslavicích, ve Valašském Meziříčí a většina se přestěhovala do Prahy, jedna větev též do Nového Jičína, resp. do Loučky.

Jak je z uvedeného přehledu patrné, žijí vzdálení příbuzní F. Palackého nejen v Československu, ale také v Rakousku, Německé říši a republice a v Polsku.

Rozina Turková byla jedině ze sourozenců Františka Palackého, která se dožila odevzdání jeho rodného domu veřejnosti. Stala se tak v neděli 14. 8. 1881 na slavnosti, která měla odezvu v celém národě. Už časně ráno přijeli do N. Jičína zpravodajové všech významných moravských i českých novin. Počtených Nový Jičín zanechal u nich nepřemýšlivý dojem. Jedině v hotelu Sustravě (na náměstí v budově nynější Státního pojistivny) našli vloženy české noviny. Hodslavský starosta Přeška poslal pro hosty povazy (dráha z N. Jičína do Hodslavic byla postavena až 1890). Na hraničích Bludovic je čekala deputace veteránského spolku, jehož hudba se střídala s hromic-

kou kapelou z Ostravy, vyslanou majitelem dolů Vondráčkem. V rodné svatnici Palackého byla vyloužena poměrně kniha. První se do ní podepsal Palackého snuk dr. Bohuš Rieger. Po něm se po velkém zdráhání a dojemném výjevu podepsala Rozina Turková, rozená Palacká; omlouvalo se, že to dobře nejde, „dělá ruku dráhou“. Dr. Rieger jí polbil ruku. Pak se započalo další přibuzenstvo Palackého a členové obecního zastupitelstva. Mezi 10. a 11. hodinou se dostavily spolký a deputace. Hlavně byla z zastupen Hamá, dále Sokol z Valašského Meziříčí, hasičské jednoty ze Vsetína, Strambeka a Přibora, pévecké spolky z Rožnova a Hustopečí nad Bečvou, bandaři z Kopčovic a Frenštátu, Občanská beseda ze Starého Jičína aj. Průvod šel od Občanské besedy k rodnému domku; zahájovlivl jej Sokoli. Šlo v něm i Rozina Turková, platič a lomiv rukama, poslanci, spolky, učitelé, duchovenstvo. U rodného domku řečnil JUC. František Šromota z Olomouce, pozdější první český starosta v Hranicích, který vzpomněl nejprve požáru Národního divadla dva dny předtím a zdůraznil, že ani tato neštěstí nemůže odradit od oslavy. Potom podal zprávu o činnosti Spolku pro zachování rodného domku Palackého pražský knihkupec Fr. Urbánek. Podle původních dispozic měl být obýván zasloužilým českým spisovatelem nebo učitelem ve výsluhbě, který bude kustodem muzea a spolku; k tomu pak z neznámých příčin nedošlo. Nato odevzdal domek formálně zástupci Svatobora, redaktoru Osvěty, spisovatel J. Vičkov, který po nadšené vlastenecké řeči požádal místní občany o bádkou střešit domku, což slibil jménem obce starosta Pilečka. Pak byl uspořádán v zahradě pod kůlnou poblíž domku banket pro 180 hostů za účinkování hromické kapely. Z četných pozdravných dopisů a telegramů pak zrajmavo zdravice studentského spolku Palacký, který vznikl roku 1876 v Jindřichově Hradci a jako první přijal jméno Palackého. Zároveň byla vybrána na stavbu nového Národního divadla od přítomných 529 zl. Bylo také ražena slavnostní medaile s hlavou Palackého z profilu a na druhé straně nesla obrázek rodného domku s nápisem Upamínka na slavnost Fr. Palackého v Hradslavících 1881 14. srpna.¹¹⁾

A nyní obrátíme pozornost k osobě našeho historika a jeho přímým potomkům. Věci známých z literatury a tiskových pramenů ze zde dotykáme jen stručně a zaměřujeme se úmyslně převážně na vztah k rodnému kraji a přibuzným; jeho dílo vědecké a činnost politickou ponecháváme k posouzení příslušným odborníkům.

Zápis o narození Františka Palackého byl proveden jedním z matrice narozených římskokatolického farního úřadu žitavice u N. Jičína, kam spadal hradslavský kostel jako filiální, jednak v matrice narozených, kterou vedl evangelický sbor v Hradslavících. Jako úřední byly uznaný tehdy jen matřiky katolické, evangelické až od roku 1845. Odtud pocházejí některé nesrovnalosti v datech křtu a narození, a proto se i zápisy o Palackém v obou matřických poasekud liší. Správné datum narození je v matrice evangelické — 14. 6. 1798, v katolické matrice zapsané datum 16. 6. je datem křtu.¹²⁾

Školního vzdělání nabyl Palacký nejprve na hradslavické evangelické obecné škole, v letech 1807—1809 na proslulé škole v Kuníně, která vysoko vynikala svým zaměřením, výukou vědomostí i znamenitými učiteli (např. známý vlastenec Jurenda) nad školy okolní, kde se naučil němčině.¹³⁾ V letech 1809—1812 studoval na latinské škole v Třebíčce a pak na lyceu v Bratislavě. Od r. 1817 se stal vychovatelem u dětí pánů Zerdahýlových, s níž se velmi sblížil. Proto se vzepel otcovu přání, aby se stal evangelickým knězem.¹⁴⁾ Vzdal se pak vychovatelství; chtělje studovat prameny k českým dějinám, odebral se na jaře 1823 do Prahy přes obavy otce, že neměl zajištěného postavení. Avšak mladý Palacký byl velmi nadaný a vzdělaný, uměl několik jazyků, dovedl se pohybovat ve vznešené společnosti, byl neobyčejně pilný a žil velmi skromně jen proto, aby si mohl opatřit knihy potřebné ke studiu.¹⁵⁾ Na návrh Dobrovského se stal na podzim 1823 archivářem hrabata Šternberků, a tím se dostal do těsného styku se šlechtou, který potrvál po celý jeho život a pro který byl právem

i neprávem kritizován svými vrstevníky.¹⁶⁾ očkali se uznávalo, že ve stávajících podmínkách stálo za pokus získat jí trvale pro program naplnění národních túleb.¹⁷⁾ Ostatně Palacký sám se dovedl velmi šlechtě i kriticky postaviti.

Těsně před sňatkem se mu podarilo 14. 9. 1827 se vyvázati i z poddanského pomezí k novojické vrchnosti a dostat se do pravomoc města Prahy.¹⁸⁾ Východným sňatkem dosáhl takového hmotného zabezpečení a takových pracovních podmínek, jakých žádný jiný český vědec či spisovatel v té době neměl, ba neopak většina z nich prožívala těžký existenční zápas (Sofalík aj.). Palacký mohl na svém díle pracovat, aniž by se musel ohlížeti na finanční prostředky. Kdyby byl zapadl někde na valašské evangelické foře, patrně by Hradslavice nebyly za hranicemi okresu tuze známé.

Dům Měchurův, odkud pocházela jeho manželka Teresie, byl z předních středisek tehdejšího pražského společenského života. Mluví se tam převážně německy, ale také převládala vlastenecké citění i rodné zemi. Dr. Jan Měchura byl jindřichovským a nejznámějších pražských advokátů, člověk velmi podnikavý, bystrý i energický, ale v politickém smýšlení tuhy konservativce.¹⁹⁾ Německou kulturu považoval pro Čechy za nezbytnou; přitom vydal český populární příručku o chovu ovce. Získal záhy značné jmění, a to velkostatký Vořín, Předslav a Habarčice, později Lobkovice.²⁰⁾ Měchurův rod pocházel ze Strakonice. JUDr. Měchura se vliak narodil 1774 v Praze, kde též zemřel sešlásti věkem 18. 4. 1852 a byl pochován do rodné hrobky v Předslavi.²¹⁾ Jeho první manželkou byla Marie, rozená šlechtička Lanškova z Hornic (v Lužici). Jejím prostřednictvím byl splzněn s řadou šlechtických rodů. Tak např. děd jeho choti J. A. Lanšký se oženil s Františkou Kotelnicou, tetou známého vlastence rytíře Jana Jeníka z Bratčic (1756—1845), posledního svého rodu, který často k Měchurům docházel a jehož sestra Kateřina byla poprvé provdána hrobánka Vratislavová; její vnuka Ludmila provd. Berchtoldová na Buchlovicích byla zase žgavovou českého vlastence, botanika a spolupracovníka Preslova, MUDr. Bedřicha Berchtolda. Marka Marie Lanškilová, rozená Pachmanová byla splzněná prostřednictvím svých tet, čtyř sester své matky, s řadou šlechtických rodů, z nichž jmenujeme jen jejího bratrance Karla Drahotína barona Villaného (1818—1883), známého českého obrozeneckého básníka. Měchurova sestra Anna, provdaná za MUDr. Ignáce Feteše, byla bobičkou známého českého politika Antonína Otakara Zeinhamera (1832—1919). Pravnoučkami druhé Měchurovy sestry byly Marie Luisa Kirschnerová, českoněmecká malířka (nar. 1852) a Aloisie (nar. 1854), německá spisovatelka.

Dr. Měchura vyžienl dům v Pasiláské (dnes Palackého) ulici, č. p. 719. V tomto domě v prvním patře bydlel pak Palacký po sňatku s Teresí Měchurovou a potom i jeho zet dr. F. L. Rieger. Jak bylo narnázeno, scházela se tam významná společnost, např. známý vlastenec, lékař dr. Held, Jan Jeník z Bratčic, dr. Kalpar Šternberk, dále německý básník Karel Egon Ebert, který si pro své díla bral historické náměty z českého prostředí a jehož prostřednictvím se Palacký seznámil s rodinou Měchurovou, nejprve z nejstarším synem Měchurovým Leopoldem Eugenem (1803—1870), dobrým hudebníkem a hudebním skladatelem. Skládal např. na slova Eibena, Šmilovského, Celakovského a zhudebnil podle Puškinova textu operu Marie Potocká.²²⁾ 18. 10. 1805 se narodila Měchurům dvojčata František a Antonín, která asi brzo zemřela. 13. 1. 1807 se narodila dcera Teresie (kmotry byli členové vlastenecké rodiny Dohalských z Dohalic).²³⁾ 19. 2. 1809 dcera Antonie, provdaná později za lesmistra Jana Heyrovského na Hluboké, která zemřela 9. 1. 1836. Zůstali po ní synové Adolf a Leopold a dcera Poldínka, která bývala často u Palackých a díla s nimi i v cizině. Palacký při zájezdech do jihočeských archívů Poldínku, provdanou Tachovou v Českých Budějovicích často navštěvoval. Nejmladší Měchurův syn Karel se narodil 1. 7. 1812. Z druhého manželství měl dr. Jan Měchura dceru Marii, nar. 1823. Všechny Měchurovy děti se narodily v Praze.

Je přirozené, že boháč a poloaristokrat Měchura nebyl hned ochoten prodat dceru za člověka sice učeného a bezvadného chování, ale nemajetného, bez určitého postavení a kromě toho nekatalika. Avšak mnozí z příbuzných a přátel byli Palackému nakloněni, jako teta Petersová, ryší Jeník a zejména dr. Held, který doporučil Terezin šatek ze zdravotních důvodů. Byla totiž od mládí chrtá na nervy a na srdce a potřebovala vlastní vlněné rodiňné prostředí. To snad rozhodlo. Šatek se kanal 16. 9. 1827 v kostele v Přetřilově u Klatov a nádherná svatba na votinském zámku.²¹⁾

Obě Měchurovy dcery byly dobré hospodyně, dobře hrály na klavír a harfu, vzdělaný viak byly po německu a Terezie proto ve vědomých rozhovorech i v korespondenci s manželem užívala jen němčinu, i když přilnula ke svému svému choti.²²⁾ Je však poněkud upřílišněn tvrzení, že teprve po její smrti se život v rodině změnil.²³⁾ Vždyť obě děti byly přesvědčenými Čechy od mládí. Terezie, která mimochodem lpěla až přespříliš na majetku, obdržela věnem stotek Lobkovic, takže se Palacký dostal do velkostatkářských kruhů. Mnozí členové české inteligence, zejména spisovatelé, mu proto nevěřovali, poněvadž též zůstal poznesen nad jejich spory, jini mu záviděli a někteří v něm viděli nebezpečného soupeře (např. Václav Hanke, když se stal Palacký místo něj redaktorem muzejního časopisu).

Manželství bylo šťastné, náboženská různost nevodila, ostatně Palacký podepsal při svatbě revers, že děti budou vychovány katolicky. Avšak nepevně zdraví Terezie Palacké se přes několikrát pobyt na Riviere stále horšilo; přispěla k tomu i Palackého politická angažovanost v l. 1848—1849. Terezie Palacká se obávala jeho uvěznění a měla dokonce strach o jeho život. Těžká léta Bachova absolutismu, překážky s vydáváním Dějin příměly Palackého, že se na prosby své choti zdržel veřejného života do r. 1860.²⁴⁾ Vánoval se rodině a vědecké práci. Avšak manželčina zdraví se neustále zhoršovalo a nepomohla ani léčba od září 1859 na Riviere, kde s ní byl i její chot. Po pobytu v Nizze (do konce dubna r. 1860) a po návratu přes Marseille, Zenevu, Bosile) a Heidelberg dorazil manžel do Podmokel, kde Terezie Palacká zesnula 18. 8. a byla pochována po třech dnech v Lobkovicích. Palacký nestl její odchod až do smrti velmi těžce.²⁵⁾

Z jejich dětí se narodil syn Jan Kašpar v Praze 10. 10. 1830 a byl pokřtěn známým vlasteneckým knězem Karlem Vinařským. Kmotry byli dr. Kašpar ze Štemberka a druhá manželka Jana Měchury Aloisie.²⁶⁾ Jan byl nadaný, bystrý a od mládí si osvojił němčinu, protože matka i děd mluvili s dětmi německy. Ještě jako třináctiletý si setroufal bez pomoci W. W. Tomka (srov. níže) psát otcí česky.²⁷⁾ R. 1848 se účastnil se studenty svatodoušních boju, byl zajat a později vyměněn za hr. Thuna, kterého drželi studenti v zajetí. V l. 1852—1853 studoval v Paříži. Byl v té době velmi horlivý národovec a velmi pilný; jen hudba a zpěv přerušovaly jeho práci.²⁸⁾ Získal doktoráty práv a filozofie; od r. 1856 byl docentem zeměpisu na Karlově univerzitě, později profesorem. R. 1867 se stal poslancem na českém sněmu. Velkostatěk Lobkovic, zděděný po matce, neudržel a zaměnil jej za domy v Praze. V politice nesouhlasil s českým pasivním odporem. Napsal vedle řady mezinárodních pojednání několik spisů z oboru zeměpisu, botaniky a zoologie český i německy. Měl ohromné vědomosti, ale žádný systém a ani ve vědeckých pracích, ani v učitelenském působení se nemohl rovnat otcí. Byl nakonec známý jako humorná pražská figurka zanedbaného zjevu, chorobně povídavosti a přinejmenším podivných mravů a názorů.²⁹⁾ Nesplnil tedy očekávání otcovo po všech stránkách. Zemřel ochotným srdce 22. 2. 1908 v Praze.³⁰⁾ Za manželku pojat 27. 8. 1859 Marii Adélnu, dceru zemského advokáta Václava Hámpla v Praze a jeho choti Terezie, rozené Blechšínky Stehlikové z Cenkova a Treustodtu (nar. 5. 4. 1841 Praha), která se uvádí r. 1859 jako majitelka domů č. p. Praha II 400 o 313. Zemřela 8. 6. 1903 ochotným mozkou na Královských Vinohradech, Komenského 114 a byla pochována v Lobkovicích.³¹⁾ Z tohoto manželství se 12. 12. 1860 narodily

dcery Olga, jejímě kmotrem byl m. j. i Fr. Palacký, a 21. 3. 1862 Adéla, pokřtěná Vinařickým, jejímě kmotry byl děd Hámpl a teta Marie Riegrová-Palacká. Olga zemřela 1. 11. 1881 v Lobkovicích udávně mrtvicí.³²⁾ Adéla se provdala r. 1883 za Ludvíka š. z Kreschenbergu (1843—1903), pozdějšího generálmajora, který byl posádkou v Sedmíhradech. Z manželství vzešly děti Eugenia, zesnulá mladá, Margareta (nar. 1885) a Ludvík (nar. 1894). Adéla se účastnila vzpomínkových slavností na Palackého r. 1926 v Praze a Lobkovicích a zemřela 1941 ve Vídni. Její potomci žijí patrně ještě v Rakousku.

Dcera historika Františka Palackého Marie Aloisie spatřila světlo světa v Praze č. p. 719 dne 18. dubna 1833. Křtíl ji rovněž Karel Vinařický, kmotry byly nevěstiny babička Aloisie Měchurová a Jan Jeník z Bratčic.³³⁾ Márinka (Mimi) byla miláčkem rodiny. Už jako čtyřletá připsala dovětek k matčině dopisu otcí do Rima: „Milej poutati ja libam ruku a hubičku, Mimi.“ Jako desetiletou ji chválil otec za pěkný český dopis.³⁴⁾ Matka ji přidržovala k domácím pracím; děti byly vyučovány doma, literárním předmětům je učil nejprve W. W. Tomek, známý historik, později dr. Peřírka. Hudbu vyučoval Smetana, zpěvu Vogl a náboženský Balzanův šák Fr. Schneider.³⁵⁾ Dcera se velmi podobala otcí, byla vlná, opravdová, až puritánsky přísná a energická. Chodila po čtyři léta do francouzských škol; deniček si vedla jen česky a francouzsky, franštině učila své děti sama. R. 1838 byla s otcem v římských archívech a netušila, že i v Římě jednou zemře. Měla neobyčejně vyvinuté vlastenecké citění už jako patnáctileté děvče a udřela si je celý život.³⁶⁾ Měla velký zájem o veřejné záležitosti,³⁷⁾ až jí sám otec musil napomenout, aby si neupásky politické tolik nebrala k srdci.³⁸⁾ Byla velmi krásná, ušlechtilého zjevu a povahy; do zábavy a plesů chodila jen, aby vyhověla matce a jen z povinnosti hrála každý večer s dědem Měchurou whist a taroky.³⁹⁾

Když v letech 1850—1852 jen málo státních docházelo k Palackým, nechýběl mezi nimi JUDr. F. L. Rieger, známý od dřívějších let, stavný ležník na zněmu kroměříšském a smělý obhájce národních práv, jenž se přes odpor Měchurův⁴⁰⁾ stal Mariným nápadníkem a 15. 8. 1853 i jejím chotěm. Novomanžele oddával Fr. Schneider, svědky byli známý činitel z r. 1848 dr. A. M. Pinkas a strýc Leopold Měchura.⁴¹⁾ Poněvadž dr. Jan Měchura zemřel již z jara 1852, bydleli novomanžele v jeho bývalém bytě. F. L. Rieger se narodil 10. prosince 1818 v Semilech, kde jeho otec Václav i choti Terezi, roz. Wagenknechtová vlastnili mlýn. Gymnázium studoval i v Jičíně, univerzitu ve Vídni a v Praze. Později se stal poslancem na říšské radě za okres Zelený Brod. Roku 1880 se stal předsedou Ústřední Matice školské; když obdržel od císaře řád Železný koruny druhé třídy, přijal povýšení do dědičného stavu baronského. Měl dvě sestry; mýjn v Semilech prodal r. 1862 o téhož roku koupil velkostatek Maléč a Modletín u Chotkova.⁴²⁾ V malčském zámku trávil Palacký letní měsíce a procoval tam na svých Dějinách. Rieger byl pak po porážce polského povstání z r. 1863, které spolu s Palackým neschooloval, neprávem napaden, že koupil Maléč za ruské peníze. Po roztržce národní české strany na stranu staročeskou a mladočeskou zůstal Rieger vůdcem strany staročeské, která vřak koncem 19. století byla téměř smetena z politického jeviště. Zemřel 8. 3. 1903 v Praze.

Ačkoli veřejné působení Riegrova přinášelo jeho manželce jen obavy a trpkosti, pobízela ho k práci pro národ a sama vykonala velké služby na poli sociálním. R. 1861 vedla akci národní loterie ve prospěch výchovy a zaoopatření Havlíčkovy dcery Zdenky; r. 1863 řídila sbírku na chrám v Karlině zasvěcený slovanským věrozrátcům Cyrilu a Metodějovi a její zaslouhu tam byly svědčeny některé malby Josefa Měnesovi. R. 1865 došlo k zřízení prvé průmyslové (pak malířské) dívčí školy v Rakousku, kde se učilo i literárním předmětům o šti a která byla navštěvována většinou poslouchkami ze sociálně slabých vrstev. Její zaslouhu byla podle francouzských a halandských vzorů zřizena první česká motelská škola (dětské opatrovno) v Praze u sv. Ja-

kuho 1. 1. 1869, kde děti vesměs z chudých rodin dostávaly i stravu. Přičinila se i o to, že městská rada pražská zřídila fond pro podporu nejchudších matek a jejich novorozenců. Roku 1883 byly z jejího podnětu otevřeny první české jesle v Praze. To mělo velký národní význam, neboť rychle rostoucí počet českých otčaprotan a jasil v našich městech, které byly dobře vedeny, zachránili mnoho českých dětí před odněrodním v podobných ústavech německých, které pak rychle zanikaly přesto, že byly bohatěji dotovány. Konala osobně průzkumy nejchudších pražských čtvrtí o sama podporovala potřebné. Obrátila se r. 1887 v této věci zvláštním memorandem na městskou radu.³¹⁾ Přitom vedla veškeré hospodářské záležitosti svého majetku velmi dobře, ale na bohatství na rozdíl od své matky nepěšila, považovala je spíš za obtíž.³²⁾ Hospodářské strogosti ji vyčerpávaly, dohled na statky nebyl asi dostatečný.³³⁾ Osobně byla velmi skromná a odsuzovala pňávkový přepych doma, když jinde lidé trpěli bídou. Její zdraví nebylo pevné; už jako třicetiletá měla vlasy jako mláde.³⁴⁾ Její manželství bylo velmi šťastné. Avšak při návštěvě Itálie r. 1891, kde dělala s manželem, zastihla ji v Římě smrt 29. 3. Dne 7. 4. byla pochována po boku rodičů v Lobkovicích.

Riegroví měli děti Marii, Libuši a Bohuslava.

Marie Teresie Riegrová se narodila 9. 8. 1834 v Praze a byla pokřtěna též Fr. Schneiderem. Obdržela jména po obou babičkách. S matkou dělala 1859–1860 v Nizze, takže již v šestí letech mluvila plynule francouzsky. Od mládí chtěla být spisovatelkou. Měla rovněž domácí učitelé; kreslení jí učila sestra Josefa Mánesova Amálie. Neměla chodila na zřobavu, zato ráda zpívala, zejména na kůrech.³⁵⁾ Otec ji důvěřoval, takže při důležitých politických jednáních osobně přijímala a obstarávala hosty, aby snad slibebnictvo nebylo nevymělo.³⁶⁾ Od r. 1872 byl hospodářským správcem na Malici Václav Cervinka, absolvent techniky v Praze a akademie ve Starých Hradech z Uhrách, za něhož se provdala 28. 9. 1874 v Malci. O svatbě byl prý dědeček František Palacký velmi veselý.³⁷⁾ Oddávala se práci sociální a filantropické jako její matka a napjala na toto tématu mnoho článků a spílů. Je též autorkou několika povídek, libret k Dvořákovým operám Dimitrij a Jakobín, životopisu Bernarda Bolzana i své matky a roku 1885 vydala obě autobiografie Fr. Palackého, a něm uveřejnila i řadu cenných a zajímavých vzpomínek. Podílela se též na vydávání sbírky „Reči dne F. L. Riegro a jeho jednání v zákonodárných sborech“. Tato nadaná, jemná a úspěšná žena zemřela již 19. 1. 1895 na otrávení přímo v místnosti, kde skonal její děd. Její chof zemřel 11. 11. 1929. Manželství bylo bezdětné.

Libuše Riegrová, nar. 21. 6. 1860 v Praze, se provdala 13. 2. 1888 v Praze II u sv. Štěpána za JUDr. Albina Brála, nar. 27. 2. 1851 v Třebíči.³⁸⁾ Bráň byl profesorem národopisněspolečenské na pražské univerzitě a poslanec českého sněmu jako významný předák staročeské strany. V Rakousku byl dvoletý ministrem arby. Zemřel 1. 7. 1912 v Rostkách, jeho chof 27. 3. 1930 v Praze.

Syn dr. F. L. Riegro a Marie Palacké Bohuslav se narodil 5. 10. 1857 v Praze. Byl univerzitním profesorem tamtéž a napsal řadu knih o pojednání z historie a z dějin správy. 19. 8. 1889 složil sňatek se sestrou svého švagra Václava Cervinky Marii. Zemřel 29. 5. 1907 v Pačbůčce u Karlova Týna. Z manželství vzešly tři synové. Nejstarší Ladislav Rašiber František se narodil 17. 5. 1890 v Praze byl profesorem filozofie na pražské univerzitě a zemřel r. 1958. První jeho manželkou byla Eliška, roz. Jarešová. Druhá manželka Věra roz. Káspárová zemřela r. 1967. Jejich syn PhDr. Ladislav Rieger, univerzitní docent, matematik, známý i pod jménem Svante, se narodil 25. 6. 1916 v Malmö ve Švédsku a zemřel 14. 2. 1963 v Praze; je pochován na Vyšehradě v Riegrově hrobce. Jeho manželka MUDr. Helena Riegerová a dcery Jitka, Alena a dr. Věra Macháčková, podruhé provdaná Pešková, doc. germanistiky, žijí v Praze. — Druhý syn Bohuše Riegro Václav (1892–1915) zemřel na zápal plic; třetí, JUDr. Bohuslav Rieger, nar. 10. 3. 1895, byl za první republiky v diplomatických službách v Bruselu. Žije na odpočinku v Praze.³⁹⁾

Obraz Františka Palackého — estetik, spisovatele, historika a politiky byl předmětem nečetných pojednání a hodnocení. Zde bychom chtěli položit jen několik masekálních pohledů na Palackého jako člověka, jak je o něm dochovaly zprávy současníků. Při své práci našel vždy čas na společenské styky; po celý život rád tančil, miloval vážnou hudbu, klasickou i nastupující romantickou, sám byl dobrým pianistou a miloval národní písně. Obratně hrával kulečník, kulečník a byl-li vyzván, zahradil si taroky nebo whist.⁴⁰⁾ Velmi dbal o své zdraví a na svůj zevnějšek, ale nebyl marnotratníkem. Dovedl obratně zastitit rozdílné názory. V jídle byl skromný a opatrný. Svou rodinu velmi miloval, ale myšlenky vnášel se neuměl připůsobit.⁴¹⁾ Velmi se radoval z literárních počátků mučky Marie i vnučka Bohuslava.⁴²⁾ Ve svých zároděch byl vřelý, někdy až zotvřelý, hlavně vůči novotám. Kritika mladočechů i radikálů vytýkala, že Palacký i Rieger opustili ideu českého státního práva, že všechno svou pozornost obrátili od r. 1848 na Vídeň, že Palacký v letech 1849–1861 ustoupil do pozadí a pak se politicky napojil na šlechtu; oběma byl zazlíván i odmítavý postoj k polskému povstání lednovému. Palackému byla vytýkána vřatkost, umíněnost, ctižádost a marnivost, Riegroví maskování liberalismu a náklonnost k dělnictvu.⁴³⁾ Tyto soudy byly upřílišněné, i když obsahovaly v leccems správných postřeh. Ovšem jako historika si Palackého cenili i jeho politici odpůrci. Při tom byl velmi oblíben, o čemž svědčí jeho jmenování čestným občanem několika set měst a obcí (11. 3. 1861 ho jako první jmenovalo svým čestným občanem město Nepomuk).

Šedmdesáté narozeniny Palackého byly slaveny velmi okázale na mnoha místech, především v Praze. Též v Hadslavovicích se kanala 14. 6. 1868 z podnětu Občanské besedy ve Frenštátě velká slavnost, které se zúčastnilo 8000 lidí. Slavnostní řeč měl poslanec dr. Rudolf Kallus z Frenštátu, který zdůraznil, že Palacký dokázal nezávislost české koruny na německé říši, že dostal r. 1864 ruský komandérský kříž sv. Vladimíra a 1866 řád železné koruny II. třídy, a tím i šlechtický titul svobodných pánů.⁴⁴⁾ Byl i dlouhý řeč členem panské sněmovny ve Vídni, ale zájného zasedání se nezúčastnil. Poslední jeho veřejné vystoupení bylo na slavnostním banketu na oslavu dokončení jeho Dějin v neděli 24. 4. 1876.

Zajímavý je Palackého vztah k rodnému kraji. Jako student chodil domů na prázdniny pěšky přes východní Moravu a západní Slovensko a často v dopisech na domov vzpomínal. I jeho první literární pokusy (důa na Radhošť) jsou toho odrazem. Naposled děl doma delší dobu v r. 1823 (asi 14 dní), ale i tehdy navštěvoval své známé v blízkém i vzdálenějším okolí (Suchbát, Kunin, N. Jičín atd.). Pak navštívil svou ožinu na několik dní teprve r. 1832, kdy pobýval v otcově v Zubří a odtud se šel poklonit památce matčině na její hrob v Hadslavovicích. Po smrti otcově, jehož pohřbu se zřejmě nemohl účastnit, se jeho pouto k domovu ještě více uvolnilo. R. 1834 zavítal do rodného kraje i se synem Janem; v l. 1862–1872 se datují jeho převážně písemné anebo pražské styky s Rožnovem. Naposled navštívil Hadslavice a okolí v r. 1873, jak bylo výše uvedeno (21. a 22. 7. pobýval u zdejšího pastora Pilečky). Jeho pražské rodina s přízni v Hadslavovicích styky neudržovala; při návštěvě Palackého rodné obce byla jeho vnučka překvapena krásným vzhledem a bezvadným chováním i přirozenou inteligencí těchto příbuzných, kteří nic po ní necháli. — Je ostatně zajímavé, že si Palacký velice vřelým politického i kulturního života na Moravě a vzrůstu národního uvědomění, ale ve svých Dějích a vůbec ve svých historických publikacích ji věnoval poměrně málo pozornosti a rodnému kraji téměř žádnou. Lze to snad vysvětlit menší přístupností pramenů. Naopak rodný kraj věnoval jeho památce při různých vzpomínkových jubileích neméně než sedm sborníků.⁴⁵⁾

Svou závěť napsal Palacký již r. 1861 (s dodatkem v r. 1869). Vedle sumy zděděné po strýci své ženy baronu Hegemanovi (umřel r. 1855 ve Vídni), která byla vřelena v zemských deskách českých, zanechal po sobě spisy, knihy, nábytek, svrsky a hotové peníze. Jméni mělo se rozdělit mezi obě děti rovným dílem, avšak vedle

toho odkázal 1000 zl. sourozencům; měl je rozdělit bratr Ondřej. Z dalších 3000 zl. měl Ondřej do smrti pobírat úroky a před smrtí rozdělit 2000 zl. z této částiny mezi bratry a sestry resp. jejich potomky stejným dílem, třetí část měl připadnout evangelické církvi v Hodslavicích. — Další tisíc zlatých určil Palocký jako fundaci pro vdovy a sirotky po učitelích augsburského a helvetického vyznání v českých zemích; kdyby však vznikly nějaké překážky, měl se odkaz omezit jen na české augsburské učitelstvo na Moravě. Dále poručil českému muzeu 200 zl., pražské nemocnici 100 zl. a čítem katedrám nekatolickým i katolickým drahokamů 700 zl. Excerpta a opisy listin měla dědit muzeum, korespondenci, diplomy a knihovnu syn Jan a domácí zařízení dcera Marie, ovšem po zaplacení daní, poplatků a drobných dluhů, pokud by se našely. Avšak při projednávání závěs r. 1876 byl škrtnut odkaz týkající se bratra Ondřeje, poněvadž zesnul dříve než František. Ostatní odkazy vyplaceny byly. Aktiva činila podle stavu k 18. 4. 1877 celkem 15 338 zl., pasiva 2301 zl. 74 kr., čisté jmění 13 036 zl. 74 kr. Jan Palocký obdaril knihovnu v ceně 2500 zl., Marie Riegrová svěřky, stříbro atd. v ceně 500 zl., z ostatního jmění oba po 3518 zl. 37 kr.⁹⁾

František Palocký zemřel 26. 5. 1876 na vodnatelnost a zápal plic. Poslední dvě léta před smrtí stále postaroval. Sachal Myslček pořídil posmrtný sádkový oděvek obilnice a provazů ruky.¹⁰⁾ Pohřeb vypravila pražská obec za ohromné účasti přihlížejícího obecenstva. Několik dní před pohřbem drželi v rakve stráž čeští akademikové, sokoli a ozbrojené sbory měšťanské. Mnozí nemohli pro ohromný nával ani sběhnout Palockého mrtvolu v rakvi. Pohřb 31. 5. měl takový, jaký Praha dosud neviděla. Byly zastoupeny nejvyšší státní i samostatní úřady a instituce, z Moravy přišlo speciální delegace poslanců. Dostavilo se velmi mnoho katolických duchovních v čele s jednadevadesátiletým spisovatelem Antonínem Markem, 14 duchovních protestantských a 2 pravoslavné. Průvodu se účastnilo 50 000 lidí v čele se spolky, v tom i dělníckými. Na konci Karlova byla velmi těžká dvojitá rakva naložena na jiný vůz, za níž následovalo 3000 vozů sokromých i nojatých smutečně vyzdobenými obcemi do Lobkovic, kde byla rakva uložena do rodinné hrobky.¹¹⁾ Hlavní smuteční řeči pronesl superintendent pražské augsburské církve Felix Molnár a farář v Cernilové Karel Eduard Lány (1838–1905), rodák z Rotibohu u Vsetína a spisovatel.¹²⁾

Nad poměrně velkou účasti dělníků na pohřbu Palockého se porostavil list sociálně-demokratické strany „Budoucnost“ 8. 6. 1876. V řadě podniků se neprocvatovala, obý dělnictvo se účastnilo pohřbu, ale meza se mu nevyplátilo; ovšem je pravdou, že mezi příslušníky vykonat poslední poctu Palockému rádi. V dalších číslech se uvádí, že mezi příslušníky ze stanoviska socialismu takového zbožňování nezaluzovali; kritizovali se, že ve prospěch dělnictva a chudiny neodkázal ničeho a že pozůstalí, hlavně „aristokratická“ rodina Riegrova, neumožníli chudé sestře Rozíně účast na pohřbu.¹³⁾ Dodáváme, že se mohlo dědicům vytknout, že úmrtí Ondřejevo nemuselo být při dobré vůli po právní stránce na překážku výplaty podpor ostatním sourozencům a jejich potomkům podle znění závěti. Avšak celou řadu dokladů o dobrém poměru Palockého k drobným lidem, kterým pomáhal radou, intervencí nebo hmotnou podporou, lze nalézt v jeho dosud nevydané korespondenci.¹⁴⁾ Tyto prameny dokreslují spravedlivý obraz velkého člověka, jehož duch a zásluhy zejména jako vůdce přeťvaly všechny proměny časů.

Poznámky:

- ¹⁾ Srov. k tomu F. Hanzelka, Rod a rodina Fr. Palockého, Vlastivědný sborník okresu N. Jičín, sez. 2, 1968, str. 4–20.
²⁾ Státní obitovní archiv Opava (StAO), matřice NJ III 3, str. 32.
³⁾ V. J. Nováček, Jiljí Palocký, Časopis Muzea král. českého, roč. LXIX, Praha 1898, str. 127.

- ⁴⁾ A. Turek ve sborníku Palockého rodná obec, Hodslavice 1948, str. 140.
⁵⁾ V hodslavské úmrtní matrice čsbr. církve evangelické, u MNV, sv. 3, f. 18 je mylně uvedeno datum narození 15. 1. 1828, ta se ale učitelé tvrdí jeho šestnáctiletého bratra, který zemřel hned 21. 1. 1821.
⁶⁾ Pozemková hlavní kniha obce Hodslavice III, složka 108, okresní soud v N. Jičín; viz i pozn. 4) — Od roku 1966 je rodné matek Palockého ve správě Vlastivědného ústavu v N. Jičíně.
⁷⁾ StAO, matřice CM III 2, f. 40, III 3, f. 63, dále sdělení P. Františka Palockého z Prohy, Jana Palockého z Val. Meziříčí a dr. A. Píckové z Hradce Králové.
⁸⁾ StAO, NJ III 3, str. 35.
⁹⁾ Tamtéž, CM III 1, rodná matřice evang. fary augsb. Hodslavice 1784–1852; v NJ III 1 řím, kat. far. Hodslavice, rodná matřice 1784–1845 je zapsáno datum křtu 3. 4. jako datum narození.
¹⁰⁾ StAO, NJ III 3, str. 32.
¹¹⁾ Hanzelka, str. 10, 16 (viz pozn. 1).
¹²⁾ Fr. Bayer-Fr. Koželuha, Fr. Palockého poslední loučení s rodou Moravůnků, Píseň 1898, str. 25; C. Kramolík, Vlastivěda Moravská-Roznovský okres. Brno 1907, str. 219.
¹³⁾ StAO, Vs Valašské Meziříčí-Roznov, kniha listin XXVI (sign. 3496), f. 223.
¹⁴⁾ Za tyto údaje vděčím p. Fr. Palockému z Prohy.
¹⁵⁾ J. Křivaňa ve „Světostoru“ roč. XXV, Praha 1891, str. 247 a 250.
¹⁶⁾ Úmrtní matřice čsbr. evang. církve u MNV v Hodslavicích, III, f. 35 K. Káral, Palockého mladší léta, Praha 1925, str. 259 mylně uvádí její rok úmrtí 1866.
¹⁷⁾ M. Bald, Kulturní mistopis Novojičínska, N. Jičín 1967, str. 135.
¹⁸⁾ Moravská Orlice z. X, č. 185–189 ze 17–21. 8. 1881; České noviny, č. 194 z 16. 8. 1881; Našinec, r. XII, č. 95–96 ze 17. a 19. 8. 1881; Hodslavice, Almanach literárního družstva Jindřichohradeckých gymnasiů „Palocký“ 1881.
¹⁹⁾ StAO, matřice NJ III 1, f. 70 a CM III 1, f. 1.
²⁰⁾ Vlastní životopis Palockého, II, str. 36; Václav Reznicek, Velký Cech, Praha 1897, str. 8–9; Srov. k tomu Moravské Krasojazyky, Příbor 1898, str. 232.
²¹⁾ J. Fischer, Myšlenky a díla Palockého, I, Praha 1926, str. 27.
²²⁾ J. V. Nováček, Václav Karafiát, Časopis Čes. Muzea roč. 72, Praha 1898, str. 179 až 180; Pamětník na oslava stých narozenin Fr. Palockého, Praha 1898, str. 39–40.
²³⁾ Fischer, cit. spis II, str. 272 a násled.
²⁴⁾ Světostor, roč. X, č. 22 z 2. 6. 1876.
²⁵⁾ StAO, Vs N. Jičín, sign. XI, kortan 2771.
²⁶⁾ Marie Cervinková-Riegrová; Marie Riegrová, rodné Palocká, její život a skutky, Praha 1892, str. 6–7.
²⁷⁾ Z toho statky Votín a Předslav prodal r. 1875 synovec Palockého Viktor, syn hudebního skladatele L. E. Měchury. Nyní patří zámek i park státu (Milada Šleisová, Otín, kde došel Palocký svého životního štěstí, v publikaci Ant. Kraus, František Palocký, vyd. Okresní vlastivědný ústav v Klatovech 1959, str. 26).
²⁸⁾ Archiv hlavního města Prahy (dále AMP), úmrtní matřice P. Marie Sněžné k. r. 1852, fol. 37, 4.
²⁹⁾ F. L. Rieger, Za jakých poměrů, zejména sociálních, podnikl Palocký úkol svého života, Pamětník 1898, str. 54 a násled. (viz pozn. 22).
³⁰⁾ AMP, Matřice naroz. u P. Marie Sněžné Praha II, fol. 230, 264.
³¹⁾ Fotokopie oddacího listu v Okres. vlastivěd. ústavě Klatovy. — Rieger, Pamětník 1898, str. 60. (viz poznámku 29).
³²⁾ Cervinková-Riegrová, str. 7–9.
³³⁾ Fr. Konvička v Pamětníku Palockého, Valašské Meziříčí 1926, str. 12.
³⁴⁾ Palocký, Vlastní životopis, str. 52–53.
³⁵⁾ Karel Šloukal, Rodinné listy Fr. Palockého dceři Marii a zeti Fr. L. Riegrovi, Praha 1930, str. 81, 120, 125, 161, 167.
³⁶⁾ AMP, Matřice narozených u P. Marie Sněžné, II.
³⁷⁾ Šloukal, str. 13; W. W. Tomek, Siatky mé s Palockým, da r. 1862, Pamětník 1898, str. 63.
³⁸⁾ Šloukal, str. 63–64.
³⁹⁾ Josef Šusta, Mladé léta učňovská a vandrování, Vzpomínky, II, Praha 1963, str. 29 až 31.
⁴⁰⁾ Úmrtní oznámení v literárním archivu Pamětníku národního písemnictví v Praze-Střehově.
⁴¹⁾ AMP, Matřice oddaných u Nejsvětější Trojice, pag. 96, a popisný arch. hlav. města Prahy z r. 1859.

- 47) AMP, Matrika pokřtěných u P. Marie Sněžné; kniha zemřelých u MěstNV v Neratovicích, sv. IV, str. 123.
 48) AMP, Matrika narozených u P. Marie Sněžné k r. 1833.
 49) Stloukal, str. 14, 43.
 50) O Bolzanovi, jeho názorech a žácích viz nejnověji Irena Seidlerová, Politické a sociální názory Bernarda Bolzana, Praha 1963.
 51) M. Cervinková-Riegrová, cit. spis str. II, III, 11, 16—18; Stloukal, str. 63, 303.
 52) Cervinková-Riegrová, str. 18, 34—36.
 53) Stloukal, str. 265.
 54) Cervinková-Riegrová, str. 20; Václav Cervinka, Vzpomínky na dr. Fr. L. Riegro, Osvěta roč. XXXV, Praha 1905.
 55) Cervinková-Riegrová, str. 21—22.
 56) AMP, Matrika oddaných u P. Marie Sněžné, str. 19.
 57) Viz podobně u J. V. Jahnka, Fr. L. Rieger, Praha 1889, str. 152.
 58) Cervinková-Riegrová, str. 82, 119, 143, 153, 156; Světozor, roč. XXV, Praha 1891, str. 240.
 59) Cervinka, l. c.
 60) Stloukal, str. 265.
 61) Cervinková-Riegrová, str. 164, 165, 169, 172, 176, 188, 195.
 62) Božena Augustinová, Marie Cervinková-Riegrová, Praha 1897, str. 25—26.
 63) V. Cervinka, Vzpomínky na Fr. Palackého, Památník 1898, str. 150.
 64) Viz pozn. 49f.
 65) AMP, Popisný arch z r. 1892.
 66) Podle lastavského sdělení P. Frant. Palackého v Praze.
 67) M. Cervinková-Riegrová, Před slátkem Palackého, Světozor XX, Praha 1886, č. 1, str. 11—14.
 68) Božena Hančová, Palocký v domácnosti, Památník 1898, str. 130—133.
 69) Rezníček, cit. spis, str. 356—357.
 70) Pánové dr. Fr. Palocký a dr. F. L. Rieger ve světle pravdy, Svoboda, list radikální, roč. VIII č. 17 ze 24. 4. 1874, str. 131.
 71) Slavnost Hodslavická dne 14. června 1868, Moravská Orlice roč. V, č. 141 z 20. 6. a č. 142 z 22. 6. 1868.
 72) Sborník k tomu podobně u A. Turka, Vztah Fr. Palackého k Hodslavicím, Sborník Fr. Palackého — 160 — Hodslavice 1958, samostatná příloha časopisu Červený květ, nestránkována.
 73) Josef Vajavara, Soudní projednání pozůstalosti po historiografru Fr. Palackém, Časopis Čes. muzea 1910, roč. 84, str. 136—145.
 74) M. Cervinková-Riegrová, Poslední chvíle Fr. Palackého, Památník 1898, str. 173 až 176.
 75) Rezníček, str. 350—353; Světozor, roč. X, 1876, příloha k č. 22 z 2. 6. 1876.
 76) Řeči duchovní konané při pohřbu Fr. Palackého... dne 31. 3. 1876. V Praze 1876. Výtisk ve Státní knihovně ČSSR — Univerzitní knihovna v Praze, sign. 54 K 10056.
 77) Bedřich Simeleš, František Palocký a dělnická třída, Časopis Matice Moravské, roč. 71, Brno 1952, str. 21—22, 33—34. Na str. 20 mýlně uvádí, že z dědičného Palackého dosáhlo dospělého věku osm (správně má být sedm).
 78) Uložena v literárním archivu Národního muzea v Praze, sign. 11 B 6.

HUDEBNÍ SBÍRKA BÝVALÉHO KOPŘIVNICKÉHO UČITELE

Marie Turková

Působení Ondřeje Skotáka jako „reктора“ kopřivnické školy v letech 1849—1858 bylo již stručně načrtnuto.¹⁾ pozornost oné zmkny se zaměřila pouze na jeho pedagogickou a s ní související činnost veřejnou; Skotákov životopis se stručnou charakteristikou jeho sbírky hudební vyšel též.²⁾ Literární a muzikologické sekce plí Vlastivědného ústavu Severomoravského kraje vydává soupis hudebních ve všech Vlastivědných ústavech této oblasti, v tom však není možno věnovat každému fondu podrobnou pozornost, a proto se omezuje na charakteristiku se jmenováním významných jednotlivin každého celku.

Ondřej Skoták (1817—1891) shromáždil během svého dlouholetého učitelského působení na mnoha místech cenou sbírku notových opisů, tisků i několik autografů z 2—4. čtvrtiny 19. století, která je uložena v muzikologickém oddělení Slezského muzea v Opavě.³⁾ Skoták, který byl od puntácké polonáje a systematicky, vypracoval seznam své sbírky a opatřil je 1465 notovými iniciály skladb. Celý původní fond se nezachoval, ale zachovaná část stojí za pozornost. Z autorů jsou v ní zastoupeni z velké části módní skladatelé té doby; Masartův nepodobitel Süsmoser, Cherubini, Diabelli, Salieri, Pleyel, Paisiello (psáno Pajessello) a smalecky mála významní, ale velmi často hraní autoři liturgických skladeb jako Eybler, Führer apod. Mozart se objevuje velmi nepatrně, Beethoven vůbec ne, zřídka oba Haydnové (Michaěl Čestký). Českých skladatelů je ve sbírce hodně: Hummel, Jirovec, Koželuh, Mysliveček, Vaňhal, Vranický, Dusík, Pichl, Skroup, Křížka, Ryba, Gregora, Vitásek, Vocet, Zelenka, několikrát Brixl, slabě Klížkovský, z méně známých Vrba a Chmelíček. Velmi mnoho skladeb je anonymních. Z oblasti dnešního Severomoravského kraje se vyskytuje Puschmann (Veliká Hořtice), Brassmann (P. Damaso a S. Hieronymo — Bláha Voda), Hybl (Olomouc), Thany (Frenštát). K nim lze počítat také Dittese, který působil na Jánském Vrchu, a jeho žáka Václava Müllera, skladatele populárních singlů, které se hodnotou nemohou rovnat singlům jeho učitele. Müller je ve Skotákově sbírce zastoupen jednou symfonií a mnoha drobnými liturgickými skladbami.

Na první pohled se zdá, že sbírka sestává hlavně z církevních skladeb, což souvisí se Skotákovou funkcí ředitele školy na více místech jeho učitelování: při bližším rozboru však konstatujeme, že je v ní mnoho skladeb „světských“, hlavně instrumentálních. Nejprve jmenujeme 32 symfonií, mezi nimi 2 od Dittese, 2 od Puschmanna, 15 Pleyelových, 4 Jirovcovy, 1 Vranického; za zmínku stojí opis s názvem „Sinfonia del Opera Così fan tutte“ — je tedy zřejmé, že někde byl pojem „sinfonia“ chápán ve velmi širokém smyslu. 23 opisů nese nadpis Serenade, Divertimento, Cassatio, Canon — pod jedním číslem je uvedeno „IX dreistimmige Canonen“ bez udání autorů. Z kamerní hudby jsou nejčastěji zastoupeny kvartety, nejvíce od I. Pleyela. Mezi kvartety se vyskytuje i „de Call — Quatuor pour Guitarre“. Kvintety jsou v různém nástrojovém obsazení: 2 Vno, 2 Vla, Vlc; Fl, 2 Vno, Vla, Vlc; Moysederův kvintet s názvem Polonoise je pro Vno sola, Vno I, II, Vla, Bs (Vlc) a je to vyloučené sólová koncertní skladba, ve které má smyčcový kvartet pouze funkci doprovodu. 6 skladeb má název Trio nebo Terzett, jejich autoři kromě Pleyela jsou však téměř neznámí. Z 6 duetů je pouze 1 označeno pro dvě flétny, 1 pro dvojce housle a z 11 skladeb variačních má jen 1 název „pour le Clavecin ou Piano Forte“. Z 51 árií od různých autorů, mezi nimi 4 od J. J. Ryby, 3 od Dittese a 1 od Vranického, jsou některé pod-

ložený církevními texty; jedna z anonymních je nadepsána „Arie ex D (Smutný čas nynější)“. Z dalších 44 instrumentálních skladeb od celkem neznámých (kromě Pleyela) nebo anonymních autorů uvedeme jmenovitě několik zajímavých názvů: Prager Marsch, 9 Deutsche, 6 Türkische Stücke, Partita Turcica in F (autor „Matiegko“), Journal, Průvody pro 4 lesní rohy. Sám Skoták sbíral a snad i komponoval „Versludene (sic!) Stücke“, „Oberösterreich — Ländler für Clarinette“, „Clarinetten — Buch“ (2x), „Fortepièces“ apod. Vyskytují se i koncerty: Mozart — Grand Concert (tisk) a opisy tří dalších, z nichž jeden opis je nazván „Deux grands concerts“ a jako autor uveden „Koteluch“.

Matetta, jichž je celkem 16, se už řadí k církevním skladbám. Autorem jednoha z nich je Ditters, jednoha Mysliveček, jednoha Pleyel a jednoho Haydn — neznámo, který z obou. Z církevních instrumentálních skladeb převládají „Kirchenauffzüge“, pouze z 8 sbírek tohoto typu jsou nadepsány české „Průvody kostelní“; jednou se objevuje „Plechharmonie-Pange lingua“. Hudba k ryze liturgickým účelům se skládá ze 128 mší, 104 litanií, 246 offertorií a graduálií (některé tyto skladby jsou řazeny až po 14 v jednom svazku), 104 Pange lingua, 20 Te Deum, 72 drobných skladeb (Asperges, Libera, Vani sonce, Salve Regina atd.), 43 zpěvů vánočních a velikonočních a 20 zpěvů k božičtovým zstavením. Několik zajímavostí uvádíme doslovně: Bixy (sic!) — Missa S. Viti Mar.; týž — Missa S. Ludmilae Mar.; Vrba (psáno Vrba) — Mše moravská, týž — Té Boha chválime, týž — Moravská Te Deum; Klížkovský — Te Deum; Vitásek — Krávnýs Te Deum; Zelinka — Missa ex C; Puschmann — Missa; Kníže — Missa solemnis in G; Anonymus — Missa bohemica (sic!) (2x), Missa bohemica et germanica (sic!) (3x); Stábovská Pastoral-Messe; Navrátil (psáno z w) — Litanie k sv. Janu Nepomuckému. Znáčná část anonymních velikonočních zpěvů má český název i text: „Dokonáno co o Christu bylo psáno“, „Píseň we veliký Pátek“, „Píseň píl Weklissen“, „Cantilena na Veliký Pátek“. Zajímavé jsou poznámky a připomínky opisovatele (většinou Skotáka), z nichž citujeme některé české: „Moje první opisovaná mše od Sedlmajra (minán Schleder-mayer) v Zahradčicích 836“; „Když Clarinetta se zaskápe, tak organista hra jen z levou rukou Baši a Pedal tu bere ku pomocy, kde forte stojí může vztyt v vrchní akord. Aníž není zapotřebí aby cela Píseň verš po verš tak obsažena jest s všemi instrumty se dělala, alebrž bude to slechu příjemnější, když zpěv jednoho verše tolko úme varhany, druhého pak zas všechny instrumenty sprovázeti budou“ (psáno kurentem).

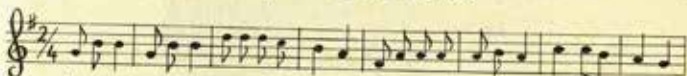
Největší polskou trojí pohřební zpěvy; i když je to pouze 36 čísel, obsahují jednatlivé svazky někdy až 24 samostatných písní. Jsou to většinou anonymní skladby a až na malé výjimky nemají uměleckou hodnotu, text je český i německý. Sbirka hudebními obsahuje též knihy chorálů, varhanních modulací, předeher a mezíher, hymny, zpěvy k obřadům, ale též písně pro školní mládež většinou v první sloce notované s případným ostatním slov zvlášť. Z nich 3 sbírky měsíčních zpěvů obsahují též Skotákův autograf „Zpěvy měsí láctva slavkovského“ s vlepěným titulním listem tohoto titělaného doplnku Bečákova kancionálu. Mezi rukopisy jsou i sbírky „světských“ písní, někdy s kuráčním obsahem mravotárného zaměření. Pro zajímavost uvádíme ukádku. Je to Skotákova rukopisná sbírka „Zpěvy láctva č. 1.—73. 1872—1883. OSk.“ Písně jsou řazeny zcela bez systému: vedle náovní písničky o zajičkovi je „Hymna na ostavu J. c. k. Výsosti korunního prince Rudolfa s princeznou Stefaníí 10/5 1881 k slávkú“ (bez notace). Dvojhlasně zapísané národní píseň „Ach není tu není“ je „umravněno“ textem, z něhož uvádíme jen část: „... takové chazení, časté vyneschní milý spolučičku tobě škodi“. Opis známé skladby Fürchotta-Tovčovského „Přijde jaro přijde“ je jako všechny ostatní bez uvedení autora; zdá se, že Skoták sám z pedagogických důvodů vybíral, upravoval a snad i skládal některé z písní. Je škoda, že nelze zjistit autora písně, kterou zde otiskujeme — je na ní totiž patrný vliv kromád-

ských tisků, které se hojně vydávaly ještě v 2. polovině 19. století. Z jejího zařazení do zpěvů určených k výchově láctva je zřejmé, že Skoták používal ve svém pedagogickém působení metod značně samostatných.

Hana kořalky

Co ti li-dé na tom ma-jí, Vě-řít ne-chtěj-jí, Smrt v tom-to ná-po-ji
že tak ko-fal-ku chla-sta-jí v se-be že le-jí

A protož ko-fal-ku pít ne budem, ne chcem, těch pak kte-ří pi-jou-jí, jak li- tu-jem

1. Co ti lidé na tom mají,
že tak kořalku chlastají.
Věřit nechtějí v sebe že lejí
smrt v tomto nápoji.
2. Napne síť životní síly,
žaludek dráždí na chvili,
věřít pak slabost a pomatenost
Příkladů máme dost.
3. Až kořalka prozrazuje
Toho, kdo jí obětuje
Okem zkaleným lícem plameným
A nosem zarděným.
4. Žaludek chlastců netráví
Každé ráno je to dávi,
Mlatabou se třesou Ledová se vlekou
Chladnou a záhy mrou.
5. Cest hyně, když se tvor Baši
Válí co nerozum v laůž
Clověk by ta byl, jenž rozum propil?
Kdož by to uvěřil?
6. A k práci mu chuf zachází
Své jmění brzi rozhází
I což pak čeká Toha bídná
Než možná žebračka?
7. Aniž jest ta věc mu k holi,
že dítky s manželkou moři,
On pálenka Svého škůdníka
Krmí a obliká.
8. Boho se kořalkou spouští,
Chráb pro pálenku opouští,
Lože a repce, Žuří, vsteká se
Když vstekal chlasce.
9. Ba není žádná neřestí,
Již by nepáchal v obřeství,
V tomli jde z světa, Běda mu, bědat
Navždy po nám veta!
10. Písalovi dí: „Kam jde táto, —
Tam rád také synek chradí;
Příkladů tálnou — A dítky hynou
jen otcovskou vinou.

Refrén: A protož kořalku pít nebudem, nechcem;
Teůh pak, kteří pijou jí, jak litujem.

(Refrén uveden pouze v první notované sloce, označen Chor.)

Ondřej Skoták s chotí a dcerou Marií

Poznámky:

- 1) TURKOVA M.: Neznámá kapitola z dějin kopřivnické školy, Vlastivědný sborník Nový Jičín č. 15, str. 49—52;
- TURKOVA M.: Dávkové studium v minulém století, Vlastivědný sborník Nový Jičín, č. 9, 1972.
- 2) TURKOVA M.: Sbirka hudebnin Ondřeje Skotáka a její tůrce, Československé muzeum, serie B, roč. XXI/1972, č. 1, str. 78—87.
- 3) Sign. A 245—A 1245, A 2718—A 2724.
- 4) Muзикologické oddělení Slezského muzea v Opavě, sign. A 656.

OCHRANA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ A VZTAH ČLOVĚKA K PROSTŘEDÍ

František Kocurek, Ivo Otáhal

Motto:

Stát pečuje a zvelebí a všestrannou ochranu přírody a zachování krajinných krás vlasti, aby tím vytvářel stále bohatější zdroje blahobytu lidu a vhodné prostředí, které by přispívalo zdraví pracujících a umožňovalo jejich zotavení. —

(Článek 15., odst. 2 Ústavy ČSSR, rok 1960)

Životní prostředí se stává stále vážnějším problémem, který zajímá nejen vědce, ale i celou světovou veřejnost. Rámcem vědeckotechnické revoluce a její negativní důsledky kontaminují natolik životní prostředí, že se stává nevyhovujícím a často i zdraví škodlivým. Složitě dynamické celky přírody, lesy, vody, ovzduší a půda jsou narušovány natolik, že původní rovnovážné přeměny jsou ohroženy a dochází k řadě krizových jevů. Civilizaci hrozí „Je utone ve vlastních odpodech“. Tak např. podle akademika A. Vinogradova odpady tvoří okolo 500 miliónů tun ročně a stávají se tak limitujícím faktorem života. V důsledku toho se strácí schopnost čističské biosféry (půdy, vody, ovzduší) a člověk se tak dostává do přímého konfliktu s přírodou.

Závěry světové konference OSN o životním prostředí, která se konala ve Stockholmu v roce 1972, upozorňují na katastrofální důsledky znečišťování životního prostředí. Proto také přijalo XXVII. zasedání RVHP v Praze v roce 1973 velmi konkrétní opatření, kde se mj. konstatuje, že jedním z nejdůležitějších úkolů členských zemí RVHP je péče o ochranu a zlepšení životního prostředí a s tím spojené racionální využití přírodních zdrojů. V rámci zemí RVHP a členských zemí OSN byl vytvořen mezinárodní program „Člověk a biosféra“, ve kterém se řeší otázky zlepšení životního prostředí. Světový projekt péče o životní prostředí vytváří svou problematiku novou světybnou disciplínu, pro níž je příznačné jak nezbytnost multidisciplinární spolupráce, tak i komplexní pojetí celé otázky, jejímž středem by měl být vztah člověka k hmotnému světu v jeho funkci prostředí. V tomto smyslu byla také velmi pozitivně přijata definice norského biologa Viga, který vyjádřil pojem „prostředí“ nejobecněji jako „tu část světa, s níž je člověk ve vzájemné interakci, to znamená, které člověk využívá, kterou mění a jí se přizpůsobuje“. Přitom je třeba zdůraznit, že pojem „člověk“ zde není chápán úzce jen jako lidské individuum, ale jako symbol „člověka a lidstva“ v celé jeho bohaté rozrůzněnosti. Stejně tak „onu část světa“ nelze chápat jen v úzké omezenosti fyzicky pojatého prostoru, ale v její celistvosti a hierarchické souvztáhnosti od detailních podmínek života člověka jako antropicky pojatého individua přes specifické problémy životního prostředí různých sociálních skupin (v různých částech zemí, států nebo kontinentů) až po globální problémy podmínek života lidské společnosti na naší zemi.

Ochrana přírody — životního prostředí je tedy ve skutečnosti synonymem ochrany člověka. Čím dál tím více zjišťujeme, že za technický pokrok platíme příliš drazo, neboť znečištění sladkých vod, moří, půdy a ovzduší dosáhlo již téměř hranic únosnosti. Na biosféru musíme mít komplexní, ucelený názor a musíme stejně dobře stanovit pasíve jako aktíve každého našeho záměru a uskutečnit ho jen tehdy, je-li bilance i vzhledově kladná. Nebudeme-li tyto zásady respektovat, můžeme být svědky porážky přírody, a to bude také porážkou lidstva a jeho civilizace.

V současné době připadají ročně v průměru na 1 obyvatele CSR z celkové produkce odpadu 3 tuny, každý hektar výměry CSR bychom mohli pokrýt 4 tunami pevných odpadů.

V podstatě jde o 3 základní příčiny znečišťování biosféry:

1. Biologické

— populační exploze varuje, neboť za 6 000 000 let lidstvo dosáhlo počtu 3 miliard; bude-li však pokračovat současný vývoj populace bude stačit pouhých 35 let, aby se tento počet zdvojnásobil. Biologům je jasné, že nadměrný růst obyvatelstva není jenom velkým nebezpečím pro přírodu, ale i pro přežití člověka na zemi.

S růstem obyvatelstva je nezbytný i růst zemědělské výroby k zajištění zdravé výživy národa. Jen v našem okrese dojde do r. 1985 ke zvýšení rostlinné a živočišné výroby o více než 40 %. Má být vybudováno 97 velkokapacitních zařízení zemědělské velkovýroby, aniž dnes můžeme zodpovědně říci o jejich negativním vlivu na životní prostředí (zápach, znečišťování půdy, vody, ovzduší a nárůst hluku).

Podle koncepce rozvoje rezortů do r. 1990 bude současně docházet i ke znečišťování vodních toků z průmyslu, od obyvatelstva a zemědělství, což nejlépe vystihuje následující tabulka:

Znečištění z průmyslu, od obyvatelstva, ze zemědělství v tis. tun BSK₅/rok v ČSSR

Odvětví	Produkce	Do toků	Podíl na znečištění toků v %
Rok 1970			
Průmysl	244,1	112,5	30,0
Obyvatelstva	88,0	46,8	12,4
Zemědělství	2171,8	217,2	57,6
Celkem	2503,9	376,5	100,0
Rok 1990			
Průmysl	442,9	69,9	16,0
Obyvatelstvo	208,9	66,6	15,2
Zemědělství	2518,6	302,0	68,8
Celkem	3169,5	438,5	100,0

Vysvětlivka: BSK₅ vyjadřuje míru znečištění ve vztahu k biologické spotřebě kyslíku na rozklad organického (anorganického) znečištění ve vodotečích.

Z výše uvedeného vyplývá, že do r. 1990 se zmenší podíl na znečištění vodotečí z průmyslu, u obyvatelstva dojde k mírnému nárůstu, avšak podstatně se zvýší znečištění zemědělskou výrobou, a to nejen vodotečí, ale i půdy.

Další zjišťování vlivy národa se děje cestou koncentrace a budování velkokapacitních zařízení zemědělské výroby. Váznat výstavby těchto zařízení vyplývá z následujícího příkladu: výstavba velkovýkrmny prosoat v Bravonticích se současnou kapacitou 20 000 ks prosoat, představuje při přepočtu podle obsahu BSK₅ a populačním

ekvivalentem u prosoat 6,0, jako by zde vyrostlo město se 120 000 obyvateli. Podobný propočít lze učinit u výstavby kravínů, kde je populační ekvivalent 11,1 u telat 6,5 apod. Zároveň je třeba podotknout, že u bezselivových velkokapacitních provozů se splachováním tekutých výkalů dochází ke spotřebě vody o 50–100 % více než u klasických způsobů v dosavadní praxi se stelivovým provozem.

2. Fyzikální

— tj. znečišťování produkty radioaktivního odpadu, kde závažná je zejména skutečnost, že 60 % spodu přichází do moří a 40 % radionuklidů do půdy.

3. Chemické

— 1. látky používané k ochraně zemědělských a lesních kultur proti chorobám a škůdcům, dochází tak k hromadění pesticidů. Již dnes každý 1 m³ vody, který odtéká z našeho státu je zatížen 0,21 mg biocidů, přičemž jedovatost těchto látek na vodní organismy se pohybuje řádově od 0,1/l. Tedy již dnes jsou zemědělské a lesní půdy nadměrně zatěžovány biocidy. Proto bude nutné velmi pečlivě a náročněji sledovat jejich aplikaci, zejména v povodí vodárenských nádrží.

— 2. látky aplikované za účelem přímého zvýšení úrodnosti a výnosu zemědělských plodin — tj. průmyslová hnojiva, dále je to mačůvka a hnojivka včetně nevhodného tekutého hnoje prosoat, dochází také k nárůstu dusičnanů a fosforu ve vodách a k eutrofizaci vodních ploch (kvetoucí vody), tím i k omezení biologického života v těchto vodách. Zároveň dochází i k neúměrnému nárůstu dusičnanů v pitné vodě ve studnách a v potravinách rostlinného původu (špenát, červená řepa atd.). Zjištěný obsah dusičnanů ve vodě a v potravinách rostlinného původu je toxický především pro kojenice a mláďata pleštykavců, kdy se máni hemoglobin v methemoglobin (nebezpečí udášení). Tak např. u řeky Ostravice a Odry došlo v posledních 20 letech k dvojnásobnému nárůstu hodnoty dusičnanů ve vodě proti přípustné hodnotě 15 mg/l pro pitnou vodu. Rovněž došlo i k výraznému nárůstu dusičnanů v přehradách.

— 3. plynné a pevné exhalace a odpadní vody z průmyslových závodů, které se nepřítivně promítají v systému cirkulace — ovzduší, voda, půda, člověk. V r. 1970 se na znečišťování vodních toků podílel u nás průmysl 30 %, obyvatelstvo 12 %, a zemědělství 58 %. Podle koncepce rozvoje rezortů v ČSSR do r. 1990 bude se průmysl podílet na znečištění vodních toků 16 %, obyvatelstvo 15 % a zemědělství 69 %.

Vycházejícím bodem pro stanovení škodlivin v biosféře jsou hygienické normativy — NPK — normy přípustných koncentrací.

V souvislosti s řešením uvedeně problematické s cílem ozdravení měst a vesnic usiluje okresní hygienická stanice s příslušnými orgány v podmínkách našeho okresu o snížení znečištění vod, půdy, ovzduší, zabývá se otázkou snížení hladiny hluku, jaké i řešením využití a likvidace městských odpadů. Dle možností jsou zvažovány ekonomické a sociální důsledky již při tvorbě územních plánů, při výběru stavebních a příhládnutím k hustotě osídlení, dopravním podmínkám a klimatickým faktorům. Poslední dobou je zvýšená pozornost ke stanovení ochranných hygienických pásem o maximální aplikace funkce zeleného pruhu, který by měl vždy oddělovat průmysl od sídlišť.

Výřaduje to však vždy citlivě přistupovat k výběru ploch určených k zástavbě zejména zemědělskými a průmyslovými objekty, tak aby docházelo k co nejmenšímu narušení charakteru krajiny a životního prostředí. Přispívá k tomu i soustavná péče o zeleň.

Pod pojmem zeleň rozumíme rostliny a rostlinná společenstva od květin a trávníků na pracovišti, v zahradách a parcích přes stromy a keře, rostoucí jednotlivě nebo ve skupinkách v obcích i mimo ně uprostřed polí, parky, zahrady a sady ovocných stromů až po souvislé komplexy lesních porostů na velkých plochách.

Význam zeleně je nesmírný a zatím ještě nelze zodpovědně vyčíslit její ekonomickou hodnotu. Nejdůležitější funkcí zeleně je bezesporu produkce kyslíku a regenerace ovzduší. Jak obrovskou hodnotu vytváří zeleň, můžeme vidět již z toho, že jeden vzrostlý strom vyprodukuje za hodinu 1,7 kg kyslíku a vzhledem k celoživotní produkci kyslíku má hodnotu asi půl miliardy Kčs. Nelze pominout další velmi důležité aspekty užitečnosti zeleně. Úvedme vodohospodářský význam — většina pramenitě se nachází právě v lese, po odstranění lesa se snižuje schopnost půdy jimat a udržet vodu. Dochází k rychlému povrchovému odtoku, kterým citelně trpí horní vrstva půdy. Jsou odplavovány drobné částičky humusu, půda ztrácí na úrodnosti. Zeleň umožňuje pozvolné odpařování, a tím vyrovnává vlhkostní rozdíly v různých ročních obdobích, zvlhčuje vzduch a napomáhá kondenzaci par — tvoří rosou. Na vlhkých plochách bez zeleně dochází k prudkému kolísání teploty mezi dnem a nocí a také v průběhu roku. Jsou známy více než šedesátistupňové teplotní rozdíly na pouštích, prudké výkyvy teploty od -5°C v noci do $50-60^{\circ}\text{C}$ v poledne; zde přežívá jen nepatrné množství živočišných druhů. A situace v mnoha velkých městech bez městské zeleně se podobá podmínkám pouště. Stromy v letních vedrech poskytují příjemný stín pro chvilu odpočinku a navíc snižují přínos a hluknost prostředí. Vidět jen středně velkou tepelná elektrárna vypouští denně do ovzduší 300 tun jemného popílku a kolem 100 tun kysličníku siřičitého. A kolik je jen elektráren na území naší republiky a kolik je jich v celém světě! Další bychom k závratným, téměř fantastickým číslům. Kromě elektráren jsou to i další podniky, které se často ještě větším množstvím zplodin podílejí na znečištění ovzduší — cementárny, dřív, obalovny, lomy, doly, hutě atd. Nelze je zrušit, vždyť je také potřebujeme k životu a návrat do doby kamenné by si jistě nikdo nepřál a ani to není možné. Množství popílku a dalších zplodin lze však vhodným způsobem snížit, k tomu přispívá nemalou měrou i zeleň.

Jednou z neocenitelných vlastností zeleně je schopnost pohlcovat kysličník uhličitý, kysličník siřičitý a další škodlivé plyny a jedovaté zplodiny v tunách denně vylučované do ovzduší. V Anglii se vzduch „obohatí“ denně o 2,1 miliónu tun sazí a kouře, 5,3 miliónu tun kysličníku siřičitého a 24 miliónu tun kysličníku uhelnatého. V Polsku je denně ovzduší znečišťováno 4 milióny tun pevných částic, v USA 142 milióny tun sazí a kouře a 3 milióny tun částic z cementáren a dalších výroben stavebních hmot. Nad velkými městy se výrazně snižuje intenzita slunečního záření, které je pohlcováno mrakem z exhalací. K obyvatelům průmyslových měst se tak dostane až o 40–50 % slunečního paprsku méně. Také výfukové plyny ze spalovacích motorů jsou pohlcovány zelení. V případě nedostatku zeleně a přesytení ovzduší exhalacemi z průmyslových podniků a motorových vozidel vystává další hrozivé nebezpečí, stále častěji se objevující v průmyslových městech a oblastech — smog. Avšak výroba kyslíku, zachycování prachu, tlumení hluku, hospodaření s vodou a čištění ovzduší od škodlivých plynů nejsou jediné funkce zeleně. Důležitou a často nedocenenou je funkce krajinnotvorná, prvek, který je pro zachování malebného charakteru české krajiny stejně důležitý jako geologické útvary nebo síť řek a potoků. Nelze si dost dobře představit rekreaci uprostřed nedozimých lánů nebo na březích řek, jezer a rybníků bez jediného stromu, poskytujícího blahodárný stín a odpočinek unavenému zraku. Pro větší možnost krátkodobé rekreace jsou zakládány tzv. lesa-

Nenarušené přírodní prostředí

Přírodní prostředí esteticky znehodnocené skládkou

parky, plochy lesa s volným až mezernatým zápojem, protkané sítí cest a chodníků, v nichž je hospodaření podřízeno nové funkci, funkci rekreační. Nutnost regenerace pracovních sil a odpočinku v přírodě vystupuje zvlášť nálehavě do popředí v souvislosti s výstavbou nových sídlišť, městských čtvrtí a celých měst, kde je na poměrně malé ploše soustředěno velké množství obyvatel a zeleně v těchto sídlištních zónách neumožňuje malou plochu, často je nekvalitní, neudržovaná nebo dokonce i chybí. S touto rekreační funkcí nepřímo souvisí další funkce zeleně jako biotopu živočichů. V zeleni, zvláště v keřovitých porostech, nachází úkryt zvíř a ptactvo. Malost život, zvláště hnízdění mnoha druhů ptáků, je vázána na stromy a keře a často právě na takové druhy keřů nebo na takové stromy, které nejsou prakticky z hlediska kvality nebo druhu dřevní hmoty užitečnými, například jsou považovány za nešťastnou a plevelnou. Jako příklad můžeme uvést porosty třešně, hlohu, šípové růže nebo vykotlané, vyhněné a rozsochaté stromy. Vždyť právě hloh dopluďlá a další dutinnahnídící téměř vymizeli z našich lesů pro nedostatek přirozených hnízdních dutin. Ve výčtu dalších funkcí zeleně bychom mohli ještě dlouho pokračovat: zeleně zmiňuje a usměrňuje vítr, produkuje aromatické látky, zpříjemňuje pracovní a životní prostředí, uklidňuje a osvěžuje, vytváří a stabilizuje podmínky pro existenci různých biocenóz, chrání břehy řek a potoků před vymýlním a stabilizuje jejich koryta, zlepšuje kvalitu půdy tvorbou humusu a praxidusování, uměňuje život odalónu — drobným živočichům a mikroorganismům olivujícím horní vrstvu půdy. Ničením choroboplodných zárodků ozduchu a některé druhy dřevin odpuťují škodlivý nebo nepříjemný hmyz. Ze stromy chrání před bleskem, bylo známo již za doby císařovny Marie Terezie, které našli před možnou škodou. Výčet není ani zdaleka úplný. Přestože snad neexistuje člověk, který by zeleně neměl rád a nechtěl se v ní dobře, je mnoho lidí, kteří si zeleně nevážejí, jak by si vzhledem ke svým nedocenitelným funkcím zasluhovali. Je mnoho těch, kteří se mylně domnívají, že máme zeleně dostatek a nemusíme s ní žádné hospodařit. Významu a důležitosti zeleně jsou si vědomi i vedoucí politici a hospodáři. Ústřední náší Československé socialistické republiky. Pro její ochranu a uchování pro příští generace vydali řadu legislativních opatření a dokumentů, z nichž je nejdůležitější zákon č. 40/1959 Sb. o státní ochraně přírody, na který navazuje vyhláška č. 131/1957 ú. 1, kterou se určují chráněné druhy rostlin a podmínky jejich ochrany dle vyhlášky č. 80/1965 Sb. o ochraně volně žijících živočichů, č. 80/1965 Sb. o ochraně stromů rostoucích mimo les a dále, Rozhodné nezáj pomínou výzvu vlády ČSR a UV NF ČSR k ochraně a péči o zeleně a závěry XIV. sjezdu KSČ, v nichž je kladen důraz na zlepšování životního prostředí, zvyšování čistoty ovzduší a vod, vytvoření zdravých podmínek životního prostředí, zvyšování čistoty vůbec jako na úkoly celospolečenské. Pouhé vydání zákonů a vyhlášek však nestačí. Je třeba lidí k lepšímu přístupu k zeleni vychovávat a postupně vymýtit některé zakalené negativní jevy, po celá stáletí v myslích lidí udržované, jako je například škodlivé ořezávání stromů do nepřirozených tvarů. K tomu pomohá propagace ochrany přírody, zeleně a životního prostředí vůbec pomocí letádků, plakátů, postavních známek a nálepek, filmů, rozhlasových a televizních relací a také formou přednášek. Na propagaci ochrany přírody se omeřou měrou podílí také TIS, dobrovolná organizace pro ochranu přírody. Tato spěšivá a pracovitá organizace s výchovou socialistického člověka již nese první plody. Vždyť výsledky prvních dvou etap soutěže k výsadbě a ochraně zeleně vyhlášené ONV v Novém Jičíně, do které se zapojily všechny obce okresu, jsou překvapující. V podzimních měsících roku 1974 a na jaře 1975 bylo v okrese Nový Jičín vysázeno 86 861 stromků a 27 223 keřů v celkové hodnotě 3 837 745 Kčs.

Přesto, že ve výsadbě nové zeleně bylo a je dosahováno pěkných výsledků, ochrana vzrostlé zeleně je dosud v neustáleném stavu. Dochází stále k poškozování a ničení stromů rostoucích mimo les i lesních porostů nezapovědnými jednotlivci a často, a to

je ještě smutněji, ve velkém rozsahu i organizacemi. Protože tyto škody byly dosud téměř nepostřehitelné, byl zpracován ceník zeleně v okrese Nový Jičín, jehož účelem je zamezit soustavnému zmenšování a znehodnocování zelených ploch a oněch a z jeho výřků bude financována nová výsadba a péče a stávání zeleni, na její údržbu se často nedostává finančních prostředků. Ceník byl spolu s vyhláškou rozř. ONV uveden v platnost od 1. ledna 1976 a je bezesporu významným krokem k zabezpečení ochrany zeleně v našem okrese.

Okres Nový Jičín je v porovnání s celostátním průměrem 33,4 % lesní půdy poměrně málo lesnatý. Z celkové výměry okresu 97 754 ha připadá na lesní půdní fond pouze 20 051 ha, což představuje 21 %.

Okresní podnik technických služeb obhospodaruje celkem 330 ha městské zeleně ve všech deseti městech okresu. Na mnoha místech nebývá po mnoho let a zeleně pečována, a proto je ve špatném, někde až katastrofálním stavu. Tato neúspěšná situace nebude v brzké době vyřešena, neboť OPTS jí při nedostatku odborných pracovníků sil a finančních prostředků není schopna zvládnout. Navíc jsou nové stavby umísťování soustavně do ploch určených právě městské zeleni a její plocha se tak neustále zmenšuje. Část plochy okresu zaujímá významná rybniční soustava, táhnoucí se od Oder a Bělotina Oderskou bránou až po Polanku nad Odrou. Celková výměra rybníků v okrese je 1008 ha, což představuje 1,03 % plochy okresu. Veliká část bohatě silé vodatelé je středně nebo silně znečištěnava odpadků různých průmyslových a zemědělských podniků, z nichž jsou nejvýznamnějšími výrobci vod A. p. TONAK Nový Jičín, RETEX a ROMO ve Fulneku, Vagonka Studánka, TATRA Kopřivnice, MEZ Frenštát, KOH-I-NOOR Blžovce a OPTIMIT Odrý. Ochrana přírody se kromě péče o zeleně zabývá ještě dalšími, neméně významnými úkoly. Při stále změně tvrdosti krajiny v důsledku nového, ekonomičtějšího hospodaření na zemědělském a lesním půdním fondu a při stále nové a rozrůstající se výstavbě je třeba zachovat pro příští generace některá území, velmi cenná z krajinného, přírodovědeckého nebo vohospodářského hlediska. Z toho důvodu jsou na základě zákona č. 40/1956 Sb. vyhlášena chráněná území: národní parky, státní přírodní rezervace, chráněné naleziště, studijní plochy, chráněné přírodní útvary, chráněné přírodní útvary. Do okresu Nový Jičín zasahuje část Chráněné krajinné oblasti Beskydy (CHKOB), která je významná z krajinného a vohospodářského hlediska jako jedinečný případ horské oblasti Beskyd a Valašska se svými charakteristickými prvky v těsné blízkosti průmyslového centra — Ostravska. V okrese je celkem 7 státních přírodních rezervací (SPR), z nichž jedna SPR Velký Oderský a SPR Kotvice se nacházejí v tzv. Oderské bráně, SPR Suchá Hora se nachází v oblasti Oderských vrchů a tři SPR — Trajčka a SPR Naříč a SPR Radhoř v oblasti Beskyd přímo v CHKOB. SPR Beskyd, Svým položením, květenou i světoznámými archeologickými nálezy je jedinečným státním přírodním a archeologickým rezervací Šipka, nacházející se na vápencové kře v podhůří Beskyd v Stramberku. Podél říčky Sednice u stejnojmenné obce bylo pro jedinečný výskyt sněženky podsněžníku vyhlášeno chráněné naleziště Sednické sněženky. Charakteristická rostlina oderské nivy se zde nachází v pozoruhodném množství a naleziště je považováno za největší v Severomoravském kraji. V okrese Nový Jičín je vyhlášeno 17 chráněných přírodních výtvorů (CHPV), vesměs letitých stromů, z nichž nejstarší je tis červený v Novém Jičíně-Základě, mající asi 1000 let. Mimo tyto již vyhlášené chráněné útvary jsou podány návrhy na vyhlášení chráněného naleziště plovounů pučivě v K. ú. Spálov, chráněného přírodního výtvoru „Tranertinová koskádá“ a učen třel a oblasti klidu v Poodří (popř. CHKO Oderská brána). Evidence stromů rostoucích mimo les podle vyhlášky č. 89/1965 Sb. ještě není dokončena a pro případné první spory mezi orgány ochrany přírody a jinými organizacemi je rutno alespoň nejvýznamnější zeleně rostoucí mimo les urychleně zahájen do evidence. K registraci vesměs zeleně se nabízejí možnost použití letecké fotogrammetrie, leteckého snímkování. Tímto

způsobem by byla alespoň kvantitativně podchycena veškeré zeleň a bylo by možno v budoucnu posuzovat změny tvářnosti krajiny, úbytek nebo přírůstek nové zeleně.

Péče o přírodu a životní prostředí a jejich ochrana je významnou oblastí zájmu vládní politiky, sahající do všech úseků řízení národního hospodářství naší vlasti. Bude záležet jen a jen na nás, jak bude krajina, v níž žijeme, vypadat a jak budou příští generace hodnotit naši péči o ni.

ZA POSLEDNÍM ŠTRAMBERSKÝM KOBZAŘEM

Jiří Pavelčík

Když jsem se v lednu tohoto roku zastavil ve štramberském muzeu, nenapadlo mne, že rozmlouvám naposled s jeho správcem a tvůrcem v jedné osobě — Cyrilem Hyklem. O to víc mne pak překvapilo zpráva, že dne 19. března 1976 vydechl naposled.

Cyril Hykel se narodil 28. 11. 1896 ve Štramberku, kde se později stal učitelem. Toto povolání spolu s vypjatou nacionální atmosférou v období I. světové války a po ní ho přivedlo k zájmu o lid, dějiny a přírodu rodného kraje. Na farmování zájmu mladého nadšence měli vliv i umělci a vědci i vlastivědní pracovníci, kteří buď působili přímo ve Štramberku, nebo se sem sjížděli ze všech koutů Moravy. Mladý učitel si záhy uvědomil, že je třeba udržovat a dále rozvíjet tradici, která učinila z malebného městečka ve dvacátých letech významné kulturní středisko.

V třicátých letech začíná C. Hykel spolupracovat s městským muzeem ve Štramberku. V roce 1938, těsně před neoprávněným zánem města nacisty, odvezl tajně nejcennější část sbírek a uložil ji v muzeu ve Valašském Meziříčí. Po osvobození, kdy se bohužel podařilo získat zpět pouze torzo štramberské muzejní sbírky (sám jsem ještě v roce 1959 a 1960 pomáhal vypátrat a vrátit do Štramberka některé ze vzácných bronzových sálků), se C. Hykel s bezpříkladnou obětavostí pustil do obnovy muzea. Vlastními sběry a nákupy zaplňoval mezery a rozšiřoval sbírkový fond. Kolik úsilí věnoval jen opravám budovy bývalých masných krámů, které uvolnil MěNV pro muzeum. Jak pečlivě připravoval vlastní instalaci! Se skromností sobě vlastní se radil s odbornými pracovníky například o způsobu instalace národopisného materiálu, aťkoliv sám byl vynikajícím znalcem specifiky místního prostředí a kultury lidu na Novojičínsku.

V právě sbírce se mu podařilo shromáždit kompletní soubor bronzových pokladů nalezených na Kotouči. S kolekcí bývalého lékárníka ze Štramberku a ve Veselí nad Moravou PhMr. J. Kytlice se vrátil jeho zásluhou do místa nálezů i unikátní neoalitický stříbrný kotoučovitý zděvek typu Stollhof, objevený společně s velkou měděnou brýlovitou záponou. Tento zděvek představuje nejstarší stříbrný předmět ze střední Evropy a Podunají vůbec. Se stejným zápalem se vydával po každé stopě pravěkého nálezů — stlepu, pozorůku či drobného bronzového předmětu — který byl v držení některého z bývalých „kamenolů“ či jejich potomků. Tak se mu dalo až do poslední chvíle shromažďovat důležité hmotné doklady a životě populace, usidlených kdysi dávno na Kotouči a na Jurově kameni. Jejich sídla byla v našem „století techniky“ nenasytným drancováním vápence pro ostravské hutě úplně zničena.

Od lomolů získával C. Hykel také prastaré doklady o životě v jurském moři. Kolik jen amonitů, belemnitů, korálů a dalších zkamenných živočichů se mu podařilo shromáždit v depozitářích muzea! Vedle nalivé přírody však instaluje i přírodu současnou, žitou se všemi jejími specifiky vyvolanými izolovanou štramberskou vápencovou krou. Jeho úkazy však bohužel vrcholily smutným konstatováním, jak nenasytná průmyslová devastace krajiny ničí tento překrásný kout našeho kraje. Pod vlivem zá-

sovní změny životního prostředí postupně zanikaly jednotlivé rostlinné i živočišné druhy včetně proslaveného jasona — *Parnasius apollo* var. *stramberkii*, který se stal dokoncem značkou věhlasného štramberkého cementu.

Najvětší láskou C. Hýkly byl však po celou dobu lid jeho kraje a vše, co vytvořil a čím žil. Shromáždil nejen nepřeberně množství hmotných dokladů o jeho životě — od překrásných vyřezávaných šátků, umných dřevěček až po prosté nářadí — ale i množství pohádek, vyprávění, historek, písní a tanců. Sám se jako výborný muzikant naučil hrát na řadu lidových nástrojů, z nichž přímo virtuózně ovládal kobzu. Ve své skromnosti se o tomto svém umění mnoho nezmíňoval, jen zřídka se uvolil zahrát v úzkém kruhu přátel a návštěvníků muzea. Jen jednou se znalcům podalilo jej přemluvit, aby předvedl své umění veřejně, — v roce 1954 bylo jeho vystoupení zařazeno do pořadu „Klenotnice“ na Strážnických slavnostech.

Tak se dostáváme k další sléře činnosti C. Hýkly — obětavého vlastivědného a osvětového pracovníka. Působil v místním národopisném souboru, v němž hrál na housle a pro něj připravoval pásma, byl zdatným divadelním ochotníkem, vedl místní lidovou knihovnu a po nějakou dobu i kroniku obce. Své poznanky a zkušenosti zveřejnil v řadě článků (viz např. Bibliografie historicko-vlastivědné literatury SM kraje vydané Státním archivem v Opavě).

Vedle toho všeho se stálil ještě plně věnovat své rodině a být pozorným manželem. Nikdy nezapomenu na slova, která jsem od něho slyšel krátce po smrti jeho ženy: „Vš, všil jsem tu zůstal sám. Chalupa je prázdná, pořád někoho hledám. Už mě ten život nebaví. Když dva spolu žijí skoro padesát roků a jeden potom odejde, tož ten druhý je jako strom, kterému useklí plíšku kořenů. Jenom žijí!“ V jeho očích stály slzy.

V osobě C. Hýkly ztrácí novojický okres jednoho z posledních všestranných vlastivědných pracovníků. Jeho přátelé veselého společnosti, který nepokazil žádnou „řádnost“ (jak sám říkal) a město Štramberk vynikajícího učitele, neúnavného propagátora i posledního kobzáře. Cest jeho památce.

NAD DÍLEM SPISOVATELE FRANTIŠKA HOREČKY

Bedřich Slavík

Slovesná tvorba v oblasti, z níž vychází a k níž se postupem let stále důvěrněji a kritičtěji ve své literární práci vrací František Horečka, je do jeho uměleckého vystoupení určována trojí vlnou tvůrčího zájmu. Je to v soulase s celkovým kulturně politickým i sociálně hospodářským vývojem stýně stýně lety v desetiletí před první světovou válkou.

Tato trojí postupná vlna literárně slovesného zájmu má své obdoby i v oblasti výtvarného projevu a hudebního záznamu, takže vyjadřuje vždy trojediný proud, jehož síla je podmíněna situací sociálně politickou i sociálně hospodářskou. Ide a vlnu, jež se projevuje v uměleckém zpracování historicky obranně, národopisně realisticky i sociálně kriticky.

Historická obrana, vyjadřovaná většinou románem od Slámy až po Kramolise, má všechny znaky funkčního národovství, matičního jednotvární i citového postromantismu. Národopisně realistická povídka, téžící z pomání lidu a jeho způsobu života od Mládků až po Kaldu, je důsledkem vrcholického národopisného zájmu. Vystupování sociálně třídních konfliktů uspiňuje nástup sociálně kritické vlny, která zkonkretizuje se nejdříve objeví v monumentalizující Bezručově poezii a doprovodně v románě od Jaha k Martinkovi.

Do této situace přichází František Horečka jako básník a povídkář, dramatik i romanopisec, pro něhož kritické, publicistické i redakční vyrovnávání z uvedenými třemi ideovými tvůrčími proudy znamenalo vytvoření vlastní nové základny, tvůrčího vidění i vyjádření. Živoucí určujícím zážitkem byla světová válka a opětný návrat do krásného rodného kraje.

Otřesené dojmy z válečného pekla přetavují se do vichřičné fantazie expresionistických práz, které nemají v jeho oblasti obdoby. Také brzy dozní jejich problematické novátorství, umocňováno vždy hlubším ponorem do „dvě krajiny“. Nemá-li se jenom rozměňovat literární dědictví z uvedeného trojvíni, bylo nutné opít se o jeho nejprogresivnější část, tj. sociálně kritickou a nadto ji ještě doplnit vlastním přínosem.

Začínáme být svědky samostatné osobitě Horečkova zápisu o hledání nové tvůrčí základny. Vzniká oprošťování od expresionistického experimentu, v němž dozněl dás z války, a přiklonem k nové skutečnosti domova. Nová je proto, že je narušena zcela jiným sorným úhlem, než tomu bylo u básnické prvotiny „Dvanáct živel“ (1915). Mezi oním viděním a nyníjším lepší propracovanou zkušeností zmaru a smrti, od níž se oprostil groteskním romanetem „Uloupená věčnost“. To byl Horečkův expresionismus, východní stupeň jeho nového chápání i stvornění života.

Dospěl tím k stadiu, jež bych nejraději nazval prvou východomoravskou avantgardou se všemi jejími klody i zápori. Jde o období, v němž by se měly uskutečnit průbojně originální názory literárně uměleckého sdružení „Koliba“, jejíž rozměchla mnohastrannost učarovala mladíku, avšak mohla jenom ve svých kladech ovlivnit umělecké nazírání muže poznamenáného bezprostředně frontovými zkušenostmi.

Z tohoto dvojpolného vidění, kdy odmítá vše mlhavé z programu teoretika „Koliby“ Tučného a kdy se znovu žhavě přimýká ke všemu klodnému, co vyjadřovali její výtvarní členové od Ferdie Duší k Břetislavu Bartoňovi, rovněž válkou ořezané poznámenami, krystalizuje Horečkův postoj k rodnému prostředí. Expresionistická klíčovka způsobila, že dlouho hledal vlastní projev. Byl to zápas velmi urputný, František Ho-

rečka zkoušel metodu i techniku na posídkách „My z hor“, na dramatech, z nichž je nejpříznačnější „Ondráš z Janovic“, na pohádkách, nejpoutavěji v „Kouzelné píšťalce“.

Klí samostatné názvy prozrazují, čím je mu rodný kraj, k němuž si otvíral cestu, „Kniha o pomátném Radhošti“, verš „Radhošť“ i básnickou scénou „Den a noc“. Otevíral si novou cestu, protože právě těmito knihami definitivně uzavřel období „Kolibří“, i když je ještě jako kulturní publicista horlivě uplatňoval v příkladném regionálním „Moravském východě“, který vydal s bratrem Janem v L. 1935—1937. Skančilo dobrodružství východomoravské avantgardy a otevřelo se široká cesta nových poznání i nových řešení. Nevšedně znepokojivá kulturní problematika, kterou mnohdy řešil s podivuhodnou originalitou, sžíval se s kulturním životem Frenštátu pod Radhoštěm, stal se jakoby strážcem kulturních hodnot.

To vše odvádělo od umělecké tvůrčí cesty, přivádělo však k časovým i nadčasovým úvahám o smyslu a poslání tzv. regionální kultury. Bylo ziskem pro ni, že František Horečka vždy vycházel ze skutečnosti, z vícestanné znalosti problému, že dospěl — a jistě je tu i vliv významného přátelství s Petrem Bezručem, jemuž věnoval knihu citlivých studií — k redigování řešení mnoha problémů při studiu vztahů lid a kultura, lid a jazyk a jeho slovesnost.

Z těchto oblastí, jež nikdy neopustil zvidový Horečkův intelekt, je pro další odborné bádání nejpodstatnější vynikající monografie „Nářeči na Frenštátsku“ a pozdější „Dodatky k nářečí“. Jazykovedci Fr. Trávníček, Boh. Havránek, Vl. Smilauer i V. Machek je tady ihned k vzácnému Hruškova „Chodskému slovníku“ jako příkladnou dialektologickou práci. Vrcholné uznání nožích vědců bylo zaslouženo odměnou za mnohaletou výčerpávající sběratelskou práci v terénu. Práci objevnou a nejvýš zasluhou pro poznání lidové moudrosti jazyka i jeho básnivosti.

Závěr této široké, číselně tvůrčí práce, uskutečňované většinou ve frontálním pochodu životem, ať jako pedagog, jako neúnnavý osvětový pracovník, kulturní patron nebo citlivě zorný otec synů literárně i odborně pracujících, tvoří letopisné dokumentární vyznění lásky k domovu, jeho tradicím, v novém přepracování kroniky „Sevci“. Původní obraz dávného krajového řemesla se po čtvrtstoletí změnil v román o slově a zóniku jednoho řemesla. Rozdíl mezi oběma zpracováními, to je ona čtvrtstoletí bojů i zápasů, nadějí i pochyb, jimiž prošel tvůrčí Horečkův vývoj a zanechal dlo paměti.

Odchod Františka Horečky neznamenal jenom účtování s jeho dílem, nýbrž současně ukázání nových možností, jak se nasytují slovesně tvorbě v jeho rodné oblasti. Horečkovou expresionistickou avantgardou i objektivně sociálně kritického realismu uskutečnily se nové tvůrčí hodnoty východomoravské slovesné tvorby.

MALÍŘ VALAŠSKÉHO LIDU

Obléhnutí za dílem národního umělce Antonína Strnadla

Jiří Hlušíčka

Jedním z výrazných rysů českého moderního umění je jeho hluboké zakotvení v životě prostého člověka a v půdě domova, jakož i uvědoměle pocítovaná či někdy bezděčná vazba s národní tradicí. Mezi nejvýraznější doklady tohoto tvrzení náleží životní dílo národního umělce Antonína Strnadla. Narodil se dne 10. května 1910 v Trojanovicích pod Radhoštěm. Kraj jeho dětství se mu stal osudem. Obrysy beskydských svahů, zelená údolí s rastrošenými usedlostmi i pohádkově tajemné hvozdy se vstísky do Strnadlova podvědomí jako trvalá inspirace jeho umění. Ale neméně zřetelně se umělcovo dílo napájelo z pramenů lidového života. Z života vědních dní a nekonečné lopoty, stejně jako z okomiků avševních, kdy lidová tradice rodného Valašska vykvétla květem plným uhrančivé poetické moci. Také když Antonín Strnadl odešel na studia do Prahy na umělecko-přírodovědnou školu nebo když studoval u profesora M. Šubinského na Akademii výtvarných umění, promítaly se do jeho výtvarné vize zážitky z let mládosti a formovaly jeho tvorbu po celý život.

Dnes už je životní dílo národního umělce Antonína Strnadla uzavřeno; malíř je opustil dne 31. října 1975. Zároveň se tím uzavřela jedna z kapitol českého umění 20. století, která je neodmyslitelným článkem stále živé linie naší výtvarné tradice, sahající ať do minulého století k inspirovanému tvůrčímu činu Josefa Mánesa a Mikoláše Alše a snad ještě dále, k samým kořenům lidové tvorivosti. Antonín Strnadl rozšířil tento odkaz nikoli ze staromilského zájmu, ale s vědomím převratných sociálních změn, které přineslo naše století, jakož i v citlivé rezonanci s osudy moderního umění. A tak stejně jako Strnadlova tvorba nese plným právem přívlastek národní, přislouží jí neméně oprávněně i označení moderní. Obzíráme-li ukončené dílo umělce, pak třeba konstatovat, že jeho vazba s mánesovsko-alšovskou linií našeho umění se důsledně projevovává i touhou oddané sloužit národní společnosti a promlouvá k širokému okruhu vimatele sdělnou a výtvárně ryzi řečí. Odtud možno vysvětlit molitvův zájem o knižní ilustraci i jeho tihnutí k monumentální tvorbě.

Je pravda, že až dosud stálo neprávem stranou Strnadlova vlastní malířská tvorba, která by si zasloužovala důkladnější hodnocení v souvislostech celého jeho díla. Nicméně je nepochybné, že těžiště uměleckého přínosu Antonína Strnadla tkví v oddané službě knize. Jeho ilustrační kresby se vyznačují výstižností výtvarně parafráze literární předlohy, což však není nikdy na úkor osobitosti umělcova projevu. Vždy se tu uplatňuje Strnadlova charakteristická, lidově intonovaná obraznost s perfektním, někdy až virtuózním kreslířským projevem. Vyhraněnost výtvarného projevu mu však nikterak nebránila v tom, aby se zmocnil témat navzájem značně odlišných. Potvrzují to jeho barevné litografie k Bohatýřským písním Edda (1942) a k Smiču staré Francie (1948), stejně jako akvarelované kresby k Ruským národním pohádkám nebo ke Kouzelnému mlýnu (1953). A tentýž cit pro neopakovatelnost a zvláštnost slovesného díla nalezneme i v jeho ilustracích z let šedesátých, jak to potvrzují například světlé párvky k Roku pod horami, akvarel k Chudé pšidlané od Jarmily Glazarové (1964), ilustrační cyklus k Zamrzlé studánce (1969), podbarvený imaginativním zřením, nebo celé řada pohádkových knih výtvarně provedených jeho vylíčením kreslířským projevem. V souladu s ilustrovanými literárními dílem dovedl vyžít tradičních postupů pe-

rokresby nebo zcela nových technik moderního výtvarného vyjadřování, aniž tím rušivě zasáhá do organizace vlastního životního díla.

Nejvíce se však Antonín Strnadel cítil doma tam, kde se jeho obraznost živila vzpomínkami z dětství, baladickými violinami lidových obřadů, zbojníků zomřelých v nočních ohněch, když se jeho dynamické linie mohla rozehrát v rytmu cimbalové muziky nebo naopak zjhnout pod dýmem bukolické scény (Rok pod hořami, 1954; Kuldavy Moravské pohádky, 1957; Jánošík a jeho horní chlupci (1961); Vyhnať jsem ovečky, 1963 apod.). Rodné Beskydy poskytl Antonínu Strnadlovi tak výdatnou pokladnici tvůrčích impulsů, že z nich mohlo vzniknout rozsáhlé a závažné dílo, které v průběhu několika desetiletí nabylo povahy světoznámého mytu.

Těžily odtud i monumentální práce, v nichž mohl umělec projevit kresličskou suverenitu, delikátní barevné cítění, schopnost organizace složité figurální scény (Přihon ovcí na salaš), jakož i vrozený smysl pro vyzářenou kompozici a dekorativní vyznění díla (Jánošík, Masopust aj.). Svě lidské i umělecké zkušenosti mohl Antonín Strnadel využít v mnohaletém pedagogickém působení zprvu jako asistent prof. Jaroslava Bendy na Státní uměleckoprůmyslové škole v Praze (1936—1943) a poté jako profesor na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v letech 1945—1968.

Národní umělec Antonín Strnadel odešel, zůstavil však rozsáhlé a výrazové bohaté dílo, které účinnou řečí linií a barev promlouvá stejně intenzivně k duši dítěte i dospělého; díky autorově schopnosti tvůrčího zobecnění přesáhlo své původní krajo-
vové východiško a stalo se ústrojnou a neodmyslitelnou součástí české výtvarné kul-
tury.

◀ Antonín Strnadel: Autoportrét, kresba

K NEDOŽITÝM SEDMDESÁTINÁM SOUDRUHA KVĚTOSLAVA KADLČÍKA

Emil Píkrýl

V úterý dne 5. října t. r. by se byl dožil sedmdesát let zaslužilý učitel soudruh Květoslav Kadlčík. V jednu letátního roku však odešel napřázd z našich rad a zanechal za sebou zasloužené a velké dílo učitelské a vlastivědné, včetně do mnoha odborných článků a publikací. Byl to vzácný člověk, který svým opravdovým zájmem o vše krásné a užitečné rozdělal své srdce i vědomosti, poznané pravdy a názory plnými rukama nejdříve jako učitel zvidovým dětem ve škole, později jako ředitel školy a okresní školní inspektor všem učitelům a učitelkám nejen okresu, ale často i celého kraje. Svým příkladem, pracoví i tvůrčí opravdovostí a zanečinností se stal vybranou a uznávanou učitelskou osobností nejen v učitelských řadách a ve veřejnosti, ale i v kruzích odborných a vědeckých.

Soudruh Květoslav Kadlčík se narodil dne 5. října 1906 v Nové Dědině na kroměřížském okrese. Po studiu na učitelském ústavě v Píbole učil krátký čas na státní menší škole ve Znojme a od roku 1928 do 1938 na škole v Butovicích. Za nacistické okupace učil na měšťanské škole v Třebíči. Po osvobození v roce 1945 se vrátil do Studénky-Butovic jako ředitel tamní školy, později přešel do funkce vedoucího okresního pedagogického střediska bývalého okresu biloveckého a po zrušení tohoto okresu v roce 1960 zastával stejnou funkci v okrese Nový Jičín. Zde pak vykonával i funkci okresního školního inspektora až do 1. srpna 1964, kdy se vrátil znovu mezi své žáky na novou základní devítiletou školu ve Studénce-Butovicích na ulici Sjednocení jako její ředitel. Po dvou letech pak odešel do důchodu. Opouštěl tehdy školu velmi nerad, neboť v ní viděl smysl a cíl své učitelské, metodické a řídicí práce, kdy mohl uplatňovat a předávat své bohaté životní zkušenosti. Podílel se však skutečně i na oděsí z pracovního kolektivu s upřímnou touhou prospět i v důchodu co nejvíce socialistické společnosti, kterou celým svým životem a dílem spoluvytvářel. Byl přesvědčeným marxistou, znal zákony a problémy vývoje společnosti, ovládal dobře badatelskou práci v archívních materiálech, které mu poskytl hluboké znalosti a umění mu vytvořené jasných politických zvěřů.

Badatelský zájem vedl soudruha Květoslava Kadlčíka k dokonalému poznání historie novojičínského okresu a k jejímu zohlednění do širších vývojových souvislostí celého kraje a státu. Tak se stal jedním z nejvýznamnějších regionálních vlastivědných pracovníků, s jehož jménem se setkáváme i ve vědeckých pracích odborných pracovníků, pokud se týkají pobytu J. A. Komenského ve Fulneku v letech 1618—1621, nebo práce ve zbovaví dělnických hnutí na Novojičínsku, či osvobozovací boj v roce 1945 na Bilovecku a Novojičínsku. Jen namátkou uvedené témata učinila z Květoslava Kadlčíka předního znalce v daných otázkách, jeho práce byly pro své odpovědné a povětré závěry i pro historické odkazy na prameny plně respektovány a uznávány vědeckými pracovníky. V tom vidíme největší přínos Květoslava Kadlčíka pro kulturní a vědeckou práci našeho okresu a kraje, jeho velikost je v tom, že kromě příkladné učitelské práce zaměřil svůj badatelský zájem na celospolečenské problémy a snažil se v nich najít poučení, vysvětlení či potřebný příklad pro současnost. A hlavně mu šlo o použitelnost získaných poznatků ve škole při vyučovacím procesu. Proto zvinuly jeho instruktivní a metodické práce pro učitele vlastivědy a dějepisu nebo práce pro poučení členů politických, odborových nebo mládežnických organi-

zací. Jen namátkou uvádím některé publikované či rukopisné práce, abychom si připomenuli význam ukončeného díla soudruha Květoslava Kadlčíka.

Velkým pedagogem Komenským se zabýval v pojednání „Po stopách J. A. Komenského v našem kraji“ a později ve stati „Pobyt mladého Jana Amose Komenského ve Fulneku“. Tuto studii napsal ve spolupráci se svým bratrem Petrem Kadlčíkem. Bilovecku věnoval celou řadu článků, z nichž uvádím „Pohled na minulost školství na Bilovecku“, „K prehistorii Bilovecka“, „Příspěvek k dělnickým hnutím ve vagoně v Butovicích“, „Z historie Rudých odborů ve studénko-butovické vagoně“, „K stavebnímu vývoji města Bilovce“, „O živelních pohromách v Butovicích“, „K 45. výročí založení české školy v Butovicích“ a další. Biloveckou část novojičínského okresu zpracoval ve sbornících „Mnichov není jen historie“ a „Cestou bojů a vítěství“.

Celý novojičínský okres je zastoupen v díle soudruha Květoslava Kadlčíka řadou velmi podrobných a odpovědných studií, z nichž připomínám alespoň tyto: „Návštěvy významných funkcí KSC na Novojičínsku do roku 1938“, „Osídlení Novojičínska“, „Osvobozovací boje v okrese Nový Jičín v roce 1945“, „Pokrokové tradice učitelské na Novojičínsku“, „Z historie písařství a chovatelsví na Novojičínsku“, „K historii dělnického hnutí na Novojičínsku“, „Boj za vytvoření podmínek pro únorové vzbuzení pracujících na Novojičínsku po roce 1945“. Dále pak je to pojednání „K historii KSC na Novojičínsku“ a „Materiály k historii KSC na Novojičínsku v letech 1921—1925“.

Naprostu jsem se nesháněl vymezenot všechnu publikoční činnost soudruha Květoslava Kadlčíka, která je spojena s jeho účastí v redakční radě vlastivědného sborníku okresu Nový Jičín a předtím v redakční radě zaniklého vlastivědného časopisu Bilovecko, ale chtěl jsem jen náznakově ukázat, čím vším přispěl do regionální historie našeho okresu. Neměl bych však zapomenout ještě na tři okruhy jeho zájmu, je to nedokončená historie učitelského okresu, její tvorčí část celostátního úkolu ROH, v ní soudruh Květoslav Kadlčík ukazoval na pokrokové tradice českého učitelstva, její stálo věrně po boku dělnické třídy v boji za sociální a politickou spravedlnost, dále pak to byl jeho významný podíl na sepsání historie města Studénky, v němž prožil mnoho krásných, ale i trpkých chvílí; nakonec tato města opustil a dožil svůj plodný život v Ostravě-Parubí, mimo hranice okresu. A posledním okruhem jeho zájmu byly pověsti, jež přilpovil pro děti pod názvem „Hrst pověstí okresu Nový Jičín“. Bohužel, tyto pověsti nebyly do dnešního vydány.

Bohatá byla činnost přednášková, kterou soudruh Květoslav Kadlčík přilpíval k šíření politických, historických a kulturních poznatků v řadách pracujících v průmyslových a jiných závodech, na veřejnosti a ve školách, ať jako lektor OV KSC nebo lektor Socialistické akademie. Přitom prokazoval vždy znalost tématu, diskusní pohotovost a přesvědčivost. Uměl si získat posluchače i svým osobním příkladem, neboť jak mluvil, tak myslel, jednal a tak také žil. Nebylo u něho rozporu mezi řečí a činem. Byl skromý, ochotný, pracovitý a dobrý člověk. Komunista přesvědčený i konáním. Pomáhal všude, kde toho bylo třeba — v lidospřávné, v KSC i v ROH, v redakčních radách vlastivědných časopisů apod. Všechny své funkce pilně vždy odpovídal a beze zbytku, i když jeho mysl a práce byly hlavně upoutány na školu. I v tom nám byl vzorem.

Připomínáme si nedožitě sedmdesátiny soudruha Květoslava Kadlčíka s velkou úctou k vykonanému dílu i badatelskému odkazu. Bohatý rukopisný materiál z pozůstalosti je soustředěn v okresním archívu v Novém Jičíně a je dokladem jeho velmi zastavované a odpovědné badatelské i tvůrčí činnosti. Jméno soudruha Květoslava Kadlčíka nebude zapomenuto, neboť bude trvale žít v jeho díle, z něhož budou stále čerpat budoucí generace při studiu základních poznatků o našem novojičínském okrese.

NÁRODNÍ UMĚLEC BOHUMÍR DVORSKÝ A BÍLOVECKO

Emil Pličky

Národní umělec, nositel Řádu práce a laureát Státní ceny Klementa Gottwalda, akademický malíř Bohumír Dvorský, který dne 11. ledna t. r. zemřel ve věku 73 let, měl hluboký vztah k Bílovecku, založený na citovém svazku k obci Bitovu, v níž narozdíl svou manželku Emilii, rozenou Víkovou, jež byla v této obci řidičkou učitelkou obecné školy. V Bitově žil a tvořil Bohumír Dvorský od roku 1933 až do roku 1939. Násilně obsazení pohraničních území našeho státu (a tím i obce Bitova) nacistickou armádou bylo příčinou jeho odchodu z této obce. Usadil se na Kopečku u Olomouce, kde žil až do své smrti.

Pobyt akademického malíře Bohumíra Dvorského v Bitově je označován historiky umění za velmi významný úsek jeho života a práce, neboť zde tento umělec hledal a také našel vlastní umělecký a tvůrčí výraz, zde postupně zřizoval a zlepšoval kolekci svých obrazů a zjednodušoval kresbu i malbu. Do Bitova za ním dojížděli významní ostravští umělci, malíř Vladimír Kristin, sochař Augustin Handzel a další. Bitov se tak stal místem radostných chvil těchto umělců, ale i místem vážných úvah o výtvarných problémech a cílech. Celý tvůrčí zápas hledání Bohumíra Dvorského byl ukončen již v Bitově a na Kopeček přišel vyzrálý umělec, jemuž poskytl krajina žimé Hané nové výtvarné možnosti a uplatnění širokých záběrů na velkých plochách jeho malířských plátn.

Bitovské období tvorby Bohumíra Dvorského je soustředěno hlavně do tří obcí v okolí města Bílovice. Je to v prvé řadě Bitov, malířovo bydliště, pak obec Bravantice a obec Pohořílky. Tyto tři vesnice se vyskytují v raném období tvorby Bohumíra Dvorského nejčastěji a obrazové zázemí z nich jsou ještě poplatny vlivu profesora Otakara Nejedlého na malířské Akademii v Praze. Je to období označované za modrozelené, kdy v obrazech Bohumíra Dvorského převažovaly barvy studené. Uvedená místa lákala malíře ve své době stavební a barevnou zajímavostí vesniček chlapů a prostředí. Z Bitova podnikal vycházky do blízkého i vzdálenějšího okolí, na Moravě do Beskyd a vždy si přinášel mnoho malířských záměrů a skic slezské krajiny. Po roce 1925 však nastal velmi zletelý odhlás od prvotního způsobu malby, paleta Bohumíra Dvorského se postupně protěpčuje žlutými, oranžovými a červenými tóny, které přecházejí i do oblohy a vytvářejí zvláštní atmosféru zobrazených krajín. Takého způsobu malby, s příslušným tvarovým i barevným uvolněním, používal umělec až do konce života.

Malíř Bohumír Dvorský byl velmi pracovitý. Z období, o němž pojednáváme, jsou neznámější tyto jeho kresby: „Starý dvůr v Bitově“, „Větřáky na Pořaze“, „Bravantice“, „Bravantický zámek“, „Starý mlýn v Lukavci“, „Kujavy“, „Chalupy v Pohořílkách“, „Krajina u Bitova“, „Slezská krajina“, „Klimkovic ve Slezsku“, „Moravská brána“, „Procesi ve slezské krajině“, „Silnice do vsi“, „Doma ve Slezsku“ a další. Svě kresby prováděl hlavně pastelem nebo perem, některé koloval nebo laviroval. Z malířských prací tohoto období připomínáme: „Krajina s větrným mlýnem“, „Krajina s Oderskými vrchy“, „Lukavec u Fulneku“, „Rybník v listebníku“, „Předají ve Slezsku“, „Papírna v Kylešovicích“, „Zelená krajina“, „Cesta z bitovského dvora“, „Z Bravantice“, „Moravská brána přede ženami“, „Bravantice“, „Zahrada v Bitově“, „Pohořílky“, „Krajina u Těškovic“ a další.

V městském muzeu v Bílovci je jako dar Severomoravského krajského národního výboru v Ostravě z roku 1955 obraz Bohumíra Dvorského „Bílavec od Bitova“. Město Bílovec obdrželo v roce 1971 u příležitosti 650. výročí založení města dar od ministerstva kultury, obraz Bohumíra Dvorského „Kytice“.

V Bohumíru Dvorském odešel básník české krajiny, který své první krajinné verše napsal třicet let před svými obrazy z bílovecké části novojičínského okresu, a své vrhočné díla stvořil poraději již mimo tento kraj na Kopečku u Olomouce. Zapnul se do srdcí bitovských občanů, k nimž se i poraději vždy vracel velmi rád. Bitov se stal místem jeho častých návratů, vzpomínek i nové práce. Rád se při těchto příležitostech zastavoval se zdejšími lidmi, vždy měl pro ně laskavé slova a zůstal pro ně jejich malířem. Vždy skromným, prostým a vždy takovým, jakého ho poznali před více než čtyřiceti lety.

(Bohumír Dvorský se narodil v Paskově dne 21. 10. 1902, původně se vyučil knihátem, poraději studoval malířskou Akademii v Praze. V roce 1957 mu byl udělen titul laureát Státní ceny Klementa Gottwalda, v roce 1962 byl jmenován zasloužilým umělcem, v roce 1965 mu byl propůjčen Řád práce a v roce 1971 byl jmenován národním umělcem. Zemřel 11. 1. 1976.)

Dr. FRANTIŠEK VÁHALA, CSc.

Josef Váhala

Narodil se 29. ledna 1911 ve vsi Jičíně, okres Nový Jičín, v rodině malozemědělce. Po maturitě na reálném gymnasiu v Novém Jičíně šel studovat na universitu do Brna, obor češtinu a němčinu. Po ukončení universitních studií v roce 1934 vyučoval češtinu a němčinu na středních školách v Příboře, Příbrami, Hořovicích a v Praze. V roce 1946 byl povolán do nově zřízeného Ústavu pro jazyk český a stal se vedoucím oddělení pro současný spisový jazyk. Vybudoval jazykovou poradnu Ústavu a byl jedním z prvních literárních redaktorů Jazykového koutku ČsL, rozhlasu a autorem nesčetných relací tohoto oblíbeného pořadu. Psal do novin i odborných časopisů, byl výkonným redaktorem časopisu Naše řeč věnovaného otázkám jazykové kultury, přednášel v redakcích, odborně i laické veřejnosti i na vysokých školách, vydával i redigoval knihy a sborníky. Spolupracoval při vydávání Slovníku spisovného jazyka českého, kde pečoval o mluvnickou a pravopisnou stránku. Podílel se jako jeden z četných autorů a redaktorů na přípravě a vydání Pravidel českého pravopisu v roce 1957 a byl autorem studie v rozsáhlém kolektivním popisu současného tvoření slov v češtině. Při svých pracích pro současný jazyk opíral se nejen o vlastní jazykové povědomí, mimochodem vždy výrazně moravské, ale i o jazyk klasiků z minulého století, které důvěrně znal a studoval. Viděl vydal Vintrova Mistra Kopmana, svazek spisů Tylových a zejména spisy Boženy Němcové — její Pohorskou vesnici, Slovenské pohádky o pověstí, Obrázky ze Slovenska aj. Lidový jazyk Boženy Němcové je mu snad ze všech nejbližší, protože sám zachycoval povídky a pohádky lidových vypravěčů z Ostravice a podával je v laickém nářečí.

Největší úsilí pak věnoval postupem doby jazykové a stylové stránce publicistických textů a projevů. Spolupracoval s bývalým novinářským studijním ústavem, vychovával studenty na žurnalistické fakultě, vydával pro novináře skripta a studijní pomůcky, psal stati do sborníků určitých novinářů a redigoval je. Nejménějším z těchto sborníků jsou zvláště Kapitoly z praktické stylistiky. Jazyk a styl našich novin,

O češtině pro Čechy. Absolvoval stovky přednášek a inštruktáží, seminářů a konzultací a získal si mezi pracovníky sedmé velmoči velkou autoritu jako vynikající znalec jazykové stylistických problémů současné publicistiky.

Při veskeré léta činnosti se zajímal i o egyptologii. Navštěvoval jako mimořádný posluchač přednášky Jaroslava Černého a Františka Lexy a posléze i přednášky Zbyňka Zábý. Když po vyhlášení mezinárodní akce UNESCO na záchranu nubijských pomníků ohrožených vodami nové vybudované přehrady v Asuánu se musel tehdejší ředitel Československého egyptologického ústavu Karlovy university Zbyněk Zába věnovat organizaci a vedení expedice do Nubie, byl dr. František Váhala pověřen děkanem filosofické fakulty University Karlovy přednáškami z egyptologie pro tehdy otevřený ročník. Tyto přednášky kanál velmi obětavě po celé tři semestry vedle svého zaměstnání v Ústavu pro jazyk český. V této době se definitivně rozhodl opustit své původní povolání — bohemistiku a od 1. října 1962 se stal členem Československého egyptologického ústavu UK a v něm se začal vedle pedagogické činnosti podílet i na plnění vědeckovýzkumných úkolů státního plánu.

V roce 1964 se zúčastnil epigrafické a archeologické expedice, která pracovala na tzv. Severní Československé koncesi v Núbii. Na této expedici se věnoval dokumentaci skalních kreseb a jejich lokaci do map. Z oblasti skalních kreseb také vycházejí jeho 2 základní egyptologické práce „Katalog skalních kreseb na československých koncesích v Núbii“ a „Skalní kresby exotické fauny na československých koncesích v Núbii“. Do Nubie se vrátil opět v roce 1965, kdy pracoval na výkopech na mohylovém pohřebišti skupiny X ve Wadi Qitna a v Kalóbia-Jih. V roce 1968 pracoval na výkopech v areálu Ptolemaiových mostů v Abusiru v Egyptě a v roce 1970 a 1974 tam byl opět jako vedoucí výkopových prací. Po smrti Zbyňka Zábý v roce 1971 byl František Váhala jmenován vedoucím Čsl. egyptologického ústavu UK a od té doby se s veskerou energií věnoval organizaci tohoto pracoviště, pedagogické činnosti, vlastním vědeckému bádání a rozvoji mezinárodní egyptologické spolupráce hlavně s egyptologickým pracovištěm Humboldtovy university v Berlíně. Ale ani v této náročné práci nikdy neztratil kontakt se svým původním oborem — bohemistikou. Výsledky své poslední výpravy do Egypta již nemohl zpracovat, neboť 29. 12. 1974 zemřel a je pochován v rodném kraji na hřbitově ve Starém Jičíně.

ZA AKADEMICKOU MALÍŘKOU MARIÍ PARMOVOU-KNĚŽKOVOU

Otokar Zelenka

Dne 30. dubna 1976 zemřela ve věku 86 let akademická malířka Marie Parmová-Kněžková, známá osobnost frenštátského kulturního života. Byla jednou z prvních žen našeho regionu, které se věnovaly malířskému umění jako životnímu poslání. Narodila se ve Frenštátě p. R. 4. září 1889. První malířské znalosti získala studiem v soukromé škole F. Engelmuellera a u Břetislava Bartoše. V letech 1919–1920 studovala na technice, potom byla přijata na Akademii výtvarných umění v Praze, kde studovala u prof. Laukyoty, Obrovského a Kratšnera. V letech 1925–1926 byla na studijní cestě ve Francii v Paříži a pak v Normandii. Studium na Akademii výtvarných umění ukončila v roce 1927. Vrátila se potom domů do Frenštátu p. R. a malovala portréty

lidí ze svého okolí, beskydskou krajinu, mnoha úsilí věnovala zobrazení svého rodného města.

V roce 1933 vystavovala v Klubu přátel umění ve Frenštátě p. R., v roce 1934 na Krajině výstavě monavíkoslezského Pobeskydí, v roce 1935 na Krajině výstavě ve Valašském Meziříčí, zúčastnila se výstavy Frenštát včera a dnes v roce 1940. Výstavy valašských umělců v Rožnově p. R. v roce 1942 a výstavy frenštátských výtvarníků v roce 1944. V letech 1952 a 1959 měla samostatné výstavy v muzeu ve Frenštátě p. R.

Před několika lety zhodnotil její celoživotní tvorbu Vlastivědný ústav v Novém Jičíně na třech výstavách uspořádaných v muzeu ve Frenštátě p. R., a ta v roce 1967 výstavou studii z její cesty po Francii, v roce 1969 zveřejněním výběru z tvorby portrétní a figurální a v roce 1972 výstavou tvorby krajinářské pod názvem Starý Frenštát. Podrobnější údaje o těchto výstavách jsem uvedl v článku č. 85. narozeninám umělkyně uveřejněném ve 14. svazku tohoto sborníku.

Tyto výstavy ukázaly jak rozsah, tak i malířské kvality tvorby Marie Parmové-Kněžkové, ale hlavně její úzké sepeť s Frenštátem a okolím. Byl z nich dobře patrný význam její malířské práce pro utváření frenštátských kulturních tradic, které dále rozvíjí současná generace umělců Jižních dnů ve Frenštátě p. R.

Malířská tvorba Marie Parmové-Kněžkové vznikala v ústraní uměleckého kvosu předválečných let. O to více radostí přinášela lidem, kteří žili svůj život tak skromně a prostě jako ona, s vědomím odpovědnosti ke společnosti i rodině. Ve svém díle objevila pro nás hodnoty, které budou trvale dokladem ušlechtilosti a poctivého tvůrčího úsilí. Dnes, kdy je její tvorba již definitivně uzavřena, nezbyvá již nic jiného, než si přát, aby její díla, tak hluboce zakořeněná do tohoto kraje, trvale přinášela poselství, které do něho vložila, lásku k lidem, radost a dobrou pohodu.

Marie Parmová-Kněžková: Frenštát p. R., olej

LITERATURA

Jan Hříbek, K úloze KSČ ve vývoji ekonomiky Ostravska v letech 1945—1948. Ostrava 1974, 174 stran.

Problematika revolučního období 1945—1948 na Ostravska se v posledních letech dostala do popředí zájmu vědeckých pracovníků. Hlavní pozornost však byla především věnována otázkám politického a národnostního vývoje, rovněž demografickým problémům a dalším aspektům sociálního vývoje ostravské průmyslové oblasti. Ekonomické a hospodářské otázky, především jejich řešení v politice KSČ na Ostravska před únorem 1948 se dočkaly souhrnného zpracování až v této publikaci.

Hlavním motivem čtyř kapitol Hříbkovy práce je zápas KSČ o vedoucí úlohu v předúnorové ekonomice Ostravska jako součást celkového přelstání národní a demokratické revoluce v socialistickou.

V první kapitole se autor zaměřil na otázku rozšiřování vlivu strany v průmyslových závodech na Ostravska. Proces výstavby strany je rozsozen do období od července 1945 do března 1947 (mezi I. a III. krajskou konferencí KSČ). Mj. zaujmou četné statistické údaje z politického života po r. 1945, zejména je analýza sociální struktury krajské organizace KSČ, poměr mezi členkou základnou KSČ, sociální demokracie a národní socialistické strany v okresích sledované oblasti, formování Revolučního odbořovacího hnutí apod.

Ve druhé kapitole sleduje Hříbek vznik a hlavní rysy krajské národohospodářské komise KSČ od osvození Ostravska do zahájení dvouletky. V práci komunistické Krajské národohospodářské komise se projevily koncepční a perspektivní přístup k rozvoji Ostravska v souladu se zájmy celostátní ekonomiky. Tato skutečnost vystupuje do

popředí při srovnání národohospodářské práce komunistů, sociálních demokratů, národních socialistů i strany lidové. Národohospodářská komise krajské stranické organizace upírala svou pozornost především na báňský, hutní, energetický, strojírenský a chemický průmysl, neboť vycházela ze skutečnosti, že průmysl Ostravska představuje jednu z hlavních opar poválečné obnovy Československa.

Třetí kapitola se zabývá analýzou regionálního plánování na Ostravska jak v prvních letech po osvobození, tak i po únoru 1948. V této kapitole jsou také charakterizovány hlavní etapy plánování v ostravském regionu do konce r. 1948.

Čtvrtá kapitola pojednává o úsilí orgánů politické a hospodářské správy průmyslnictví některé regiony oblasti, jako např. Opavsko, Hlučínsko, Jablunkovsko. Autor také věnuje pozornost všeobecným snahám politických a hospodářských orgánů o ekonomickou obnovu válkou nejvíce postížených oblastí.

J. Hříbek zpracoval velké množství dosud nevyužitého materiálu stranických fondů, Státních archivů v Brně a v Opavě, využil četné literatury, statistických zpráv i periodického tisku. Četné tabulky v textu i v příloze umožní zájemcům o studium počátků budování socialismu získání cenných materiálů z jednotlivých okresů Ostravska, práce bude zajisté východiskem při dalším výzkumu nejnovějších dějů této oblasti.

Janomír Pavlíček

Věclav Frolc: Lidová architektura na Moravě a ve Slezsku. Nakladatelství Blok, Brno 1974, 400 stran, 110 kreseb, 292 fotografií, 28 map.

Stavební rozvoj vesnice, růst životní úrovně lidu a změny ve způsobu života znamenají postupné zanikání tradičních forem lidového stavitelství a tradiční lidové kultury vůbec.

Lidová architektura se vyvíjela po staletí o odrážel se v ní nejen přírodní

a sociální podmínky života člověka, ale i jeho společenské názory, zkušenosti a estetické normy. Autor si proto ve své knize všimá nejen samotných staveb, ale snaží se postihnout i život člověka v nich. Věnuje pozornost technické i výtvarné stránce staveb a usiluje o objasnění jejich vývoje pomocí srovnávání i pramenného materiálu, o posílení obecně platných zákonitostí, historických a etnických vztahů a vlivů.

Frolcova kniha čerpá z materiálu, který byl shromážděn za deset let systematické práce, z výsledků terénních výzkumů autorových i z terénních výzkumů posluchačů katedry etnografie a folkloristiky (dnes oddělení pro etnografi a folkloristiku katedry dějin střední a jihovýchodní Evropy) FF ÚJEP v Brně, prováděných pod autorovým vedením ve vybraných moravských a slezských obcích.

Práce se zabývá lidovým stavitelstvím na celém území Moravy a Slezska; zvláště detailně je zpracována oblast jihovýchodní Moravy, ostatní oblasti, stejně tak i Novojičínsko, spíše rámcově.

Ve snaze objasnit horizontální i vertikální vývoj lidových staveb se autor zaměřil především na historický vývoj a geografické vztahy o méně si všimá, jak i sám v úvodu předeslal, technické stránky staveb, které bylo již dříve dosti podrobně zpracováno.

V první kapitole, nazvané Prostor, čas, technika, se autor věnuje formám dvora, vnitřní dispozici domu a stavebním materiálům, technikám a konstrukcím. Základní typy zástavby dvora, dvory se zástavbou nepravidelnou (přírodní) a pravidelnou, dělí na několik dalších podtypů a vymezuje jejich geografické rozšíření na Moravě a ve Slezsku. V obcích na Novojičínsku je nejobvyklejší dvorová zástavba pravidelná, a to forma čtyřstranného dvora, s budovami rozestavěnými v menší nebo větší vzdálenosti od sebe po všech čtyřech stranách dvora, severně od Nového Jičína forma čtyřbóků, u níž budovy navazují na sebe v úhlu zcela uzavřené dvůr ze všech

čtyř stran. Zvláštní formou zástavby dvora, vyskytující se pouze v některých obcích na Novojičínsku, je takzvaný dvojitý bókový dvůr s hospodářskými budovami napojenými na střední část úselosti. Kromě uведенých forem se zde však vyskytují i dvory trojstranné, trojbókové, u drobných úselostí i dvory jednotraktové.

Na Novojičínsku se prolíná trojdielný typ domu se složitějšími půdorysnými formami. Komorový typ domu se prolíná s chlévovým a smíšeným typem, který má hospodářskou místnost předělenou na komuru a chlév.

Dále se v této kapitole autor snaží objasnit genezi jednotlivých půdorysných forem, větvěnáho členění domu, všimá si stavebních technik a jejich rozšíření, konstrukce a forem oken, dveří, stropů a podlah, konstrukce a tvaru střechy a jejich rozšíření na Moravě, rozlišením druhů střešní krytiny používaných v minulosti a dnes.

Ve druhé kapitole, nazvané Architektura a výtvarný projev, si všimá žlu o jeho vzniku přeměnou valbové střechy v sedlovou, vzniku pošaloby, kabinice a podomence a jejich geografickým rozlišením na území našeho státu, výzdobou žlu a průčelí domu. Zvláštní podkapitolou věnuje autor podáním a výstupkům, které výrazně členily průčelí domů a vyskytovaly se u domů roubených i zděných, od nejjednodušších forem dřevěných otevřených podání po nejvýraznější formy hanáckého žrudu a slováckého žrudu. Dále si autor v této kapitole všimá omítek, jejich barevnosti, nádební malby, tvarů kominů, orientaci úselosti vzhledem k veřejnému prostranství a jejím vymezením proti vnějšku.

Třetí kapitolu nazval V. Frolc Člověk, krajina, práce. Všimá si v ní vzniku sídelní krajiny, typů vsí, plůžiny a její významnosti na hlavní typ sídla. Charakterizuje úselost jako hospodářskou a právní jednotku, pro kterou je charakteristické úzké sepeť staveb a posemků. Všimá si dědičských poměrů a jejich vlivu na lidové stavitelství. Zjišťuje,

Ze jádrem domu byla jizba a všimá si její společenské funkce, sleduje vývoj topení a jeho význam v životě a předstávách žilavka. Pozornost věnuje zařízení interiéru a seznamuje čtenáře s jeho typickým diagonálním uspořádáním a s funkcí jeho jednotlivých částí, zejména s funkcí a významem stolového koutu.

Společenské a majetkové rozdíly mezi obyvateli vesnice se odrazily i v lidovém stavitelství. Autor upozorňuje na odlišnosti obydlí chudých, všimá si nouzových podzemních obydlí, která se na našem území vyskytovala místy na Morávku, Kaponicích a v okolí Hodonína. Nejchudší obyvatelé vesnice také bydleli v pastoukách, které se uvolnily po zániku společné pastvy dobytka. Dále autor seznamuje čtenáře s formami výměnky a se způsoby bydlení výměnků.

Zvláštní staf je věnována dělnickému bydlení v podnájmech a provizorních, životu v dělnických koloniích, které byly budovány v 19. a počátkem 20. století.

Nezbytnou součástí dvora rolnických usedlostí tvořily hospodářské stavby. Chlévy k ustájení dobytka, komary jako součást obydlí i stojící samostatně, stádochy, sklepy, sušárny na ovoce, ve vinorodých krajích vinnohradnické, v horských oblastech Karpat salašnické stavby. Autor si všimá konstrukcí těchto staveb a jejich geografického rozlišení, umístění jednotlivých hospodářských staveb v rámci usedlosti. Samostatně staf je věnována technickým a provizorním stávkám. Autor zde popisuje stavební řešení vodních i větrných mlýnů, píl, valch, olejen, paderen, kováren, studní a mostů.

V minulosti měly velký význam v životě lidí sakrální stavby, z nichž jsou z národopisného hlediska nejvýznamnější dřevěné a polodřevěné kostely. Na území našeho okresu se nacházejí dva ze tří v publikaci uvedené polodřevěných kostelů, a to kostel sv. Kateřiny, který patří k zaniklé středověké osadě Tamovicích (v textu mylně uvedeny Ta-

novice) a nyní se nachází na katastru města Štamberka, a kostel Nalezení sv. Kříže (v textu mylně uvedeno zavržené sv. Kateřiny) v Rybím. V knize je rovněž publikován pláněk dnes již neexistujícího dřevěného kostela v Tichě. Oba polodřevěné kostely na území našeho okresu jsou chráněnými kulturními památkami.

V závěrečné čtvrté kapitole, nazvané Kulturní společenství a diferenciac, si na základě prostudovaného materiálu V. Fralec všimá lidové architektury na Moravě a ve Slezsku v rámci evropského vývoje, naznačuje směry kulturní proudů a jejich intenzitu. Na Moravě a ve Slezsku se setkávaly proudy přicházející z východu, západu, severu i jihu. Z hlediska lidového stavitelství vydušuje čtyři kulturní skupiny, jejichž rozdíly probíhají ve směru severo-jihním a východo-západním. Tyto čtyři základní domové typy: pomoravsko-panský, karpatký, východosudetský (sudetskoslzecký) a typ Českomoravské vrchoviny (západomoravský) dělí na třináct podtypů podle lokálních dobových forem. Kapitola je doplněna přehlednou tabulkou lokálních domových forem na Moravě a ve Slezsku na přelomu 19. a 20. století.

Knihla je doplněna 110 vyobrazeními v textu (3 z Novojičínka), 292 fotografiemi (11 z Novojičínka) a 28 mapami. Orientaci v práci usnadní čtenářům jmenný, místní a věcný rejstřík a obšířlý soupis literatury. Resumé v ruském, německém, anglickém, francouzském a španělském jazyce přiblíží problematiku lidové architektury na Moravě a ve Slezsku i cizím badatelům.

Eva Jelinková

O životě J. A. Komenského

Vedle rozlehlého, většinou v originále vydávaného a do 40 svazků rozvětveného Díla J. A. Komenského byly součinnostmi Jos. Brombory s kolektivem z Pedagogického ústavu CSAV v Praze

připravovaný pro širší veřejnost Kamenického Vybrané spisy, které byly loňského roku uzavřeny vydáním osmého svazku.

Zatímco první tři svazky tohoto souboru obsahují převážně práce pedagogické, došli dva výbor ze spisů o filozofii a přírodě, VI. sv. spisy historické a politické, VII. sv. výbor z projevů literárního charakteru, přinášejí závěrečný díl významné dokumenty, týkající se života a literární činnosti J. A. Komenského v jeho vlastním podání s komentářem editorovým. Ve třech oddělech, jak v pracích autobiografických, tak v denících a dopisech, se přiblíží k tomu, aby byl postaven vývoj Komenského myšlení a přehled jeho činnosti od mládí do konce života.

V připojeném časovém přehledu života a díla Komenského jsou zachyceny jeho osudy v podrobnostech. Jan Amos Segel Nivnický (podle roditého na Mor. Slovácku), po otci nazvaný Komenský, se narodil 28. 3. 1592. Z jeho pobytu ve vlasti do 3. 2. 1628, kdy odchází za hranice (z Bílé Těmné přes Záhřeb do Leína), je nám nejbližší jeho učitelská činnost v Přerově (1614-18) a působení jako správce bratrského sboru ve Fulneku (1618-1621).

Z ostatních míst ve vlasti se zanedává po jeho osíření návštěva škol ve Strážnici r. 1605 a v Přerově r. 1608 až 1611. V následujících třech letech studoval na akademii v Herbarnu a na teologické fakultě v Heidelbergu. R. 1616 byl ordinován v Žerovicích na kněze bratrské církve; r. 1625 odešel přes Lužici do Polska, na podzim 1626 naposled navštívil Moravu (Náměšť, Drnholec, račej kraj), v létě 1627 byl ve Vídeňích u Trutnova a na podzim téhož roku se dotýká návštěvy u pi Ždruhubové z Hustlůvka ze zámku Horní Branná u Jilemice. Na cestě do Blatného Potoka došel 16. 4. 1630 do Skolince na Slovensku.

Stálý pobyt v Leíně od r. 1628 až 1656 přerušil Komenský návštěvou v Londýně (1641-42) a působením v Elblánku (1642-48) a v Blatném Potoku

(1650-54). Od r. 1656 do smrti (15. 11. 1670) byl v Amsterdamu, pochován je v Noardene.

Toho vše se dovidáme z obšířného výboru (424 str.), do něhož byla pojata 7 autobiografických statí, z nichž nejpotomuhodnější je List Montanovi (nakladatelé Petru van der Bergovi) z roku 1661. Obsahuje výčet jeho děl sepsaných v mateřštině, obšírný Dabník životopis (str. 109-178) počínající odchodem z vlasti z posledního daby až do r. 1658, úryvek z Deníku (1646) a Dopisy z let 1630-70, z nichž 25, tj. větš polovina byla adresována s. Hartlíbovi.

Tvoří tedy tento svazek doprovod ke všem předchozím pracím a bude vítán i těmi, kteří se rodí seznaní s podrobnostmi života J. A. Komenského.

Objemná kniha s dokumentárními články je opatřena obrazovou přílohou, zachycující místa jeho pobytu — snímky z Uher, Brodu 1683, Fulneku (podle akvarelu Fr. Richtera), Přerova 1593 (podle dřevorytu Jana Willenbergera) i dvou starých map Moravy a Slezka.

Chystaný doplňkový rejstřík jmenný a věcný ke všem 8 svazkům bude nezbytnou instruktivní pomůckou pro poznání a vysvětlení myšlenkových souvislostí.

V. Fíček

Hans Heinz, Barockschlüssel in Schlesien (Herzogthümer Troppau — Jägerndorf). Zvláštní atisk ze Štifter Jahrbuch VIII, München 1964, str. 53-87 a 16 stran obrazových příloh, cena neudána.

Práci, kterou autor dokončil v r. 1944, vydal až po dvaceti letech, takže zachycuje velmi dobře dřívější stav vzhledu a interiéru zámku Krasná, Deštného, Bruntálu, Fulneka, Linhartova, Velkých Heraltic, Velkých Hořtic, Slezských Rudolic a Odeř, z nichž první byl Měze poškozen požárem v r. 1937, pátý a osmý za válečných událostí v r. 1945, poslední vzal za své při demolici po požáru v poměrně nedávné době a též u ostatních došlo k různým

změnám, především v interiérech a osobách jejich majitelů. Na posledním místě se autor zabývá někdejší opavským zámek, zbořeným r. 1891; tu budí hned poznamenaná, že autor nezná důkladné monografie od St. Dřavala ve sborníku vydaném k 10. výročí osvobození Opavy. Také celou řadu dalších českých prací autor opomněl, a tak lze vysvětlit řadu nedostatků především ve vylíčení historie těchto objektů, která je místy podána velmi neúplně na rozdíl od dobře podané a převažující části architektonické a umělecko-historické. Avšak ani tam se autor nevyhnul několika nepřesnostem, jak lze porovnat v kapitole o Fuineku se článkem M. Tálarové ve 13. čísle našeho sborníku, natož v historickém popise je na půl stránce 66 celkem 12 hrubých chyb nahlédá na menší nedoplnění. Počátky fuineckého zámku klade autor správně do 13. století, počátky Oder do 11. století. I zde jsou zprávy o majitelích panství kusé, zato hodnocení a popis dnes již neexistujícího objektu je velmi podrobný, přesný a doplněný půdorysem i pohledem ze strany města. Práce přináší též půdorys fuineckého zámku, velmi instruktivní, a pohled na vstupní portál do tzv. dolního fuineckého zámku. A. Turek

Průmysl a nevolnickému povstání v Čechách a na Moravě v roce 1775. K vydání připravili Miroslav Toegeľ, Josef Petrůň, Jindřich Obrtlík a kolektiv. Vydala Academia, nakladatelství CSAV Praha 1975. Str. 896.

V r. 1975 uplynulo již 200 let od největšího povstání nevolníků v českých zemích v období pozdního feudalismu, které se stalo výrazným mezníkem na cestě sociálně politických přeměn společnosti. CSAV vzpomněla tohoto výročí citovanou edicí, uvedenou jen nejzřejmějším úřadem editorů, kteří chápou za hlavní úvod k edici studii Josefa Petráně Nevolnické povstání 1775, očiš-

těnou v Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et Historica, Monographia XLVII, 1972, s. exkusem Jindřicha Obrtlíka Povstání roku 1775 na Moravě. Události r. 1775 probíhaly ve dvou vlnách. V jarní fázi začaly robotní stávkou na rozsáhlém území s manifestacními vystoupeními, jejichž podnětem byla mj. příprava urbariální reformy. Z počátku řídili na panstvích okce rychtáři a autority patřící jednotlivě. Pastupně se však uvoľňovalo aktivita nevolnických mas, které se již nespokojily s požadovky dosavadních organizátorů, ale vytýčily svůj program zrušení roboty, zrušení robotnicko nevolnického systému. Jarní fáze s pevký revoluční taktiky, které odjinud neznáme, byla potlačena. Letní fáze v Čechách a hnutí na Moravě měly i při velké masovosti charakter známý již z dřívějších vzpour a povstání. Tento vývoj v podstatě sleduje svým členěním i citovaná edice, její první část se týká Čech (str. 23—638, čís. dok. 1—1451), druhá Moravy (str. 639—794, čís. dok. 1452—1839) a třetí ohlasu hnutí v cizině (str. 795—819, čís. dok. 1840 až 1906). Formou je to edice smíšeného typu, zpřístupňující archivní materiál in extenso (s vypuštěním úvodních a závěrečných formulí), v obsáhlejších či stručnějším registru (těch je většina), nebo v inventurním záznamu. Edice je doplněna rejstříkem místem a rejstříkem jmenem.

Využijme této příležitosti a podvěme se na odlišnosti r. 1775 na území dnešního okresu Nový Jičín (někdy nutně i širší) očima edice. K nejrozsaáhlejším hnutím tohoto roku na Moravě patřilo nesporně i hnutí poddaných v h. k. v. l. s. k. e. h. a panství. Jarní fáze hnutí v Čechách nevyvolala zde přímou odezvu. Podle referencí hukvaldského hejtmana Martina J. Uhláře z 19. 4. 1775 byl na panství klid, poddaní však projevovili o události v Čechách velký zájem. V edici nejsou výrazně zachyceny kanály, jimiž poddaní zprávy získávali. Ty byly rozmanité a samozřejmě většinou ne písemné. Úředník zležen ve Frýdlantě n. O. Jan Seřizanovský měl

v dubnu od vchního ředitele biskupských státek v Kroměříži zřpůsobeny noviny se zprávami o potlačení hnutí v Čechách. Informátory mohli být ex post i lichtenštejnští dragouni, kteří se v dubnu vrátili z Čech do svých posádek. Pozár se však rozhořel až v létě. Dne 26. 6. 1775 protestovalo mnoho sedláků proti robotě v Místku, robotní nepokoj se udály zejména v Polkovicích a Staříči. To mělo za následek okamžitě rozmístění 250 vojáků do vsí a do Fréntšat p. R. Dne 28. 6. 1775 žádala asi 300 poddaných na Hukvaldském zámku vydání patentu o zrušení roboty, odmítali dále robotovat, žádali o stažení vojska z vesnic, v případě nevydání patentu slibovali, že si pro něj přijdou příštího dne všichni poddaní a panství a že si pro něj stádnou až k císaři. Posledí byl z hlavního "buřiče" označen František Brož ze Staříče, který často jezdil s povozem do Vídně a do Uher. Z Vídně přivezl robotní patent pro Dolní Rakousy. Po dlouhém přesvědčování poddaných, že žádný robotní patent nevyšel, se shromáždění rozešlo. K večeru byla na Hukvaldech poslána vojenská posádka, vojsko bylo umístěno i v Kozlovicích a v Lichnově a vojenské hládky byly vyslány k přivedení řečníků ze Staříče, Lichnova a Koptřovic. Dne 29. 6. byl zdomnlý klid. K hedeinému soudu do Nového Jičína byli odvedeni Brož a Janečka ze Staříče a Matouš Fajtek z Lichnova. Část zadřizených a vylechnutých poddaných z Fryčovic, Staříče, Závřic, Polkovic a Svidanova byla propuštěna, část uvězněna. Dne 30. 6. shromáždilo se v hukvaldské obce asi 114 osob ze Starých Hamrů, Kozlovic a Metylovic (zejmė na výzvu Ondřeje Michalce z Metylovic k povstání). Paniku mezi úředníky způsobila zpráva od těchto poddaných, že ve Fréntšat p. R. došlo k úmluvě mezi poddanými z robnorského a veselského panství, zejména když generál Hohenzollern po návratu z Albrechticůk přinesl zprávu o hnutí i mezi poddanými frýdečského panství. Dne 30. 6. před půlnocí přijel na Hukvaldy i pterovský

krajčí hejtman ryt. Brochfeld, který na 3. 7. dal svolat rychtáře a radní ze všech obcí panství a ujal se vyšetřování nevybíravými způsoby. Dne 3. 7. byli vyslyšáni všichni rychtáři, konšelé a 1—2 zástupci každé obce, a 4. 5. 7. celkem 62 uvězněných, z nichž někteří dostali výprask holí. Ještě před 3. 7. krajčí hejtman vyšetřoval na zřkladě údaní Martina Vašídny z Kozlovic a výrocích neznámých podruhů za veselského panství a udoavce Martina Gachbaueru z Velkých Kuncic. Z Větkovic byl vyslyšán chalupník a obecní posej Josef Vito a sedlák Michal Matula, ze Skotnice Bartoloměj Fridl, sedlák z Tiché sedlák František Fajtek, Florián Kopelec, Jan Švrták, Fabián Fajek, Václav Janák, Miko Chalupa a podruh Jan Stefek, dále 3 sedláci z Kozlovic a 1 měřán z Místku. Zmíněného již 3. 7. byli vyslyšáni z Tiché rychtář Josef Vojtek, purkmistr Jiří Šrámek a za obec Josef Mičulka a Jan Soustal, ze Skotnice rychtář Jakub Christ, purkmistr Matej Wainka a radní Valentin Krumpholz, z Klokočova za obec Tomáš Krumpholz a Josef Čizlan, dále představení obcí Polkovic a Svidanova. Dne 4. 7. byli vyslyšáni z Tiché sedláci Jan Škvoran, Fabián Vaněk a František Genser, ze Skotnice Jakub Bower Š Sedlák, dále 5 sedláků ze Svidanova, 10 podeřelých ze Staříče, 2 z Metylovic a po jednom z Polkovic a Kozlovic. Byla vylechnuta ještě celá řada dalších nejménovaných poddaných, kteří byli propuštěni. Vyšetřování bylo skončeno 6. 7., když krajčí hejtman již 3. 7. hlásil marovskému guberniu, že na panství zavedl pořádek, a dne 5. 7. sděloval, že nepokojce zcela udušil. Za největšího viníka označil Michala Matulu z Větkovic. Dne 10. 7. sdělil, že 4 největší provinilce poslal k výslechům do Kroměříže s obavou před pokusy o jejich vysvobození z novojitinské věznic "jejich krajany". Poslední fáze se týká osudů čtyř zatčených "buřičů": sedláka Michala Matulu z Větkovic, sedláka a povozníka Františka Brože ze Staříče (nepřiznal se k výrokům připomínajícím

některé momenty z jarní fáze hnutí z Čech, nebál se mluvit s generálem a byl obviněn i z prozobotních abcí prováděných před několika lety), sedláka Jana Janěčky ze Staříče a sedláka Matěje Fajlika z Lichnova. V červenci 1775 obec Staříč písemně požádala císaře o propuštění svých čtyř spolusousedů ze Staříče, z Váňkovic a z Tiché (v původu obviněných jsou časté nepřesnosti), kteří se provinili jen z nevědomosti. Císařská kancelář postoupila žádost moravskému guberniu a záležitost vězných dostala konečně rychlejší spád. V nových výsledcích obvinění původní výpovědi odvažovali stejně jako střední svědecké výpovědi s odůvodněním, že k nim byli přinuceni bitím nebo ze strachu před tělesným trestem. Konfrontace byly stále více neúspěšné, vyšetřování nevedlo ještě v září a říjnu ke konci, stále více bylo nepřehlednější, navíc kroměřížský fyzik podal dobrozdání o dobrém zdravotním stavu Matěje Fajlika a Františka Brože a o neschopnosti Jana Janěčky a Michala Matuly k těžkému tělesnému trestu. Nakonec delegovaný soud v Brně 11. 10. 1775 uvězněné osvobodil a zbavil obvinění ze shlukování proti vrchnosti, pabuřování proti rabátě a navádění k povstání, mohli však svým jednáním ohrozit veřejný klid, kterého provinění si odpykali již dosavadním žalářem (jít 2. 10. delegovaný brněnský soud vyřikal kroměřížské městské radě průtahy v řízení, které nezabývají obviněné muk žaláře, což pokazuje jejich hospodářství i vrchnost).

Guberniální dekrét z 18. 4. 1775 přikazoval obci Bartolovice zleknout se luk. Dne 30. 6. sděloval přešovský krajský úřad moravskému guberniu, že se tak dosud nestalo a činil dotaz, jak má bartolovické renitenty k tomu donutit. Bartoloviči poddání měli na to luka staré privilegium, kterého se nechtěli vzdát a odmítali i vyhotovit a podepsat odstupní listinu. Teprve po ostrém nátlaku a uvěznění tří bartolovických poddaných Jiřího Kaufmanna, Jana Schössera a Martina

Schneidera u novojicinského hrdebního soudu poddání se odpor zlomit a dne 31. 8. 1775 měl přešovský krajský úřad odeslat moravskému guberniu listinu a zleknutí se luk, podepsanou bartolovickými poddanými, i se starým privilegiem o protokol a výslechu tří uvězněných poddaných. Je nepochybné, že s rozmochem revolučního hnutí mohli se i bartoloviči poddání úspěšně bránit. Svou při prohráli s obecným odlišením revoluční vlny.

Tolik jen ve stručnosti z velmi cenné edice, jejíž předností je to, že nani snůžkou dokladů, ale snaží se podle možnosti pomocí dokladů učinit průběh i jednotlivými dílčími a mnohdy na první pohled podružnými očemi poddaných. Edice bude jistě nepostažitelnou pomůckou každého vlastivědného pracovníka nejen pro shromážděná fakta, ale i pro bohatý odkazový materiál k dalšímu bádání.

Miroslav Klos

Emil Hošek, Ještě o vlku na Moravě a ve Slezsku, Časopis Slezského muzea, série A, vědy přírodní, roč. XXV/1976, č. 1, str. 1—10.

Anotovaná práce doplňuje dřívější práci autora K výskytu a vymizení vlka na Moravě a ve Slezsku, uveřejněnou ve Vlastivědném věstníku moravském, roč. XIX/1967, č. 1, str. 55—69, novými poznatky, přičemž sebráním z dochovaného archivního materiálu. Jížd ve starší práci dospěl autor k závěru, že na Moravě se vlk nejdříve a v největším počtu vyskytoval v Beskydách, zejména v jejich hlavním hřebenu, zvaném na hlučvaldském panství Zadní hory. Jestliže na poč. 19. stol. vlk žil na Moravě vymizel, dokonce i z pohoří Hrubého Jeseníku na rozhraní Moravy a Slezska, kde se hojně vyskytoval ještě v 18. stol.,

v Beskydách byl běžnou zvěří až do r. 1870. Hlavně na Ostravici, kde v revíru Samčanka byl v r. 1867 složen asi největší kus na Moravě: 48 kg. Na území dnešního okresu Nový Jičín zatím nemáme doklady o jeho výskytu v takovém trvalém množství, jako tomu bylo v Beskydách a Hrubém Jeseníku. Nicméně však víme, že vlci přebíhali z hor frýdeckého panství přes hlučvaldský revír Ostravice, východní území našeho okresu až do hor panství valašskomeříčského (např. 21. 11. 1817 byl uloven vlk na Ondřejníku). Někteří se zatačovali i do podhůří, ba až do rovinnaté části okresu. Tak 21. 1. 1818 byl uloven v revíru frenštátském. Po r. 1870 se zde vlci vyskytovali jen ojediněle. V lednu 1892 se objevil v okolí Nového Jičína, zastřelen byl 15. 2. 1892 (podle popisu autora to byl slušný kus) v revíru Mořkov hajným Kyselým, kterému byla vyplacena známá odměna. V anotované práci autor znalosti o výskytu vlka na hlučvaldském panství značně rozšířil o nové poznatky, vztahující se k období 1656—1670 a dále o nové fakta o odstřelu vlků v ostravických lesích v l. 1822 až 1851. Úplně nové poznatky plní autor o vlku v Oderských vrších. Tak listinou z r. 1584 bylo 15 domkářů z Oder osvobozeno ode vší roboty s výjimkou horu na vlky. I poddaným z Mančovic zůstalo od r. 1569 povinností účastnit se horu na vlky. Při předejším výskytu v Odrách v r. 1549 byl mlynář osvobozen od robot, nikoliv však od horu na vlky. Kromě těchto nepříliš informací máme po ruce i konkrétní údaje. V r. 1654 byly při horu na oderském panství složeny 4 vlci. Z r. 1756 je dochována zpráva o vlcích ve spálových lesích. Není vyloučeno, že to byli vlci pocházející z pohoří Hrubého Jeseníku. V komplexech hranického a lipnického panství, kde byl vlk v 17. a na poč. 18. stol. běžný, se od poloviny 18. stol. neobjevil. Od r. 1914, kdy byl zastřelen poslední vlk v lesích Těšínské komory, se vlk na Moravě a ve Slezsku neobjevil až do r. 1947, kdy se ojediněle vyskytl v Jeseníkách, pak

až v r. 1965, kdy dva vlci přebíhali ze Slovenska do Beskyd (složeni byli na okresě Gottwaldov) a jeden vlk byl zastřelen v Starém Město pod Sněžníkem.

Miroslav Klos

Dr. Jaroslava Helfmannová, Písemné pozůstalost Františka Palackého a jeho blízkých 1772—1948. Inventář. Vydal Archiv Národního muzea v Praze 1976. 178 stran a příloha.

Významná publikace přináší soupis písemné pozůstalosti Palackého i některých členů jeho rodiny, která je uložena v Archivu Národního muzea. Je to zachycení stav ke dni 30. 9. 1975 a registrováno 1111 inventárních jednotek.

V úvodu autorka stručně vypisuje život a dílo našeho historika i jeho děti a pak obšírně rozebírá dějiny fondu. Hned roku 1876 podle poslední vůle Palackého převzala muzeum jeho písemnou pozůstalost. V roce 1930 odevzdal vnuk F. L. Rieger dr. Bohuslav Rieger do Archivu NM rozsáhlý komplex pozůstalosti. Koncem roku 1963 se dostala část pozůstalosti Palackého z NM do Památníku národního písemnictví v Praze. V Archivu NM je nyní jen část jeho písemné pozůstalosti: důležitá osobní doklady, podstatná část rodinné korespondence, řada rukopisů i tisků, majetkové a finanční materiály. Je tu též knihovna Františka Palackého, kterou od dědičí Palackého získalo Občanská zložina v Karlíně a 1887 jí věnovala muzeu. Dále jsou tu materiály shromážděné potomky Františka Palackého, hlavně Libuží Bráňovou. Vedle písemnosti a knihovny jsou v NM i jiné památky. Tato oddělení spravuje Památník Františka Palackého, tj. bývalý Palackých, Riegerových a Bráňových v Palackého ulici v Praze-Novém Městě. Autorka lituje, že přes velké snahy není pozůstalost Palackého soustředě-

na. Uspěšně by to práci badatelům i zpracovníci požádalosti.

Inventář je uspořádán podle Závadních pravidel do oddělení: I. Pisemná pozůstalost Františka Palackého, II. Pisemné pozůstalosti příj. tora pozůstalosti blízkých, III. Tematické celky rodového charakteru, IV. Různé. Jen zběžná prohlídka inventáře ukazuje rozsáhlou vědeckých i společenských styků Palackého. Přinášá příspěvky k charakteristice osob kolem našeho historika a řadu postřehů, které nám osvětlují určité dobové úseky tehdejšího způsobu života, jeho právních norem a ovšem hlavně vědeckou práci Otce národa. Je to vskutku nepřehledné pokladnice dokumentů, z nichž každý má svou trvalou hodnotu.

Knihu doplňuje pečlivě sestavený osobní a místní rejstřík a věcnou orientaci umožňuje podrobný obsah. Závěrem knihy je genealogická příloha rodu Františka Palackého (až na dvě malé nepřesnosti), velmi informativní.

Uvážíme-li, že autorka se věnovala této práci jako in margine svých povinností v roce 1974 a počátkem roku 1975, musíme uznat, že tu vzniklo dílo dobré, zpracované s láskou a zájmem o osobu i činnost Františka Palackého, které bude dobrým vodítkem dalším badatelům.

František Hanzeleka

Pomník Františka Palackého v Praze. Průvodce sbírkami. Text dr. Zoroslava Drobán. Vydalo Národní muzeum v Praze 1976.

Tato knižička na klíčovém papíře, velmi pěkně vybařená a ozdobená řadou fotografií nás seznamuje s Pomníkem Františka Palackého, tj. s jeho bytem v bývalé Posázské, dnešní Palackého ulici č. 7 na Novém Městě, kde Palacký žil a také zemřel. Dr. Zoroslava Drobán popisuje zajímavé his-

torii tohoto domu i dnešní Pamník, který „je typem památníku — bytu, uchovávajícím původní životní a pracovní prostředí této výrazné osobnosti 19. století.“ V několika pokojích je tu uchována řada intimních památek ze života Otce národa, i lážka, na němž 26. května 1876 František Palacký zemřel. Publikace poslouží nejen jako průvodce sbírkami, ale i jako pěkná vzpomínka na velkého hodslavského rodáka.

František Hanzeleka

ZPRÁVY

Přibor slavil 725 let svého trvání

Oslav 725 let města Přibora začaly již 1. ledna l. r. Toho dne v 17 hodin zazněly slavnostní fanfáry a k občanům shromážděným na náměstí promluvil předseda MěstNV s. Pavel Moravčík. V prvním pololetí letošního roku bylo pak uspořádáno mnoha akcí na počest významného jubilea města.

Městský dům pionýrů a mládeže vyhlásil soutěž „Co víš o svém městě?“, která probíhala ve dvou etapách až do června.

Na slavnostním zasedání MěstNV na počest únorového vítězství promluvil o historii Přibora ředitel Vlastivědného ústavu v Novém Jičíně PhDr. František Schwarz, ČSc.

V dubnu uspořádala vlastivědný kroužek při městském muzeu výstavu obrazů Přibora, o kterou přiborská veřejnost projevila velký zájem. Obě zdejší školy připravily slavnostní akademie na počest XV. sjezdu strany a k 725. výročí města.

Česká numismatická společnost — pobočka při Domě kultury v Přiborě — uspořádala v květnu sjezd numismatické Severomoravského kraje, kterého se zúčastnili i přední vědci pracovníci v oboru numismatiky z ostatních krajů CSR a SSR.

Jako projev díky těm, kteří svou uměleckou tvorbu spojili s životem města, uspořádala v červnu městská lidová knihovna ve spolupráci s LSÚ, ZDS Jičínská a Domem kultury literární hudební večer — Přibor v hudbě a literatuře. Celé pásmo bylo též vydáno tiskem.

AMK Svazarmu uspořádala v srpnu autoturistickou soutěž Rozvodim dvou moří. Fotoklub DK připravil dvě výstavy fotografií — Přibor minulosti a Nový Přibor.

Protože v letošním roce slavil i zřevod Tatra Přibor 25 let svého trvání, stalo se v srpnu naše město dějištěm 10. srazu tatrovčácké mládeže.

Oslavy 725 let Přibora vyvrcholily ve dnech 3.—5. září. Dne 3. září byla v muzeu slavnostně otevřena stálá expozice pod názvem Historie města a současnost. Expozice je dílem pracovníků Vlastivědného ústavu v N. Jičíně. Je rozdělena do tří základních časových etap: 13.—16. stol., 17.—18. stol. a 19. až 20. stol. Bude stálým zdrojem poučení nejen pro žáky škol, ale pro celou přiborskou veřejnost. Současné s touto expozicí byly ve výstavní síni muzea vystaveny některé vzácné listiny z bohatého městského archivu a umělecké plakáty bý. tiskárny Jana Richtera. Slavnost otevření stálé výstavy historie města zahájil místopředseda MěstNV s. Karel Galc, hlavní projev přednesl dr. F. Schwarz, ČSc.

Další den měl přiborskí občané možnost poslechnout na náměstí proměnný koncert Ustřední hudby čsl. armády, který byl pro všechny opravdovými požitkem.

Ve sportovním odpolední kromě zápasů v kopané vystoupili členové Svazarmu s modely letadel a s ukázkou výcviku paš.

V Domě kultury přivítal předseda MěstNV čestné hosty — politické pracovníky výšších orgánů, zástupce zřevodů Tatra Kopřivnice a Leoona Rožnov p. R., významné rodáky a umělce, kteří v Přiborě působili. Ti všichni se zúčastnili slavnostního zasedání MěstNV. Významným hostem byl M. V. Avdějev — jeden z prvních sovětských vojáků, kteří osvořovali Přibor v r. 1945. S. Avdějevovi bylo uděleno čestné občanství města Přibora.

Ulicemi vyzdobenými praporey se známkem města procházel v neděli průvod občanů na náměstí. Po slavnostním projevu předsedy MěstNV vyhrávaly na přiborském náměstí tři dechové hudby. V pestřem odpoledním poloedu v parku Osvořování se vystřídaly dechová hudba žáků LSÚ, národopisný soubor Vališiek, Helena Vondráčková se svou skupinou, och. zasl. um. Gustava Broma, lecký soubor Athény a dechovka OU Tatra Kopřivnice. Na závěr oslav byl vypálen velký ohňostroj.

Dá se říci, že v letošním roce opravdu všichni obyvatelé Přibora žili oslavami. Na schůzích všech organizací NF byli členové seznamováni s historií města, všechny akce byly zaměřeny k významnému výročí. Občané, kteří se zasloužili o rozvoj města, byli na veřejných zasedáních MěstNV vzpomínáni paměti medaili. Byly vydány pohlednice a nálepky, vjačičky a odznaky, které propagovaly 725. výročí města. Výkladní skříně obchodů měly slavnostní vyzdobu, na všech příjezdových cestách byly poutače, které upozorňovaly na přiborské jubileum.

Vlastivědný ústav v Novém Jičíně věnoval své 17. číslo Vlastivědného sborníku Přiboru. Po úvodních slovech předs. MěstNV s. Moravčíka následují v této publikaci kapitoly z historie Přibora, jeho kulturního dějin, dělnického hnutí, průmyslu, školství a odboje, které zpracovali dr. Jar. Bakala, dr. Frant. Schwarz, Z. Genserková, I. Nešpítal, N. Pyšová, L. Loukotka, A. Sottek, Z. Janěčka, F. Marušan, J. Příkrýlová a dr.

A. Turek. Sborník je velkým přínosem pro studium historie Příboru.

Je možno konstatovat, že uskutečněním všech akcí plánovaných k 725. výročí trváni Příboru se podařilo dobrá a velká věc, kterou si město za svou bohatou historií zasloužilo.

Lubomír Loukacko

Zpráva o činnosti a působení Okresního archivu v Novém Jičíně v letech 1971 až 1975 a výhledy do r. 1980

Dne 17. října 1976 uplynuly dva roky ode dne, kdy Česká národní rada přijala zákon O archivnictví,¹⁾ který nabyl účinnosti dne 1. ledna 1975. Pro archivní činnost a archivářskou práci vyplývají ze zákona mnohé povinnosti a ustanovení, precizované postupně vydávanými prováděcími směrnicemi ministerstva vnitřní České socialistické republiky.²⁾ Na základě výše uvedeného zákona a směrnic stabilizovaly svou činnost a působení archivy všech druhů v ČSR. Také Okresní archiv v Novém Jičíně zaznamenal nové skutečnosti a fakta, s kterými chce seznámit širší veřejnost. Následující pojednání je míněno jako úvod zprávy o činnosti Okresního archivu v Novém Jičíně v uplynulé archivní pětiletce, neboť archivní zákon, který se stal důležitým mezníkem ve vývoji českého archivnictví, významně ovlivnil i poslední rok uplynulé archivní pětiletky 1971—1975.

Okresní archiv v Novém Jičíně je odborným zařízením okresního národního výboru v odvětví vnitřní správy. Posláním archivu je všestranná péče o archiválíe, jejich vědecké využívání a zpracování. Archiv při plnění svých úkolů vyvíjí zejména tuto činnost:

1. Dohlíží na vyřizování (skartaci) písemností vzniklých z činnosti původců, jejichž působnost se vztahuje nebo vztahovalo na území okresu, jeho části a jednotlivých obcí.
2. Přijímá do archivní péče archiválíe vzniklé z činnosti původců výše uvedených, zejména však

a) z období před r. 1945 archiválíe vzniklé z činnosti

- státních a samosprávných orgánů, úřadů, organizací a institucí, jakož i obecních podniků a útvarů
- orgánů politických stran, spolků, společností a sdružení, pokud se jejich archiválíe neukládají v archívech stranami zřízených
- zpráv statků a velkostatků, jejichž majitelé byly obce na území okresu
- orgánů nacistické okupační správy

b) z období od r. 1945 archiválíe vzniklé z činnosti

- národních výborů, jakož i jejich organizací a zařízení a dalších státních i jiných orgánů a organizací
 - družstev, orgánů a organizací
 - společenských organizací a jejich zařízení
 - strojních a traktorových stanic, jakož i státních statků
3. Vede v základní evidenci především archiválíe, které převzal do archivní péče.
 4. Zabezpečuje archiválíe před poškozením, zničením, ztrátou, odcizením nebo zneulčením.
 5. Zpřístupňuje archiválíe v zájmu jejich všestranného využívání tím, že je odborně zpracovává (řídí, pořádkuje, inventarizuje a katalogizuje), vyhotovuje k nim archivní pomůcky a ve své badatelské umozňuje nahlížení do archiválíí. Při využívání archiválíí se řídí svým badatelským řádem.
 6. Pomáhá osvětlovat a popularizovat minulost okresu, podílí se na plnění odborných a vědeckých úkolů archivnictví a přispívá k řešení aktuálních politických, kulturních a hospodářských úkolů evoluté tím, že

- rozvíjí přednáškovou činnost, jakož i činnost ediční a publikační, zejména zveřejňováním významných archiválíí

— podporuje činnost vlastivědných kroužků občanů a školní mládeže v okrese

- vyjadřuje se ke ztvárnění a úpravám znaků obcí v okrese
- spolupracuje podle svých možností při vedení kronik obcí, popřípadě škol v okrese, jakož i s místními názvoslovnými sbory, komisemi a jinými odbornými orgány s tímto posláním.

Při této činnosti archiv spolupracuje s kulturními a kulturně výchovnými organizacemi a zařízeními, školami, vědeckými i odbornými institucemi, tiskem, rozhlasem a televizí.

Hlavní pracoviště a badatelsko-okresního archivu v Novém Jičíně jsou umístěny v bývalé školcovské škole na Slovanské ulici č. 3, hlavní depot v bývalé synagoze na Havlíčkově ulici. Vedlejší depoty jsou ve Frenštátě p. R. a v Příboře. V roce 1975 bylo v okresním archivu dosaženo v celkové bilanci archivního materiálu těchto výsledků: počet fondů vzrostl na 1. 041 v děle 2. 990, 88 bm.

V uplynulé pětiletce 1971—1975 dosáhl okresní archiv v Novém Jičíně výrazných úspěchů. Především splnil a překročil kvantitativní ukazatele plánu: celkem zpracoval 57 040 b m archivního materiálu. Ze jmenovitých úkolů pětiletého plánu práce dokončil archiv inventarizaci národních fondů měst Bílova, Frenštátu p. R. a Fulneku, převzal a přehledně uložil fondy ONV Nový Jičín, Bílovec a Frenštát p. R., zinventarizoval formou inventarních seznamů 5 fondů NV, 4 fondy far. Navíc zinventarizoval fondy příbořských škol a fond JZD Bartošovice, zkatalogizoval presidiální spisy fondů:

Okresní úřad Nový Jičín 1868—1938, část II. (1919—1938)

Smíšený okresní úřad Bílovec 1835 až 1868

Smíšený okresní úřad Klímkovice 1855 až 1868

Okresní úřad Bílovec 1896—1938

Využívání archivního materiálu je na vysoké úrovni. Archiv poskytl služby celkem 4043 badatelským návštěvám, čímž se zařadil na druhé místo v kraji hned za největší OA Olomouc. Rovněž ve využívání archivního materiálu pro správní účely je archiv v krajším měřítku na třetím místě s vysokými výkony, bohatou činností zaznamenal i v kulturně osvětové práci. Všechny tyto výsledky archiv dosáhl především díky péči ONV, zejména vedoucího odboru vnitřních věcí.

Pokud se týká personálního obsazení archivu, nastoupili během uplynulých pěti let dva noví pracovníci v roce 1970 s. Judita Tichá, samostatná archivářka, v roce 1973 s. promaňovaný historik Karel Chobot, odborný archivář, nyní ředitel archivu. Zároveň ukončili svou dlouhaletou a mnohá předkopnickou archivářskou činnost odchodem na zasloužený odpočinek soudruzi Jargalov Stindl, ředitel archivu od r. 1952, Josef Lankočů a Helena Kývalová, odborní archivářka (s. Josef Lankočů pracoval v archivu od 1. března 1954, s. Helena Kývalová od 1. února 1956). Všichni tři se svou obětovou prací přičinili o dobré jméno okresního archivu, položili základy dnešních odborných a politicko-propagandních úspěchů. Soudruzi Lankočů a Stindl pak i nadále ve svém volném čase bez ohledu na možnost odpočinku předvádějí své bohaté zkušenosti v oboru archivnictví a podílejí se na řešení mnohých výzkumných a odborných úkolů.

V letech 1976—1980 čekají okresní archiv v Novém Jičíně velmi náročné úkoly. Ve vědeckovýzkumné části se bude podílet v rámci regionu na zabezpečení výzkumu jednak československých dějin, zvláště pokud jde o problémy revolučního vývoje a socialistické přestavby Československa a vytřídění novodobého českého národa, jednak světových dějin, zejména dějin mezinárodního a komunistického hnutí a vztahů mezi SSSR a ČSSR, při uplatnění zásad koordinace výzkumu se zaměří RVHP (při plnění archivních úkolů vy-

přívajících ze státního plánu základního výzkumu v rámci regionu podílet se na plnění integrovaných úkolů v rámci RVHP, dále bude plnit úkoly pro Krajskou komisi regionálních dějin (rešerše, systematické a tematické přehledy říze- ní Sotním oblastním archivem v Opavě) a úkoly pro Okresní komisi regionálních dějin při OV KSC v Novém Ji- ně.

Základním cílem dalšího rozvoje archivnictví ČSR v letech 1976—1980 je postavít archivnictví plně do služeb socialistické společnosti tak, aby se archivy staly platnými články ideologické fronty a aplikací progresivních vědeckých metod zkvalitnit všestrannou péči o svěcené kulturní bohatství. Vycházející z těchto cílů stanovila Archivní správa ministerstva vnitra ČSR kritéria pro určení odborných úkolů archivů, totiž vě- novat maximální pozornost zpřístupnění a využití archivních fondů z období po r. 1945, zejména těch, které optimálně dokumentují proces společenské a ekonomické přestavby Československa. Konkrétně v podmínkách regionu to znamená orientovat pozornost na inventarizaci fondů:

ONV Nový Jičín 1945—1960

ONV Bílovec 1945—1960

ONV Frenštát p. R. 1949—1960

Nemalé úkoly vyplývají pro archi- vy ze závěrů XV. sjezdu KSC, zvláště na úseku politicko-propagačním a kul- turně-osvětové činnosti a na úseku po- skytování služeb občanům.

Důsledné splnění stanovených úko- lů bude vyžadovat plně využití všech pracovních sil okresního archivu v No- věm Jičíně, jejich kvalifikace, zkušenos- ti a schopnosti, maximální uplatnění materiálně-technických prostředků při dodržování hospodárnosti, pracovní a občanské kázně, především pak rozví- nutí široké socialistické iniciativy, poli- tického uvědomění, tvůrčí aktivity a ob- čanské angažovanosti všech pracovní- ků.

Karel Chabot

Poznámky:

1) Zákon o archivnictví byl zveřejněn ve Sbírce zákonů pod pořadovým číslem 97/1974, částka 18, ze dne 30. října 1974. Viz též Vojtěch Štorka, Zákon o archivnictví, Archivní časopis č. 4/1974, str. 193—204.

2) Jde o vřhlačky:

101/1974 Sb., částka 18, ze dne 30.

října 1974, o uzdravní archíválii za kulturní památky a o zrytění ochranné archíválii jako kulturních a národních památek

102/1974 Sb., částka 18, ze dne 30.

října 1974, kterou se stanoví pod- robnosti k převodu vlastnictví k archíváliím

117/1974 Sb., částka 21, ze dne 27.

listopadu 1974, kterou se stanoví kritéria pro posuzování písemnos- ti jako archíválii a podrobnosti skartačního řízení

118/1974 Sb., částka 21, ze dne 27.

listopadu 1974, o podnikových archívech

Další prováděcí předpisy byly zve- řejňovány jako směrnice ministerstva vnitra v Ústředním věstníku ČSR a oznamovány ve Sbírce zákonů. Jsou jimi směrnice

1/1975 Ú. V., částka 1, ze dne 20.

února 1975, o způsobu vedení evi- dence archíválii a skladbě Jed- notného archivního fondu v ČSR

2/1975 Ú. V., částka 1, ze dne 20.

února 1975, o ochraně a katego- rizaci archíválii

6/1975 Ú. V., částka 5, ze dne 10.

července 1975, o uložení archi- válii do archivů

7/1975 Ú. V., částka 5, ze dne 10.

července 1975, o využití archi- válii

12/1975 Ú. V., částka 8, ze dne 29.

prosince 1975, o státních archí- vech

13/1975 Ú. V., částka 8, ze dne 29.

prosince 1975, o archívech ná- rodních výbarů

Sčítání lidu na Odersku a Spálovsku r. 1662

Ve Státním oblastním archivu Opav- a, pracoviště Olomouc, se dochovalo v Kanistorním archivu olomouckém pod značkou B 12 (v kartonu 670) sčítání lidu pro některá panství, pořízené pro

církevní evidenci obyvatelstva, podle náboženství a podle toho, kdo byl scho- pen přijmout svátosti. U některých pan- ství byl uváděn počet rodin i jejich pří- slušníků, u jiných celkový počet oby- vatelstva v jednotlivých dědinách. Tak pro statek Spálov se uvádí, že ve Spálově je 381 obyvatel (z toho 308 přijalo svá- tosti), v Luboměli 182 obyvatel, 118 přijalo z nich svátosti. Je zajímavé, že evangelijní kniha ve farním kostele sdílněm bylo česká a německá; v Luboměli byl kostel filiální. Jako ma- jejtka panství se uvádí abatyše Ad Fortam Coeli ve Vidni Aliběta Aušsko Breinerová.

Pro farnost Mankovice a Vražné se dochovaly tyto údaje (první číslo udává počet rodin, druhé počet oby- vatel): Mankovice 49, 280; Malé Vražné 12, 56; Velké Vražné 45, 128; Hynčice 39, 241.

Na panství oderském vykazovalo město Odry 30 rodin, ulice 39 rodin, předměstí 119 rodin, celkem 923 oby- vatel. Česká jména čisto zkomolená bylo Pleban, Krišchka, Proška, Slorický, Heřmánský, Horecký, Kořiv, Jaksche, Maskula, Horák, Traske, Matyke, Siela, Kuntschig, Holik, Futschig, Celkem 28 rodin mělo česká jména — tj. 145 osob. Učitelem byl nějaký Carolus.

Dědina Veselí čítala 38 rodin o 156 osobách, z čehož právě polovinu tvořili lidé a rodiny s českými jmény — Polásek, Dvorský, Vladař, Havelka, Bar- tek, Brož, Matuš, Pohanka, Daniela, Silhavý, Valenta, Waber (původně Váv- ra).

Silné národnostně smíšený byl i Dobešov, kde ze 37 rodin mělo 22 jmé- na českého původu, žili ze 154 oby- vatel plně 3/5, totiž 92. Česká jména byla Malutka, Novák, Vanke, Dolák, Tomi- ček, Poláček, Kozák, Strýček, Stach, Chresta, Horák, Rubske, Jaksie, Kučik, Veselský, a snad byl Cechem i Jura Schindler.

Z ostatních dědin čítaly Loučky 41 rodin, 184 obyvatel (česká jména Ga- leska, Stach, Kunčik, Chresta, Horák), Jakubčovice 23 rodin a 97 obyvatel

(Fučík, Stach, Pop, Chresta), Heřmánský 17 rodin se 173 obyvateli (Rubské, Jan- covský, Vladař, Vanásek, Simon Schim- ba — celkem 20 osob), Heřmanice 35 rodin se 141 obyvateli, z čehož 52 byli z rodin s českými jmény (Kašpar, Cech, Pleban, Mareška, Černuch, Škrávnec, Novák, Vanke), Kaménka se 40 rodina- mi a 160 obyvateli (Mareta, Pleban, Brož, Vancka, Materna), Věska s 16 ro- dinami a 70 obyvateli, z nichž 21 má česká příjmení (Pleban, Vladař, Mare- ta, Paetrka — tudíž Bečky), Slezské Víkovic 28 rodin se 111 obyvateli, kde byl jediným českým usedlíkem Václav Janík, a konečně Tosovice s 36 rodina- mi a 158 obyvateli (jména českého pů- vodu Heřmánský, Matzka).

Z uvedeného je patrné, že germa- nizace na Odersku od 16. století silně pokračovala a že německou převahu na- byly, resp. se poměrně Věska a Heř- mánský a velmi silně poklesl český živel v Odřích, zatímco české většiny ve Veselí a v Heřmanicích poklesly na men- šiny a jedině v Dobešově se ještě jakkž takž držel český živel v rovnováze s ně- meckým.

Adolf Turek

Výstava chráněných dřubů rostlin

Z hlediska přírodních poměrů před- stavuje pohorí Moravskoslezských Beskyd krajinný celek s dobře zachovalou květenou a zvířenou západokarpatské- ho charakteru.

Umožnit poznání botanických zvlás- ností chráněných částí beskydských příro- dy bylo cílem tematicky zaměřené vý- stavy, která byla pod názvem Chráně- né dřubiny rostlin Moravskoslezských Beskyd instalována od 18. dubna do 6. června 1976 v Muzeu ve Frenštátě pod Radhoštěm.

K realizaci tohoto záměru byly vy- brány indikační dřubiny charakterizující přírodně stanovištní lesních biotopů pa- hoří Moravskoslezských Beskyd, které

Záběr z výstavy Chráněné rostliny Beskyd

stanovila vyhláška č. 54/1958 Sb. pro území ČSR jako druhy ohrožené a vzácné se vyskytující.

Dokladem dosud bohaté květeny oblasti Radhošťské skupiny je zastoupení 26 úplně a 4 částečně chráněných rostlinných druhů, z nichž část jako duplikáty herbariových dokladů dokumentovala stanoviště, v němž je nejčastěji nalézáme.

Předmětem pozornosti byly horské prvky klimaxových smrčín — vronec jedlový (*Huperzia selago*), žebrovice různotvářná (*Blechnum spicant*), druhy provázející horské bukové lesy — mětičec alpský (*Cicerbita alpina*), holec tolitový (*Gentiana asclepiadea*), druhy horských údolí a sůvových lesů — sněžinka podsměčnická (*Galanthus nivalis*), měsíčnice vytrvalá (*Lunaria rediviva*), kapradina jelení, jazyk celolistý (*Phyllitis scolopendrium*), stejně jako průvodci lesních pasek a pastvin — zástupci našich orchidejovitých i významní průvodci vlhkých, údolních a raše-

linných luk — mečík střešovitý (*Glaucium imbricatum*), vachta trojlístá (*Menyanthes trifoliata*).

Zdařilé fotografie frenštátských autorů Richarda Burdy, Miroslava Hlavinky a Jiřího Kastelníka nejenže vyhovovaly odbornému pojetí a dokumentaci přírodních stanovišť, ale také svou vysokou profesionální úrovní přispěly ke zlepšení estetického a uměleckého účinku vlastní instalace výstavy.

Po dobu trvání výstavy bylo ve spolupráci s učiteli biologie frenštátských škol I. a II. cyklu uspořádáno v rámci výuky celkem 25 besed zaměřených na aktuální ochrannou problematiku dokumentovaného území. Díky tomu ohlasu u široké veřejnosti a zejména zájmu mládeže o přírodovědnou tematiku je neobyčejně návštěvnost. Celková účast 1643 návštěvníků, z toho 1042 mladé generace, jsou pro nás podnětem k další popularizační výsledků naší práce v oblasti přírodních věd.

Marie Sedláčková

100 let chlapčeské měšťanské školy ve Frenštátě p. R.

27. června 1975 byly slavnostním shromážděním zahájeny oslavy 100. výročí založení chlapčeské měšťanské školy ve Frenštátě p. R., městě, které si zasloužilo i Petr Bezruč. Moderní přestavbou města otevřel se pohled na výrazný exteriér světlé a krásné budovy školy, která i v této době slouží ještě svému účelu.

Slavnost položení základního kamene se konala 21. června 1875 za účasti zástupců okolních obcí, delegací úřadů, spolků a významných osobností veřejného i hospodářského života. 5. září 1876 byla stavba předána a v předvečer 1. listopadu 1876 byl odevzdán představitelům obce zlatý klíč k budově druhé české měšťanské školy na Moravě.

V historii školy se vystřídala řada významných školských pracovníků, například Josef Chochoř, který byl v r. 1898

vynomenán zlatým zasloužným křížem, Karel Káral, poradčí ředitel dívčího ústavu Světla ve Velkém Meziříčí a po roce 1918 ministerský tajemník na Slovensku, nadšený propagátor českých a slovenských bratrských vztahů, Rudolf Pittermann, později inspektor v Kroměříži a pak vedoucí pracovník ministerstva školství pověřený vedením knihoven. Bohatě je působnost Aloise Zbavítele, následníka Kálalových myšlenek bratrství Čechů a Slováků, nezapomenutelného fečníka, publicisty, ředitele učitelského ústavu a školního inspektora, nositele titulu „Zasloužilý pracovník“, který mu byl udělen ministerstvem kultury Slovenské socialistické republiky. Ze současných školských pracovníků působil na škole například krajský školní inspektor Jan Horobít a okresní školní inspektorka Anna Štefková.

Tisíce žáků prošlo branou školy a mnozí z nich se přičinili o rozkvet naší vlasti nejen doma, ale i za hranicemi.

Budova bývalé chlapčeské měšťanské školy ve Frenštátě p. R.

Tak jako v jiných místech ani ve Frenštátě nebyly životní podmínky lehké. Tkačové stavy, chudé zemědělské usedlosti a poseky nestačily dát obli- vům všem. Lidé opouštěli své rodné cho- loupky a odcházeli hledat štěstí do ji- ných krajů. Stáhovali se do Francie, Ameriky, Austrálie a mnoha dalších ze- mí. Snad nejnámějším zástupcem těch- to krajanů byl Albin Polášek, sochař nadprůměrné tvůrčí výkonnosti, žák Akademie výtvarného umění ve Phila- delphii. Všechny vztahy k rodnému kraji vyjádřil i umělecky. Jeho díla jsou dnes na Nlebenech Radhoště, ve městě a ta- ké před budovou školy. Pokrakovost je- ho tvorby je aktuální i v současnosti. Významným politickým činitelem se stal v současném období soudruh dr. Ladi- slav Adamec ČSc., který byl pověřen funkcí místopředsedy vlády CSR. Mno- ho dalších jmen se objevuje v řadách čertých významných činitelů ve všech oblastech politického, kulturního i umě- leckého života. Všeobecně se hovoří, že Frenštátsko je kolébkou umělců. Baha- tá lidová tradice, krásná příroda a pracovní valalský lid — to vše připa- rilo podmínky pro umělecký růst. Jak jinak, než začít jménem nedávno ze- snulého národního umělce Antonína Strnadla, umělce spjatého s krajem ka- lem Radhoště. Výčet by byl dlouhý, za všechny označím několik jmen: z výtvar- ných umělců Jan Knebl, Břetislav Bartoš, Leopold Parma, Bohumil Jurek, Jiří Drozd, Vlastislav Holub, Karel Vašut a jiní, z literární tvorby básník Josef Ka- lus, spisovatel Bohumír Cetyna, Franti- šek Horečka, dr. Libor Kněžek, z obla- stí hudby výborný houslista Ota Kunčel, operní a koncertní pěvkyně Marie Vojt- ková-Palíková, ze sportovců ing. Zde- něk Parma, František Pitsucha, Karel Sacký, olympijský vítěz Jiří Raska, Mi- roslava Jaškoviš, horolezec Miroslav Jaškoviš a další.

Bohatý přehled o životě školy v mi- nulosti i současnosti postihla působivá výstava v budově školy, která byla za- hájena 28. června 1975. Po odhalení pamětní desky ke stoletému výročí ško-

ly otevřel předseda ONV v N. Jičíně Milan Tomančák 12 vystavních místno- stí s ústředním motivem: „Od pokroko- vých tradic minulosti ke komunistické- mu zítřku“. Během měsíce července ob- divovala přes 1500 návštěvníků zajíma- vé expozice. V listině hostů čteme jmé- na nejen z Prahy, Hradce Králové, Brna, Uherského Hradiště, Píseva, Dě- čína, Prievidzy, Bardejova, Trenčína, Mošovců, Ostravy, ale i z Drážďan, a Górlitz, ba dokonce jména bývalých žáků, kteří nyní žijí v USA — Bedřicha Bartoše z Toleda (Ohio) a Elišky a Rajmunda Prasatíkových z Texasu.

Zákonem o základní úpravě jednot- ného školství v r. 1948 otevřela se eta- pa nové historie — etapa socialistické školy. Stala se operou socialistického zřízení a její práce vychází z principu jednotné výuky a výchovy. Tradice mi- nulosti i současnosti prokazují, že ško- la vždy byla a je pokraková, že razila nové myšlenky a vychovávala vlastence, kteří neváhali položit i životy za svobodu vlasti. Rudolf Wílka, hrdina po- vidky Jana Drdy „Němá barikáda“, při besedě se žáky v roce 1972 napsal do kroniky školy: „Pokračujte v našem di- le, kdy jsme s našimi spolubojovníky křavě bojovali a naši svobodu. Na vás je, abyste svoji práci ve škole bojovali o socialismus, aby se nám všem i bu- doucím lépe žilo — bez válek, koncent- rtrků a poroby — pro náš lepší zítřek.“

Bohumil Parma

Karel Vašut: Břetislav Bartoš
Foto Jiří Klučka

Pamětní deska akademickému malíři Břetislavu Bartošovi

V neděli 27. června 1976 byla v Parku osvobození ve Frenštátě p. R. odhalena pamětní deska akad. malíři Břetislavu Bartošovi (1893—1926). Frenštátská veřejnost, představitelé města i dcerá umělce, PhDr. Sárka Bartošová vyslechli slavnostní projev ing. Karla Babince a vystoupení Pěveckého sdru- žení Radhošť a dechové hudby Domu kultury ROH. Autor pamětní desky akad. sochař Karel Vašut svým postre- tem Břetislava Bartoše pokračuje v umě-

leckém zdárnějším významných osobností regionu (Lea Janáček, J. A. Komenský, Ignác Sustala, Leopold Sviták, Jiří Felix) a znovu nás přesvědčuje o svých nesporných kvalitách portrétisty.

Sádrový originál pamětní desky je nyní dominantou výstavní síně Břetisla- va Bartoše ve Frenštátském muzeu. Pa- sauborné výstavě díla Břetislava Barto- še v roce 1973 k 80. výročí jeho naro- zení Frenštát opět připomenul význam této výrazně tvůrčí osobnosti sociální malby dvacátých let.

Jiří Klučka 77

30 let gymnázia v Bilovci

Bilovecké gymnázium, zřízené po osvobození v roce 1946 jako spolkové reálné gymnázium Motice Opavské, oslavilo ve dnech 25. a 26. června 1976 své třicetileté trvání. Oslavy, které byly zahájeny 25. června houslovým a klavírním koncertem Jana a Ivoxy Stanovských, připravil stálý abiturient-ský výbor při gymnáziu v Bilovci pod vedením předsedkyně MUDr. Pavly Širavé. Po setkání abiturientů s profesory v budově gymnázia pokračovala oslava 26. června slavnostním shromážděním s kulturním programem a společenskou zábavou, motivovanými převážně reminiscencemi na společně prožité studentské léta. V úvodním slavnostním projevu zhodnotil předseda MěstNV Zdeňka Kupka záslužné vzdělávací a kulturní poslání gymnázia na Bilovecku v uplynulých 30 letech a ředitel gymnázia prof. Ota Hon vřelou svými pozdravnými slovy jeho přítomnosti i perspektivám, zejména významu a smyslu rozvíjení jeho matematické specializace.

Vedle více než 300 abiturientů školy se oslavy zúčastnili vřelí hosté — bývalí její ředitelé PhDr. Miroslav Rusek a prof. Jan Hanák, bývalí profesori — prof. RNDr. Miloslav Laitoch, CSc., prorektor Univerzity Františka Palackého v Olomouci, doc. RNDr. Miloslav Kincel, CSc., vedoucí katedry biologie FF

v Ostrově, prof. Josef Semmer, prof. Silvestr Vilímec a další.

Vřelí účastníci si s trvalou vzpomínkou na tato slavnostní setkání odnesli i pocit uspokojení nad pozoruhodnými výsledky školy, dosaženými za 30 let její existence.

František Schwarz

Setkání sokolníků ve Stramberku

Sokolnický kroužek, který pracuje při Vlastivědném ústavu v Novém Jičíně již dva roky, uspořádal ve dnech 3. až 5. září 1976 společně se střediskem sokolníků v Pterově a za podpory vedení Vlastivědného ústavu střediskové setkání sokolníků ve Stramberku.

I přes nepříznivé počasí byla účast sokolníků i veřejnosti velká. Celkem 27 sokolníků s dravci, z toho 19 jestlábů, 2 krabujci, 4 poštolky, 1 káně a 1 orl královský, ulovilo v honitbách MS Pustějov, Děrná, Kunín II. a Senov 42 kusů zvěře, většinou bažantů. Pro veřejnost se ukázaly výjevky dravců a lovu zvěře zvěře — uskutečnily v MS Stramberku.

Tato akce sokolnického kroužku měla velký ohlas a věříme, že přispěla také k ochraně dosud neprávem pronásledovaných dravců.

Ivo Otáhal

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK OKRESU NOVÝ JIČÍN

Obsah svazku 18

Jan Hanák:	K pobytům Klementa Gottwolda v našem kraji a okrese . . .	1
Bohumír Indra:	Přiborští malíři 17. a 18. století	3
Ladislav Poláček:	100 let učitelského ústavu v Přiborě	18
František Hanzelka:	Sourozenci a potomci Františka Palackého	23
Marie Turková:	Hudební sbírka bývalého kopřivnického učitele	35
Frant. Kocurek — Ivo Otáhal:	Ochrana životního prostředí a vztah člověka k prostředí . . .	39
Jiří Pavelčík:	Za posledním štramberkým kobzařem	47
Bedřich Slavík:	Nad dílem spisovatele Františka Horečky	49
Jiří Hlušíčko:	Malíř valašského lidu	51
Emil Ptíkyl:	K nedožitým sedmdesátinám soudruha Květoslava Kodlíčka .	54
	Národní umělec Bohumír Dvorský a Bilovecko	56
Josef Váhala:	Dr. František Váhala, CSc.	57
Otokar Zelenka:	Za akademickou malířkou Marií Parmovou-Kněžkovou	58
Literatura:	Jan Hříbek: K úloze KSC ve vývoji ekonomiky Ostravska v letech 1945—1948 — Václav Frolec: Lidová architektura na Moravě a ve Slezsku — O životě J. A. Komenského — Hans Heinz: Barockschlösser in Schlesien — Toegel, Petrůň, Obrůlik a kolektiv: Paměti k nevolnickému povstání v Cechách a na Moravě v roce 1775 — Emil Hošek: Jestá a vlky na Moravě a ve Slezsku — Jaroslava Hoffmanová: Písemná pozůstalost Františka Palackého a jeho blízkých 1772—1968 — Zoroslava Drobán: Památník Františka Palackého v Proze. Převodce sbírkami	60
Zprávy:	Přibor slavil 725 let svého trvání — Zpráva o činnosti a působení Okresního archivu v Novém Jičíně v letech 1971 až 1975 a výhledy do r. 1980 — Sčítání lidu na Oděruku a Spálovsku r. 1662 — Výstava chráněných druhů rostlin — 100 let chlapecké měřfanské školy ve Františádku p. R. — Paměti deska akademickému malíři Břetislavu Bartošovi — 30 let gymnázia v Bilovci — Setkání sokolníků ve Stramberku . . .	68

Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín
Vydává Vlastivědný ústav v Novém Jičíně

Svazek 18 vyšel v roce 1976

Řídí a odpovídá redakční rada v čele s předsedou Janem Handkem
Vedoucí redaktor Otakar Zelenka

Cena 8 Kčs

Vytiskly Moravské tiskařské závody n. p. Olomouc, závod Ostrava, provoz 27 Nový Jičín.
zakázka č. 2266

